

Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu

Rapportages op grond van de Europese Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn

Evaluatie rapportageperiode 2007-2012 en aanbevelingen voor de periode 2013-2018

| WOt-technical rapport 19

A.M. Schmidt, A. van Kleunen, R.J. Bink & L. Soldaat

WAGENINGEN UR
For quality of life

Rapportages op grond van de Europese Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn

Dit Technical report is gemaakt conform het Kwaliteitshandboek van de unit Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu.

De reeks 'Wot-technical reports' bevat onderzoeksresultaten van projecten die kennisorganisaties voor de unit Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu hebben uitgevoerd.

Wot-technical report 19 is het resultaat van een onderzoeksopdracht van en gefinancierd door het Ministerie van Economische Zaken (EZ).

Rapportages op grond van de Europese Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn

Evaluatie rapportageperiode 2007-2012 en aanbevelingen voor de periode 2013-2018

A.M. Schmidt, A. van Kleunen, R.J. Bink en L. Soldaat

Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu

Wageningen, december 2014

WOt-technical report 19

ISSN 2352-2739

Referaat

Schmidt, A.M., A. van Kleunen, R.J. Bink & L. Soldaat (2014). *Rapportages op grond van de Europese Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn. Evaluatie rapportageperiode 2007-2012 en aanbevelingen voor de periode 2013-2018*. Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu. WOt-technical report 19. 72 blz.; 2 fig.; 1 tab.; 21 ref; 6 bijlagen.

In dit rapport wordt op grond van een evaluatie van de afgelopen rapportageperiode (2007-2012) een advies gegeven aan het Ministerie van Economische zaken hoe te anticiperen op de volgende rapportageperiode (2013-2018). Dit betreft de rapportages op grond van de Europese Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn, en specifiek de rapportageonderdelen waar ecologische kennis en informatie voor vereist is. Aanbevelingen worden gedaan voor het rapportageproces (proces), de beschikbaarheid en kwaliteit van data, informatie en kennis (inhoud) en de technische voorzieningen om het rapportageproces te ondersteunen (techniek). Beweegredenen om de desbetreffende aanbevelingen door te voeren, zijn het verhogen van de efficiency van het rapportageproces, de doorwerking van beleid en de kwaliteit van de beleidsinformatie.

Trefwoorden: Vogelrichtlijn, Habitatrichtlijn, Standaard Data Form, rapportages, beoordelingen, monitoring, data, habitattypen, soorten, gebieden, Natura 2000.

Abstract

Schmidt, A.M., A. van Kleunen, R.J. Bink & L. Soldaat (2014). *Reporting under the European Birds and Habitat Directives. Evaluation and recommendations for the upcoming reporting period 2013-2018*. Statutory Research Tasks Unit for Nature and Environment. WOt-technical report no. 19. 72 p.; 2 Figs.; 1 Tab.; 21 Refs.; 6 annexes.

Based on an evaluation of the previous round of reporting under the EU Birds and Habitats Directives (2007-2012), this report provides recommendations to the Ministry of Economic Affairs about anticipating the next round (2013-2018), specifically regarding those aspects of reporting that require ecological knowledge and information. It offers recommendations for the *process* of reporting, the availability and quality of data, information and knowledge (*content*) and the technical instruments that can be used to support the reporting process (*technology*). Reasons to implement these recommendations include increasing the efficiency of the reporting process, the impact of policies and the quality of the policy information.

Key words: Birds Directive, Habitat Directive, Standard Data Form, reporting, assessment, monitoring, data, habitat types, species, areas, Natura 2000.

Auteurs: A.M. Schmidt en R. Bink: Alterra Wageningen UR; A. van Kleunen: Sovon; L. Soldaat: CBS

©2014 **Alterra Wageningen UR**

Postbus 47, 6700 AA Wageningen
Tel: (0317) 48 07 00; e-mail: info.terra@wur.nl

Sovon Vogelonderzoek Nederland

Postbus 6521, 6503 GA Nijmegen
Tel: (024) 7 410 410; e-mail: info@sovon.nl

Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS)

Postbus 2492 JP Den Haag
Tel: (070) 337 38 00

De reeks WOt-technical reports is een uitgave van de unit Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, onderdeel van Wageningen UR. Dit report is verkrijgbaar bij het secretariaat. De publicatie is ook te downloaden via www.wageningenUR.nl/wotnatuurenmilieu.

Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, Postbus 47, 6700 AA Wageningen

Tel: (0317) 48 54 71; e-mail: info.wnm@wur.nl; Internet: www.wageningenUR.nl/wotnatuurenmilieu

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. De uitgever aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Woord vooraf

Dit rapport bevat de evaluatie van de totstandkoming van de Vogelrichtlijnrapportage artikel 12, de Habitatrichtlijnrapportage artikel 17 en het Standaarddataformulier (SDF, Standard Data Form). Deze rapportages zijn opgeleverd aan de Europese Commissie in 2013. De rapportages voor de Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn zijn periodiek; elke zes jaar vindt er een nieuwe rapportageronde plaats. Een dergelijke regelmaat is nog niet op de SDF's van toepassing.

De Europese Commissie geeft voorschriften mee (via rapportageformat, handleidingen en tools) over de inhoud van de rapportages en bijvoorbeeld de wijze waarop de informatie beoordeeld moet worden om tot een waardeoordeel te komen over bijvoorbeeld de 'Staat van instandhouding van een soort' en de 'Staat van instandhouding van een habitattype'. Elke rapportage vergt een aanpak waarbij een groot aantal verschillende onderdelen bijeengebracht moeten worden en in samenhang uitgevoerd: monitoring, dataverzameling, bewerking van data naar informatie (visualiseren en beschrijven), informatieanalyse en communicatie. En het vergt een aanpak waarbij gestreefd moet worden naar consensus. De uiteindelijke rapportages moeten goed in elkaar zitten en een zo groot mogelijk draagvlak hebben.

De rapportagevoorschriften van de Europese Commissie zijn op hoofdlijnen stabiel; dit betekent dat de inhoud van de landelijke rapportages (Vogelrichtlijn artikel 12 en Habitatrichtlijn artikel 17) die voor 2019 gepland staan al grotendeels duidelijk is. Op details kunnen deze voorschriften worden aangepast – dat zal de Europese Commissie onder andere doen naar aanleiding van de ervaringen van de lidstaten met de rapportages uit 2013. Het is daarom zinvol om de totstandkoming van de rapportages te evalueren en aanbevelingen te doen om de komende rapportageronde voor te bereiden en uit te voeren. Het Ministerie van Economische Zaken heeft daartoe als eerstverantwoordelijke voor de rapportages de opdracht gegeven aan de WOT Natuur & Milieu (Stichting DLO) om de evaluatie uit te voeren specifiek voor de Annex 2 van de Vogelrichtlijnrapportage (VR-soorten) en Annex B (HR-soorten) en Annex D (Habitattypen) van de Habitatrichtlijnrapportage en hoofdstuk 3 van het SDF (VR- en HR-soorten en habitattypen). De opdracht was om de evaluatie te richten op zowel inhoudelijke, technische, en procesmatige/procedurele aspecten. De 'beleidsinformatie' (informatie over maatregelen) komt in deze evaluatie niet aan de orde.

De evaluatie is uitgevoerd van 'binnen uit'; het projectteam is grotendeels samengesteld uit degenen die de rapportages hebben voorbereid. Bij het opstellen van dit rapport zijn vooral de direct betrokkenen geraadpleegd. De resultaten zijn voorgelegd aan de opdrachtgevers bij het ministerie en besproken in fora zoals het Kernteam 'Netwerk Ecologische Monitoring' om te zien of de resultaten herkend werden. Bij elkaar levert de evaluatie een palet op aan opmerkingen en aanbevelingen waarbij de strekking vooral is dat er veel goed ging (en qua aanpak behouden zou moeten worden) en dat er ook veel te verbeteren valt (met een efficiëntiewinst en winst in het bereiken van consensus) waarbij een aantal aanbevelingen ook relevant zijn om aan de Europese Commissie door te geven.

De voorbereiding van de volgende rapportages zal weer een dynamisch proces zijn, waarin voortdurend ingespeeld moet worden op de actuele situatie. Met de evaluatie is het laatste woord dus niet gezegd. Er zullen ongetwijfeld partijen zijn die meer bij de totstandkoming van rapportages betrokken willen en kunnen worden dan voorheen het geval was. Of er komen nieuwe statistische modellen die een andere manier van dataverzameling mogelijk maken. Als auteurs hopen we dan ook dat dit rapport juist aanleiding geeft tot discussie en nieuwe inzichten zodat de volgende rapportageronde nog beter kan worden voorbereid en uitgevoerd.

Anne Schmidt, André van Kleunen, Ruud Bink en Leo Soldaat

Wageningen, Nijmegen, Den Haag, december 2014

Inhoud

Woord vooraf	5
Samenvatting	9
1 Inleiding	15
1.1 Aanleiding	15
1.2 Doelstelling	15
1.3 Afbakening	15
1.4 Leeswijzer	16
2 Werkwijze	17
2.1 Evaluatiekader	17
2.2 Interviewers en geïnterviewden	18
2.3 Korte toelichting op de rapportageonderdelen	20
3 Bevindingen	21
3.1 VR-rapportage artikel 12 Annex 2 (VR-soorten)	21
3.1.1 Proces	21
3.1.2 Inhoud	22
3.1.3 Techniek	23
3.2 HR-rapportage artikel 17 Annex B (HR-soorten)	23
3.2.1 Proces	24
3.2.2 Inhoud	25
3.2.3 Techniek	26
3.3 HR-rapportage artikel 17 Annex D (HR-habitattypen)	26
3.3.1 Proces	27
3.3.2 Inhoud	28
3.3.3 Techniek	30
3.4 SDF hoofdstuk 3.1 - Habitattypen	30
3.4.1 Proces	30
3.4.2 Inhoud	31
3.4.3 Techniek	32
3.5 SDF hoofdstuk 3.2 - VR-soorten	32
3.5.1 Proces	32
3.5.2 Inhoud	33
3.5.3 Techniek	33
3.6 SDF hoofdstuk 3.2 - HR-soorten	33
3.6.1 Proces	33
3.6.2 Inhoud	34
3.6.3 Techniek	34
4 Ontwikkelingen op Europees en nationaal niveau van invloed op de rapportageperiode 2013-2018	35
4.1 Ontwikkelingen op Europees niveau	35
4.1.1 Rapportageformats en handleidingen	35
4.1.2 EU-INSPIRE-richtlijn (kaarten als bijlage bij de rapportages)	35
4.2 Ontwikkelingen op nationaal niveau	35
4.2.1 Decentralisatie van het Natuurbeleid	35

4.2.2	Beleidsmatige aanpassingen	36
4.2.3	Ontwikkeling mariene monitoring	36
5	Conclusies en aanbevelingen	37
	Literatuur	39
	Verantwoording	41
Bijlage 1	Processchema's EU-rapportages	43
Bijlage 2	Facts en figures rapportages	45
Bijlage 3	Rapportageformats	47
Bijlage 4	Vragenlijst evaluatie EU- rapportages	51
Bijlage 5	Kwaliteit gegevens VR en HR-rapportage	53
Bijlage 6	Conclusies, aanbevelingen en hieruit voortvloeiende acties per rapportageonderdeel	57
Bijlage 7	Lijst met afkortingen	69

Samenvatting

Nederland (het Ministerie van EZ) is verplicht op grond van artikel 12 van de Vogelrichtlijn (VR) en artikel 17 van de Habitatrichtlijn (HR) zesjaarlijks te rapporteren aan de EC over de genomen maatregelen en bereikte instandhoudingsdoelen voor VR- en HR-soorten en habitattypen. In 2013 heeft het Ministerie van EZ gerapporteerd aan de EC over de periode 2007-2012 (voor de VR 2008-2012) en zijn tegelijkertijd de Standaarddataformulieren (SDF's, Standard Data Forms) geactualiseerd. Dat laatste is een rapportage over de betekenis van de Natura 2000-gebieden voor de instandhouding van VR- en HR-soorten en habitattypen. De volgende ronde voor de VR- en HR-rapportage betreft de periode 2013-2018. Voor het Ministerie van EZ is het van belang, mede in het licht van de decentralisatie van het natuurbeleid, om het afgelopen rapportageproces te evalueren en om eventuele hiaten in data, informatie en kennis te identificeren, zodat hierover afspraken gemaakt kunnen worden met onder meer de provincies voor de volgende rapportageronde. Verder is het van belang om ook het rapportageproces en de technische voorzieningen (deels voorgeschreven door de EC) ter ondersteuning van het rapportageproces te evalueren.

Het doel van dit onderzoek is om het Ministerie van EZ te adviseren hoe op de volgende rapportagerondes te anticiperen, lerende van de afgelopen rapportageperiode. De evaluatie beperkt zich tot de volgende rapportageonderdelen: Annex 2 van de VR-rapportage artikel 12, Annex B (HR-soorten) en Annex D (HR-habitattypen) van de HR-rapportage artikel 17 en Hoofdstuk 3 van de SDF's. Een evaluatiekader is opgezet uitgaande van de MDIAR-keten van het Europees Milieuagentschap (zie Figuur 2, hoofdstuk 2) en gericht op procesmatige, inhoudelijke en technische aspecten. De evaluatie is per rapportageonderdeel verricht en tot stand gekomen via interviews met opdrachtgevers, opdrachtnemers en uitvoerende partijen. Het resultaat is aan hen voorgelegd voor reactie. Per rapportageonderdeel zijn conclusies getrokken en worden aanbevelingen gedaan (zie Bijlage 6). In onderstaande paragrafen wordt een samenvatting gegeven van de belangrijkste conclusies en aanbevelingen.

Centrale regie is belangrijk om de consistentie van de informatie in alle nationale rapportages over biodiversiteit te bewaken, waaronder de landelijke- en gebiedsrapportages op grond van de EU-richtlijnen

Centrale regie op het rapportageproces is van belang om de consistentie te bewaken van de informatie in de rapportages. Zo is er een duidelijke relatie tussen de landelijke beoordelingen (de HR-rapportage) en de beoordelingen op gebiedsniveau (de SDF's). Op landelijk niveau wordt een beoordeling uitgevoerd van de staat van instandhouding van HR-soorten en habitattypen. Op gebiedsniveau wordt een beoordeling uitgevoerd van de betekenis van desbetreffende Natura 2000-gebieden voor de instandhouding van de VR- en HR-soorten en habitattypen. Het is belangrijk dat deze beoordelingen consistent zijn en goed op elkaar aansluiten.

Ook is er ook een relatie tussen de EU-rapportages en andere verplichte rapportages op grond van internationale verdragen over behoud en herstel van biodiversiteit. In feite zijn de EU-richtlijnen de implementatie van de Bonn-, de Bern- en de Ramsar-conventie, zie Figuur 2 (hoofdstuk 2). Het Verdrag inzake Biologische Diversiteit heeft een bredere context en is uitgewerkt in de Europese biodiversiteitsstrategie. Streefdoel 1 van de Europese biodiversiteitsstrategie is de volledige uitvoering van de EU-richtlijnen, dus ook hier ligt een duidelijke relatie. De samenhang tussen de verschillende internationale rapportages is geborgd via de WOT-thema Informatievoorziening Natuur (zie www.natuurgegevens.nl), onderdeel van de WOT Natuur en Milieu (WOT N&M) van Wageningen Universiteit en Research Centre (Wageningen UR).

Centrale regie is noodzakelijk voor de monitoring voor alle nationale rapportages over biodiversiteit op grond van internationale verdragen (Netwerk Ecologische Monitoring)

De centrale aansturing van de meetdoelen van het Netwerk Ecologische Monitoring (NEM: Ministerie van Economische Zaken, Rijkswaterstaat, Planbureau voor de Leefomgeving, provincies met jaarlijkse

kwaliteitsrapportage van het Centraal Bureau voor de Statistiek) zorgt ervoor dat de NEM-meetnetten goed zijn afgestemd op de informatiebehoefte van de internationale verdragen. Ze zijn zo opgezet dat statistisch betrouwbare informatie kan worden gegenereerd. Het NEM dekt niet de gehele informatiebehoefte van de rapportages, maar vormt wel een belangrijke basis. De opdrachtverlening van EZ aan de Particuliere Gegevensinwinnende Organisaties (PGO's) voor de NEM-meetnetten is ook ondergebracht bij de WOT N&M. Het CBS bewaakt de opzet van de meetnetten en de kwaliteit van de geleverde data. Er is een nauwe samenwerking tussen de WOT N&M, CBS en NEM.

Centrale regie bestaat uit een combinatie van beleidsmatige aansturing (vanuit EZ), regie op het productieproces (via WOT-thema Informatievoorziening Natuur) én idealiter ook een goed terugkoppeling met het uitvoerende niveau (een ketenbenadering)

De rapportagehandleidingen van de EC (Europese Commissie, 2011a; Europese Commissie, 2011d; Europese Commissie, 2011e) vergen op onderdelen nog een nadere interpretatie. Dit heeft de afgelopen rapportageperiode nog tot vrij veel discussie geleid tussen de beleidsambtenaren van EZ en de onderzoekers van Sovon, Alterra, IMARES en PGO's. Het is gebleken dat het erg belangrijk is om een duidelijk aanspreekpunt/platform te hebben bij de beleidsmatig verantwoordelijke organisatie (in dit geval EZ) en een duidelijk platform/regiepunt voor het productieproces (in dit geval WOT N&M en Sovon) met een goede communicatie tussen beide. Op basis hiervan kunnen keuzes worden gemaakt over de algemene aanpak en wijze van rapporteren, die zowel beleidsmatig als wetenschappelijk inhoudelijk gedragen worden.

Het rapportageproces is gediend met breed draagvlak voor de implementatie van de richtlijnen. Zo zijn er bijvoorbeeld consequenties voor het uitvoerend niveau (bv. provincies en terreinbeheerders) wat betreft de definities van de habitattypen. Zowel de inwinning als controle en interpretatie van gegevens zijn gebaat bij een zo eenvoudig en praktisch mogelijke implementatie. De uitwerking van de EU-richtlijnen blijkt in de praktijk steeds (nieuwe) vragen op te roepen. De voorgestelde methoden en werkwijzen blijken niet altijd zo effectief als gehoopt. Onvoorziene (maar niet noodzakelijkerwijs onjuiste) interpretaties, met name voor habitattypen, leiden tot aanzienlijke vertraging in de aanlevering en verwerking van gegevens en tot discussies tussen 'experts' met onvoldoende aandacht voor praktische uitvoering en draagvlak. Een regiegroep met als taak het actualiseren en toelichten van ecologisch-inhoudelijke aspecten van de implementatie en uitvoering, gericht op breed draagvlak bij betrokken partijen (terreinbeheerders, ecologische bureaus, Kennisnetwerk Ontwikkeling en Beheer Natuurkwaliteit (OBN) e.d.) kan voor meer draagvlak zorgen en het proces efficiënter doen verlopen. Het actualiseren van PAS-herstelstrategieën (Programmatische Aanpak Stikstof) kan hierbij ook worden betrokken.

Het centraal invullen van rapportageformats van de landelijke- en gebiedsrapportages door organisaties met de vereiste kennis en het centraal voorleggen aan experts is een efficiënte aanpak

De aanpak om de ecologische informatie zoveel mogelijk centraal in te laten vullen in de voorgeschreven rapportageformats door organisaties met de hiervoor vereiste kennis en expertise en dit vervolgens voor te leggen aan experts en/of stakeholders blijkt een efficiënte werkwijze te zijn. Deze aanpak is de afgelopen rapportageperiode gevolgd voor de landelijke rapportages (VR- en HR-rapportage) en de rapportages over de Natura 2000-gebieden (SDF's).

De PGO's spelen hierin een belangrijke rol, niet alleen vanwege de uitvoering van de NEM-meetnetten maar ook vanwege hun kennis over soorten. Sovon levert informatie en kennis over vogelsoorten, en de andere PGO's (Vlinderstichting, RAVON, FLORON, VZZ, EIS, BLWG, en Anemoon) leveren samen met Alterra en IMARES informatie en kennis over de andere soortgroepen (niet-vogels) en de habitattypen. Deze organisaties hebben de vereiste kennis hiervoor in huis en beschikken ook over een nationaal en internationaal netwerk, en hebben daarmee ook zicht op de relevante beleidsmatige en wetenschappelijke ontwikkelingen. Het CBS speelt een belangrijke rol voor het leveren van statistieken en de kwaliteitsborging van de NEM-meetnetten (CBS, 2014). Naast gegevens, die niet altijd toereikend zijn, blijft een expertoordeel altijd relevant. Dit maakt dat het rapportageproces niet zonder meer te automatiseren is.

Archivering en onderbouwing van het rapportageproces van de landelijke- en gebiedsrapportages is cruciaal

Documentatie van de rapportages en archivering van alle EU-rapportages is van groot belang voor de kwaliteitsborging en is ook onderdeel van het thema WOT Informatievoorziening Natuur (o.a. via de rapportagedatabase en een centrale server). Naast de kwaliteitsborging is dit cruciaal.

Grotere betrokkenheid van provincies en terreinbeherende organisaties bij de landelijke- en gebiedsrapportages is wenselijk voor een betere doorwerking van het beleid en de inbreng van gebiedskennis

Een grotere betrokkenheid van provincies en terreinbeherende organisaties bij de EU-rapportages is wenselijk voor de volgende rapportageperiode om verschillende redenen. Vanwege de decentralisatie van het natuurbeleid krijgen de provincies een grotere rol, niet alleen in de beleidsuitvoering maar ook in de beleidsvorming en -evaluatie. Verder hebben de resultaten van de beoordelingen (landelijk en op gebiedsniveau) in de EU-rapportages consequenties voor de beleidsuitvoering (bv. beheerplannen en vergunningverlening. Vice versa is de beleidsuitvoering weer (mede-)bepalend voor de mate van doelbereik. De consistentie van de informatie in EU-rapportages en andere aanverwante beleidsdocumenten bv. aanwijzingsbesluiten, beheerplannen, profielen etc. dient bewaakt te worden. De SDF's hangen nauw samen met de aanwijzingsbesluiten en beheerplannen. Via de SDF's worden de Natura 2000-gebieden aangemeld bij de Europese Commissie (EC) en vervolgens na consultatie aangewezen. Binnen drie jaar na aanwijzingsbesluit dienen er beheerplannen te worden opgesteld, waarin de doelen voor VR-en HR-soorten en habitattypen nader worden gespecificeerd. Idealiter wordt er in de toekomst voor de SDF's afgetapt van de beheerplannen. De beheerplannen bleken de afgelopen rapportageronde echter zeer beperkt bruikbaar voor de SDF's.

Consensus building over de inhoud van de landelijke- en gebiedsrapportages vergt (meer) aandacht en tijd

Bij de VR-rapportage heeft Sovon een belangrijke rol gespeeld bij de consensusvorming (inhoudelijk en beleidsmatig), maar de tijd hiervoor bleek krap bemeten. Bij de HR-rapportage is de consensusvorming via EZ verlopen, maar daar was de respons erg laag. Bij de SDF's heeft EZ niet echt naar consensus gezocht. Wel is er overleg geweest met stakeholders (waaronder provincies) over de methode en zijn de resultaten ook later aan hen voorgelegd, maar hierop kwam weinig respons. Dit aspect vergt daarom meer aandacht bij de volgende rapportageronde voor de doorwerking van het beleid. Hiervoor dient voldoende tijd te worden in gepland.

De informatie in de landelijke- en gebiedsrapportages kan beter toegankelijk en toepasbaar worden gemaakt voor verschillende bestuurslagen (bv. Rijk en provincies)

De rapportages (VR- en HR-rapportage en SDF's) aan de EC worden geleverd in een format (XML's) dat voor veel gebruikers niet toegankelijk is. De databases (reporting tools) waaruit deze XML's worden gegenereerd zijn niet openbaar. Bovendien zijn de rapportages erg uitgebreid en complex, bijvoorbeeld een beoordeling per soort en per habitatype per Natura 2000-gebied. Een bewerking van de informatie (bv. een aggregatie) is nodig om die voor beleidsambtenaren van het Rijk of provincies ook toepasbaar te maken. Dit is van belang voor de doorwerking van het beleid.

Uitbereiding van de VR-rapportage (artikel 12) is wenselijk voor nationale toepassingen

In de VR-rapportage ontbreekt een beoordeling oftewel evaluatie zoals in de HR-rapportage (Dit is geen vereiste vanuit de EC). Dit maakt dat de informatie niet direct inzicht geeft in de voortgang van het beleid (de mate van doelbereik). Zo is het uit de VR-rapportage niet meteen duidelijk hoe het nu gaat met de vogelpopulaties in Nederland. Verder ontbreekt het aan informatie in de VR-rapportage over sommige vogelpopulaties, vooral veel terrestrische doortrekkers, wat voor nationale toepassingen wel van belang is. Uitbreiding van de VR-rapportage is daarom wenselijk voor nationale doeleinden.

Formaliseren van beoordelings- en analysemethoden voor landelijke- en gebiedsrapportages is wenselijk bijvoorbeeld via een Nederlandse handleiding

De voorschriften van de EC zijn niet op alle rapportageonderdelen (van de VR- en HR-rapportage en SDF's) even duidelijk en gedetailleerd. Dit betekent dat de EU-lidstaten dit voor een deel zelf moeten invullen/interpreteren. Afgelopen rapportageperiode is hier veel tijd en geld in geïnvesteerd en zijn

onder meer referentiewaarden vastgesteld (Bijlsma *et al.*, 2014; Ottburg *et al.*, 2014a) en beoordelings- en analysemethoden ontwikkeld (Van Kleunen *et al.*, 2014; Ottburg *et al.*, 2014b; Janssen *et al.*, 2014). Het is wenselijk om de desbetreffende methoden te formaliseren en vast te leggen, bijvoorbeeld in een Nederlandse handleiding of toelichting van de EU-handleiding.

Het gaat hier om de interpretatie van bepaalde begrippen oftewel beoordelingscriteria (bv. leefgebied en structuur en functie), de weging van de verschillende criteria tot een eindoordeel én de wijze waarop beschikbare data te bewerken zijn tot de gevraagde informatie (status en trends). Specifieke onderdelen betreffen de 'kwantitatieve aspecten': de schattingen in populatieomvang van soorten (aantal individuen), de schattingen in oppervlakte van habitattypen (aantal ha) en de schattingen in oppervlakte en berekening van trends in de oppervlakte van het verspreidingsgebied van soorten en habitattypen. Deze onderdelen (de statistieken) zouden als meetdoelen aan het NEM kunnen worden toegevoegd en op deze wijze ook geformaliseerd kunnen worden. Het CBS zou een rol kunnen spelen bij de kwaliteitsborging van deze statistieken. Voor de meer 'kwalitatieve' aspecten leefgebied en structuur en functie is inbreng vanuit de gebieden wenselijk. Dit zijn namelijk de aspecten waar via het beheer op gestuurd kan worden en die ook een meer integrale/gebiedsdekkende aanpak vergen. Vice versa zou het NEM mogelijk ook statistieken over aantallen en trends op gebiedsniveau kunnen leveren (tot zover haalbaar).

De beoordelingen van het aspect leefgebied van soorten en het aspect structuur en functie van habitattypen voor de landelijke- en gebiedsrapportages vergen nog nadere uitwerking en onderlinge afstemming

De beoordelingen van de aspecten leefgebied van soorten en de structuur en functie van habitattypen vergen nog een nadere uitwerking waarbij de landelijke (HR-rapportage) en gebiedsbeoordelingen (de SDF's) goed op elkaar moeten worden afgestemd. Wat betreft de beoordeling van structuur en functie van habitattypen spelen de 'typische soorten' een zeer grote rol bij de landelijke beoordeling en een minder grote rol bij de gebiedsbeoordeling. Bij de selectie van typische soorten zijn het gebruik en de kwaliteitsindicatie voor rapportages onvoldoende in beeld geweest waardoor bijvoorbeeld de invloed van typische soorten op de staat van instandhouding van habitattypen sterk verschilt. Herziening van deze lijst is daarom wenselijk. Wat betreft het aspect leefgebied speelt dit vooral bij de HR-rapportage en de SDF's aangezien dit in de VR-rapportage niet wordt gevraagd. Om de instandhoudingsdoelen te realiseren, is het echter wel wenselijk om ook voor de vogelsoorten een beeld te hebben van het leefgebied buiten de Natura 2000-gebieden.

Informatie over drukfactoren en bedreigingen en instandhoudingsmaatregelen voor de landelijke- en gebiedsrapportages kan beter toegankelijk worden gemaakt bijvoorbeeld via een centrale voorziening/database (en onderling afgestemd)

De EC vraagt om informatie over drukfactoren en bedreigingen en instandhoudingsmaatregelen (conform een voorschreven lijst van EC), zowel in de VR- en HR-rapportage (per soort/per habitatype) als in de SDF's (per Natura 2000-gebied). Dit rapportageonderdeel bleek lastig in te vullen te zijn door de soorten- en habitattypenexperts. De volgende rapportageronde zou beter gefaciliteerd kunnen worden mits deze informatie op een gestructureerde wijze en ook onderbouwd (evidence based) in een centrale voorziening /database zou worden verzameld. De provincies (mogelijk ook waterschappen) en terreinbeherende organisaties zouden hier een belangrijke bijdrage aan kunnen leveren. Afstemming met de Kaderrichtlijn Water (de watermaatregelen) en PAS hierbij is wenselijk.

Referentiewaarden zijn van belang om de staat van instandhouding van HR-soorten en habitattypen te beoordelen, consensus hierover is daarom belangrijk

Om de populatieomvang en het verspreidingsgebied van HR-soorten en om de oppervlakte en verspreidingsgebied van habitattypen te beoordelen, zijn referentiewaarden vastgelegd. Deze zijn nodig en ook gevraagd door de EC om een oordeel te vellen over desbetreffende aspecten. De rapporten waarin de gevolgde methodiek en resultaten zijn vastgelegd (Bijlsma *et al.*, 2014; Ottburg *et al.*, 2014a) zijn wetenschappelijk gereviewd. Dit betekent niet zonder meer dat hier ook beleidsmatige consensus over is. De referentiewaarden zijn niet gelijk aan de instandhoudingsdoelen (waar wel verwarring over kan ontstaan), maar spelen wel een rol bij het formuleren van de instandhoudingsdoelen. Het is dus belangrijk dat dit onder breder publiek wordt gecommuniceerd. Voor de VR-rapportage zijn geen referentiewaarden nodig aangezien hier ook geen beoordeling wordt

gevraagd van de staat van instandhouding van VR-soorten. Om de instandhoudingsdoelen voor VR-soorten te evalueren, is dat echter wel wenselijk zo niet een vereiste.

Er is (nog) geen (landelijk) systeem om de verspreiding, de oppervlakte en structuur en functie van habitattypen te monitoren

Tussen Rijk en provincies is afgesproken dat de 'Werkwijze voor de beoordeling en monitoring van het Natuurnetwerk en Natura 2000/PAS' (BIJ12, 2014) gegevens oplevert / gaat leveren voor de beoordeling van de staat van instandhouding van habitattypen. Voor de afgelopen rapportageperiode waren deze gegevens nog niet beschikbaar, dus is gebruik gemaakt van beschikbare vegetatiegegevens uit de Landelijke Vegetatiedatabank, de concept-habitattypenkaarten van de provincies en aanvullende gegevens (bv. de oude bossenkaart). Ook is gebruik gemaakt van de vegetatieopnamen van het Landelijke Meetnet Flora, LMF (De Knecht *et al.*, 2014). De meetdoelen van het LMF zijn er echter niet op toegespitst om een oordeel te vellen over de staat van instandhouding van habitattypen. Uit het LMF (vegetatieopnamen) kunnen niet alle vereiste kenmerken van de structuur en functie van habitattypen worden afgeleid (De Knecht *et al.*, 2014). Vegetatiekarteringen (vlakdekkend) zijn hiervoor geschikter. Of 'De werkwijze voor de beoordeling en monitoring van het Natuurnetwerk en Natura 2000/PAS' (waar vegetatiekarteringen een onderdeel van vormen) toereikend is voor een landelijk beoordeling van de staat van instandhouding van habitattypen is de vraag aangezien dit systeem beperkt is tot het Nationale Natuurnetwerk en er ook habitattypen buiten dit netwerk voorkomen. Ook is het de vraag in hoeverre de gegevens verzameld in het kader van 'De werkwijze' aansluiten bij de beoordelingsmethodiek zoals toegepast voor de HR-rapportage en de SDF's (Bijlsma *et al.*, 2014). Dit vergt daarom nadere uitwerking.

De habitatkaarten voldoen (nog) niet aan de kwaliteitseisen voor de landelijke en gebiedsrapportages

De huidige habitatkaarten zijn gebaseerd op verschillende onderliggende informatiebronnen, waaronder vegetatiekarteringen. De kwaliteit van deze kaarten bleek nog onvoldoende om tot betrouwbare schattingen te komen van de oppervlakte van habitattypen in de Natura 2000-gebieden (en daarop medegebaseerd de landelijk cijfers). Een robuuster systeem om habitattypen te karteren, gebaseerd op gestandaardiseerde vegetatiekarteringen (met uitzondering van de niet vegetatieve / onbegroeide habitattypen) is gewenst. Dit wordt in het kader van de 'Werkwijze voor de beoordeling en monitoring van het Natuurnetwerk en Natura 2000/PAS' (BIJ12, 2014) opgepakt, tenminste voor het Natura 2000-netwerk. De vraag is welke informatie over habitattypen beschikbaar komt van de gebieden buiten het Natura 2000-netwerk en Nationale Natuurnetwerk. Dit moet verder worden uitgezocht.

De data ingewonnen in opdracht van terreinbeheerders en provincies zijn (nog) onvoldoende toegankelijk voor de landelijke- en gebiedsrapportages

Provincies en terreinbeherende organisaties geven opdrachten aan diverse organisaties (bv. groene adviesbureaus) om gebieden op het voorkomen van flora- en faunasoorten en vegetatietypen te inventariseren. Deze gegevens worden vaak in eigen beheer genomen en vinden niet automatisch hun weg in centrale databanken zoals de Nationale Databank Flora- en Fauna (NDFD) en de Landelijke Vegetatiedatabank (LVD). Afspraken zouden gemaakt moeten worden met deze organisaties over het (centraal) beschikbaar stellen van deze gegevens voor de EU-rapportages.

Sovon en andere PGO's maken veelal gebruik van hun eigen databases voor de landelijke- en gebiedsrapportages

Uit de interviews is naar voren gekomen dat Sovon en ook andere PGO's gebruik maken van hun eigen databanken, omdat hier meer informatie (en in meer detail) is opgeslagen dan in de NDFD. Daarnaast hebben deze organisaties kennis over de flora- en faunasoorten en kunnen daarom eerder beoordelen in hoeverre de gegevens compleet zijn en een juist beeld geven van de verspreiding van de soort/soortgroep. De gegevens in de NDFD blijken vaak onvolledig om te gebruiken voor het berekenen van trends in verspreiding van soorten. Ook is extrapolatie vereist om uit de deels incomplete gegevens verspreidingsbeelden te genereren. Hier zijn verschillende methoden voor. Het CBS doet dit via occupancymodellen (Van Strien *et al.*, 2013). Tijdens de afgelopen rapportageperiode zijn naast de toepassing van deze modellen ook handmatige aanpassingen gedaan (Schmidt *et al.*, in prep.) aangezien er 10*10 km hokken bleken te ontbreken na controle door de EC (de EC vergelijkt de verspreiding van soorten met de Natura 2000-gebieden, die zijn aangewezen voor desbetreffende

soorten). De INSPIRE-richtlijn (INSPIRE, Infrastructure for Spatial Information in the European Community) verplicht het publiekelijk ontsluiten van verspreidingskaarten van soorten. De verspreidingskaarten uit de VR- en HR-rapportages worden via de website www.PDOK.nl toegankelijk gemaakt.

De Landelijke Vegetatiedatabank vormt – naast de habitattypenkaarten – een belangrijke en onmisbare bron voor informatie over habitattypen op landelijk niveau en per gebied

Bij de afgelopen rapportageperiode is gebruikt gemaakt van de vegetatiegegevens uit de Landelijke Vegetatiedatabank. Deze gegevens zijn voor verschillende doeleinden gebruikt, waaronder het vaststellen van referentiewaarden voor de oppervlakte en het verspreidingsgebied van habitattypen (bv. om de historische situatie in beeld te krijgen), het in beeld brengen van het huidige verspreidingsgebied van habitattypen, en om een oordeel te vellen over de structuur en functie van habitattypen (De Knegt *et al.*, 2014). Onderhoud en beheer van deze database is tot en met 2016 geborgd in binnen het thema WOT Informatievoorziening Natuur.

De 'range tool' van de EC verplicht toegepast voor de landelijke rapportages is voor Nederland niet relevant en wijkt af van EU-INSPIRE-richtlijn

De EC stelt de zogenaamde 'range tool' beschikbaar om uit verspreidingsgegevens (distribution) het verspreidingsgebied (range) af te leiden. Buiten wat technische problemen die uiteindelijk verholpen zijn, is het de vraag wat deze tool aan toegevoegde waarde heeft voor vooral nationale toepassingen. Nederland is een relatief klein land met – in vergelijking tot andere EU-lidstaten – vrij complete gegevens over de verspreiding van soorten en habitattypen. De tool introduceert eerder ruis (een overschatting van het verspreidingsgebied) dan dat het zinvolle informatie oplevert. Verder viel het op dat de specificaties voor op te leveren kaarten (geodata) in het kader van de VR- en HR-rapportages (European Topic Centre Biodiversity, 2013) afwijken van de specificaties van de EU-INSPIRE-richtlijn (European Commission Joint Research Centra, 2013a en 2013b). Dit zorgt voor extra werk en is niet efficiënt. Dit zou op EU-niveau moeten worden kortgesloten.

De reporting tools van EC en WOT Informatievoorziening Natuur voor de landelijke- en gebiedsrapportages zijn nuttig en bruikbaar, maar verbeteringen/uitbreidingen zijn wenselijk

De EC stelt reporting tools beschikbaar voor de EU-lidstaten waarmee gerapporteerd kan worden. Deze tools worden beschikbaar gesteld via de onderstaande reference portals:

- HR-rapportage: http://bd.eionet.europa.eu/activities/Reporting/Article_17/reference_portal
- VR-rapportage: http://bd.eionet.europa.eu/activities/Reporting/Article_12/reference_portal
- SDF's: bd.eionet.europa.eu/activities/Natura_2000/reference_portal

De EC geeft de EU-lidstaten de gelegenheid om een eigen reporting tool te bouwen en te gebruiken onder de voorwaarde dat hiermee XML's gegenereerd worden die voldoen aan de specificaties van de EC. Voor de VR- en HR-rapportage is besloten om een eigen tool te bouwen. Alterra heeft deze tools binnen de WOT Informatievoorziening Natuur ontwikkeld. De achterliggende motivatie was: de behoefte aan het opnemen van achtergronddocumentatie, de mogelijkheid tot autorisatie van de invullers (de experts) en de reviewers, de traceerbaarheid van de tussentijdse aanpassingen bv. op basis van opmerkingen van reviewers, de mogelijkheid om informatie via een internetapplicatie (met autorisatie) achteraf te zoeken, te vinden en in te zien. Deze reporting tools zijn gebruikt en bleken ook te voldoen aan de gevraagde functionaliteit. Wel zijn er enkele verbeterpunten. De performance is traag, het ontbrak aan de mogelijkheid voor een bulk upload en de output (de XML's) voldeed niet geheel aan de EC-specificaties en behoefde daarom nog wat handmatige aanpassingen. Dit laatste had ook te maken met het feit dat de technische specificaties van de EC laat beschikbaar kwamen en ook niet helemaal overeenkwamen met de eerder beschikbaar gekomen rapportageformats. Verder bleek bij de review dat men wat interactiever te werk had willen gaan en dat men tussentijds ook overzichten wilde kunnen genereren.

Voor de SDF's heeft EZ gebruik gemaakt van de zogenaamde SDF-manager. Alterra en Sovon hebben informatie aangeleverd in excel, die door EZ is doorgevoerd in de SDF-manager. EZ heeft aangegeven uitbreiding te willen van de functionaliteit van de SDF-manager. Mogelijk dat hier dan meteen een link kan worden gelegd met de behoefte om informatie over drukfactoren en bedreigingen en instandhoudingsmaatregelen centraal te verzamelen.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

Nederland is verplicht op grond van artikel 12 van de Vogelrichtlijn (VR) en artikel 17 van de Habitatrichtlijn (HR) om zesjaarlijks te rapporteren aan de Europese Commissie (EC) over de genomen maatregelen en bereikte doelen voor beschermde soorten en habitattypen. De EC schrijft via rapportageformats en handreikingen (Europese Commissie, 2011b; 2011c; 2011d; 2011e) voor hoe deze rapportages en beoordelingen uitgevoerd dienen te worden. In aanvulling hierop vraagt de EC aan de lidstaten te rapporteren over de betekenis van de aangemelde en/of aangewezen Natura 2000-gebieden voor de instandhouding van beschermde soorten en habitattypen. Aan deze rapportage is geen vaste termijn verbonden. Het rapportageformat bestaat uit het Standaardgegevensformulier (Europese Commissie, 2011a) oftewel de Standard Data Forms (SDF's).

In 2013 heeft het Ministerie van EZ gerapporteerd aan de EC over de periode 2007-2012 (voor de VR 2008-2012) en zijn tegelijkertijd de SDF's geactualiseerd. De volgende rapportageronde betreft de periode 2013-2018. Omdat de rapportageformats op hoofdlijnen gelijk blijven, is het mogelijk om op de volgende rapportageronde te anticiperen, lerende van de afgelopen rapportageperiode. Voor het Ministerie van EZ is het van belang, mede in het licht van de decentralisatie van het natuurbeleid, om het afgelopen rapportageproces te evalueren en om eventuele hiaten in data, informatie en kennis te identificeren, zodat hierover afspraken gemaakt kunnen worden met onder meer de provincies voor de volgende rapportageronde. Verder is het van belang om ook het rapportageproces en de technische voorzieningen (deels voorgeschreven door de EC) ter ondersteuning van het rapportageproces te evalueren. Belangrijke overwegingen bij vervolgacties zijn de efficiëntie van het rapportageproces, de kwaliteit van de informatie en daarmee samenhangend de doorwerking van het beleid naar de lagere bestuurlijke niveaus (bv. van EU naar nationaal en provinciaal niveau).

1.2 Doelstelling

Het doel is om het Ministerie van EZ te adviseren hoe op de volgende rapportageronde (2012-2018) te anticiperen, lerende van de afgelopen rapportageperiode. Hiervoor is een evaluatiekader opgesteld, waarmee per rapportageonderdeel en per aspect (proces, inhoud en techniek) wordt geëvalueerd wat de afgelopen rapportageperiode goed is gegaan en idealiter ook zo moet blijven en wat minder goed is gegaan en verbetering behoeft. Hierbij wordt rekening gehouden met de veranderingen als gevolg van de decentralisatie van het natuurbeleid en de afspraken die hierover zijn vastgelegd in het Natuurpact. Ook wordt rekening gehouden met de ontwikkelingen op Europees niveau wat betreft de eventuele wijzigingen in de rapportageformats en handleidingen van de EC en de verplichte implementatie van de EU-INSPIRE-richtlijn.

1.3 Afbakening

De evaluatie van de afgelopen rapportageperiode beperkt zich tot de volgende rapportageonderdelen met voornamelijk ecologische informatie (mate van doelbereik):

1. Annex 2 van de VR artikel 12 rapportage
(http://bd.eionet.europa.eu/activities/Reporting/Article_12/reference_portal).
2. Annex B (HR soorten) en Annex D (HR habitattypen) van de HR artikel 17 rapportage
(http://bd.eionet.europa.eu/activities/Reporting/Article_17/reference_portal).
3. Hoofdstuk 3 van de Standaard Data Forms
(http://ec.europa.eu/environment/nature/legislation/habitatsdirective/docs/standarddataforms/notes_en.pdf).

De beleidsinformatie (informatie over genomen maatregelen) in de overige rapportageonderdelen (annexen) komt in deze evaluatie dus niet aan de orde. Dit is door EZ uitgevoerd.

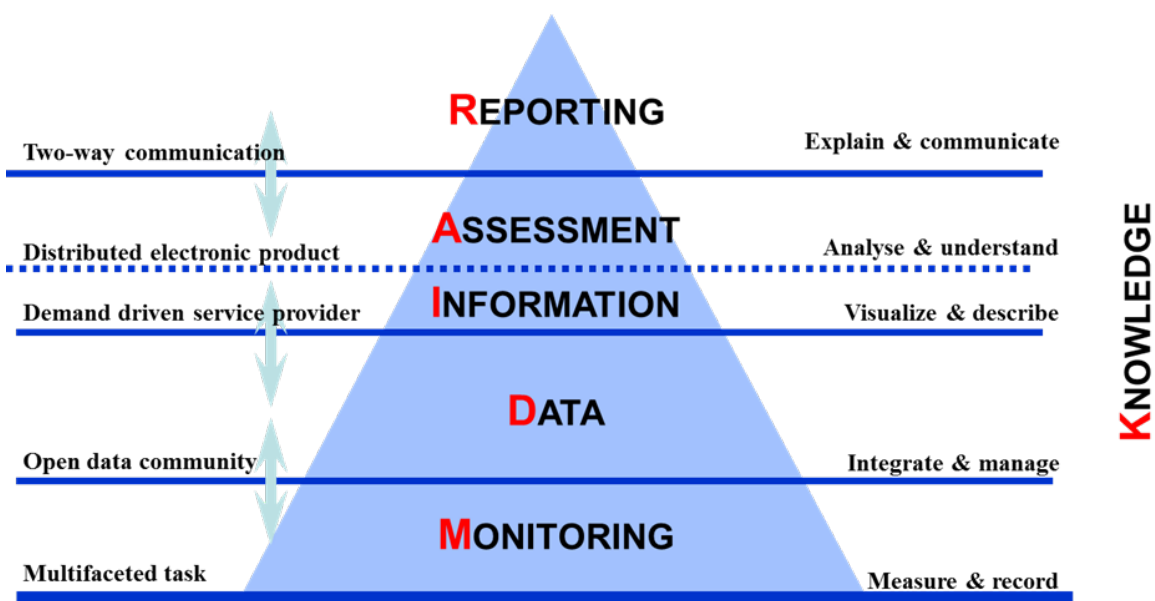
1.4 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt de bij dit onderzoek gevolgde werkwijze toegelicht. In hoofdstuk 3 worden de bevindingen beschreven op basis van onder andere de binnen dit onderzoek uitgevoerd interviews. In hoofdstuk 4 wordt kort ingegaan op de ontwikkelingen op Europees en nationaal niveau die van invloed kunnen zijn op de volgende EU-rapportages. In hoofdstuk 5 wordt een overzicht gegeven van conclusies en aanbevelingen en daaruit voortvloeiende acties voor de volgende rapportageronde. Dit onder meer om concrete handvatten te bieden aan EZ en provincies (BIJ12) bij het maken van afspraken over een gezamenlijk te ontwikkelen monitoring- en beoordelingssysteem zoals afgesproken in het Natuurpact. Een deel van deze acties is al in uitvoering; in een overzichtstabel wordt dit ook aangegeven.

2 Werkwijze

2.1 Evaluatiekader

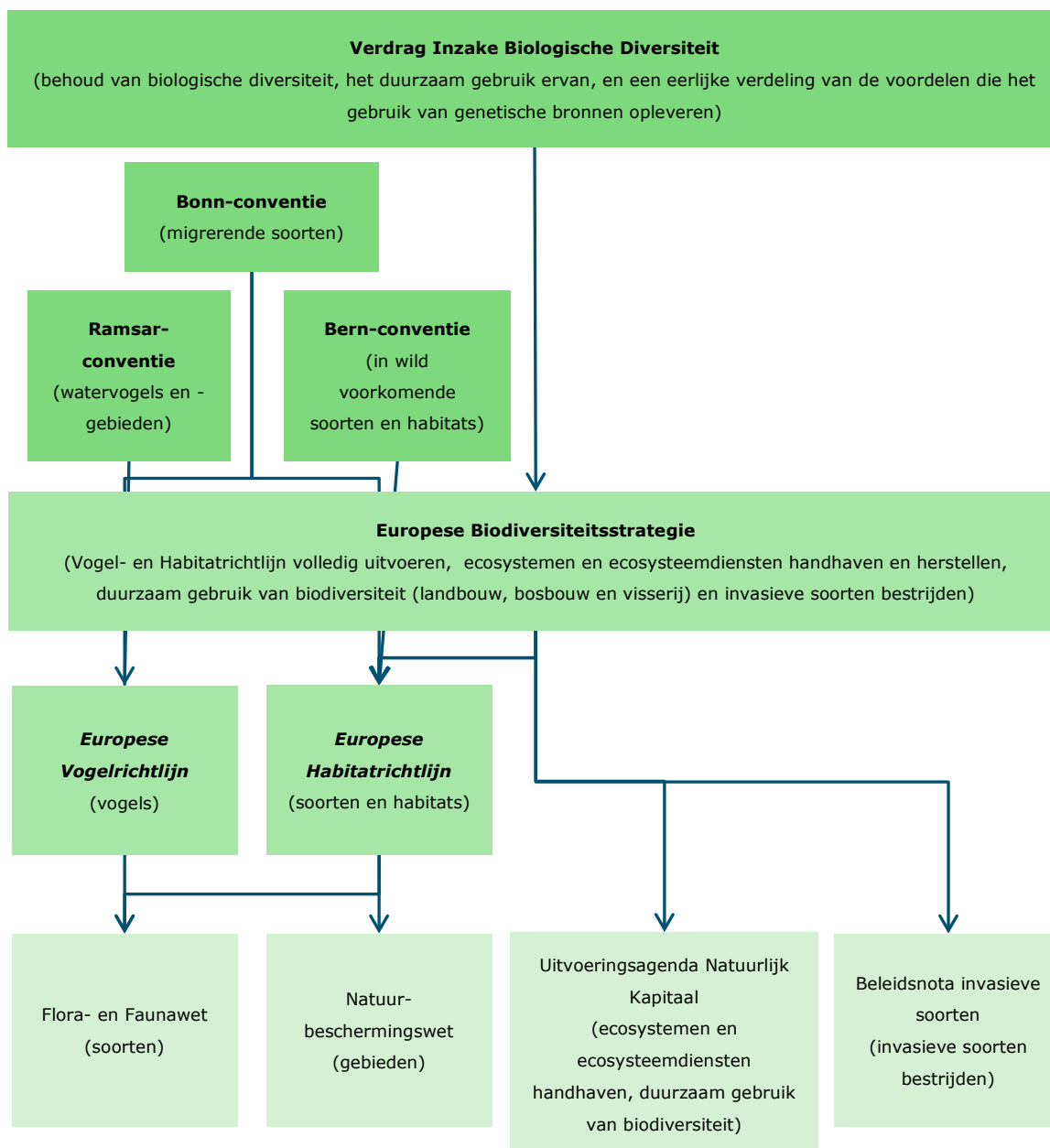
Het Europees Milieuagentschap geeft met de MDIAR-keten (zie Figuur 2) aan welke stappen er doorlopen worden bij een rapportageproces, te weten: het inwinnen/verzamelen van data (monitoring), het beheren/ integreren van data (data), het bewerken van data tot informatie (informatie), het analyseren/interpreteren van informatie (assessment) en het communiceren van de resultaten (reporting). Deze stappen zijn ook van toepassing voor de VR- en HR-rapportage en de SDF's met de kanttekening dat niet alle informatie in deze rapportages gebaseerd is op data, maar dat er in sommige gevallen (bv. bij het ontbreken van data) ook gebruik gemaakt wordt van expert-kennis of een combinatie van expertkennis en data.

Figuur 1: MDIAR-keten van het Europees MilieuAgentschap

De MDIAR-keten is bij dit onderzoek als uitgangspunt genomen voor de evaluatie van het rapportageproces. Hierbij is naar drie aspecten gekeken: proces, inhoud en techniek. Wat het proces betreft is geëvalueerd of er duidelijkheid was over rol-/taakverdeling, of de algemene aanpak helder was, of er inhoudelijke en beleidsmatige consensus is bereikt en of de gestelde deadlines zijn gehaald. Wat de inhoud betreft is geëvalueerd of de door de EC gestelde voorschriften (format en handleidingen) voldoende handvatten boden, of er hiaten bleken te zijn in data, informatie en/of kennis en of de huidige monitoring voldoende aansluit bij de informatiebehoefte. Wat techniek betreft is geëvalueerd of de deels door de EC beschikbaar gestelde en deels zelf ontwikkelde tools, databases en systemen naar behoren functioneerde.

De EU-rapportages staan niet op zich, want de EU-richtlijnen zijn in feite de implementatie van internationale verdragen (de Ramsar-, Bonn- en Bernconventie) op Europees niveau, zie Figuur 2. De EU-richtlijnen vormen ook een belangrijk onderdeel (instrument) van de Europese Biodiversiteitsstrategie en zijn op nationaal niveau weer geïmplementeerd in de Flora- en Faunawet en de Natuurbeschermingswet. Logischerwijs is er dan ook een inhoudelijke samenhang tussen de nationale rapportages over biodiversiteit op grond van de internationale verdragen en EU-richtlijnen. De formats van desbetreffende rapportages wijken weliswaar af, maar het betreft grotendeels informatie over dezelfde soorten en habitats.

Figuur 2: Samenhang tussen internationale verdragen over behoud en herstel biodiversiteit en de implementatie (doorwerking) van deze verdragen op Europees en nationaal niveau.

2.2 Interviewers en geïnterviewden

Interviews zijn gehouden met zowel de opdrachtgever (EZ) als opdrachtnemer (WOT N&M en Sovon) en uitvoerende organisaties (Alterra, IMARES, CBS en PGO's), zie Tabel 1. Hiervoor is een vragenlijst opgesteld, waarbij alle aspecten (proces, inhoud en techniek) aan de orde komen (zie Bijlage 4).

Het team van de interviewers bestond uit Anne Schmidt (Alterra), Ruud Bink (Alterra), André van Kleunen (Sovon) en Leo Soldaat (CBS). Deze personen hebben alle vier een rol gehad in het rapportageproces. Ruud Bink is gedelegeerd opdrachtgever (namens EZ) van het Netwerk Ecologische Monitoring (NEM) en heeft het meest op afstand gestaan van het rapportageproces. Anne Schmidt heeft de HR-rapportage gecoördineerd en is als programmaleider van het WOT-thema Informatievoorziening Natuur (zie par.2.3) verantwoordelijk geweest voor de aansturing van de (deel-) projectleiders van de SDF's over HR-soorten en de SDF's over habitattypen. André van Kleunen heeft de VR-

rapportage en de SDF's over VR-soorten gecoördineerd en mede uitgevoerd. Leo Soldaat was vanuit het CBS betrokken bij alle rapportages vanwege afstemming over te volgen methodiek en aanleveren van basisdata (bv. trends in de populatieomvang van soorten) vanuit het NEM.

Bij de interviews is er uiteraard rekening mee gehouden dat de interviewer niet zijn eigen vlees keurde; de interviews werden gehouden door leden van het team die zelf niet betrokken zijn geweest bij het specifieke rapportageonderdeel. Deze aanpak is besproken en goedgekeurd door EZ. In Tabel 1 staat vermeld welke personen zijn geïnterviewd over welk rapportageonderdeel.

Tabel 1

Geïnterviewde personen per rapportageonderdeel

Rapportage	Onderdeel	Naam	Rol/taak	
VR-rapportage artikel 12	Annex 2 VR-soorten	Annemiek Adams (EZ)	Opdrachtgever, eindverantwoordelijk	
		Andre van Kleunen (Sovon)	Invullen format	
		Marc Roomen (Sovon)	Invullen format	
		Dirk Zoetebier (Sovon)	Verspreidingskaarten, INSPIRE	
		Bram van Rooij (Alterra)	Reporting tool	
HR-rapportage artikel 17	Annex B HR-soorten	Annemiek Adams (EZ)	Opdrachtgever, eindverantwoordelijk	
		Fabrice Ottburg (Alterra)	Deelprojectleider, Invullen format	
		Chris van Swaaij (De Vlinderstichting)	Invullen format	
		Rini Schuiling (Alterra)	Verspreidingskaarten (range tool), INSPIRE	
		Sidney Gijzen (Alterra)	Reporting tool	
	Annex D Habitattypen	Annemiek Adams (EZ)	Opdrachtgever, eindverantwoordelijk	
		John Janssen (Alterra) ¹	Deelprojectleider Invullen format	
		Rienk Jan Bijlsma (Alterra)	Invullen format	
		Stephan Hennekens (Alterra)	Verspreidingskaarten (range tool), INSPIRE	
		Sidney Gijzen (Alterra)	Reporting tool	
Standaard Data Forms (SDF's)	Hoofdstuk 3.1 Habitattypen	Annemiek Adams (EZ)	Opdrachtgever, eindverantwoordelijk	
		John Janssen (Alterra)	Deelprojectleider, Invullen format, maatlat	
		RienkJan Bijlsma (Alterra)	Invullen format, maatlat	
	Hoofdstuk 3.2 VR-soorten	Annemiek Adams (EZ)	Opdrachtgever, eindverantwoordelijk	
		Andre van Kleunen (Sovon)	Deelprojectleider, Invullen format, maatlat	
		Marc Roomen (Sovon)	Invullen format, maatlat	
	Hoofdstuk 3.2 HR-soorten	Annemiek Adams (EZ)	Opdrachtgever, eindverantwoordelijk	
		Fabrice Ottburg (Alterra)	Deelprojectleider, Invullen format	
			Chris van Swaaij (De Vlinderstichting)	Invullen format

2.3 Korte toelichting op de rapportageonderdelen

De rapportages die zijn geëvalueerd, zijn de VR-rapportage (artikel 12), de HR-rapportage (artikel 17) en de Standaard Data Form's (SDF's). Deze rapportages bestaan uit verschillende onderdelen. Het Ministerie van EZ is verantwoordelijk voor het tijdig inleveren van deze rapportages aan de EC. Het beleidsmatige deel van de rapportages wordt door EZ zelf verzorgd. Voor de onderdelen waar ecologische informatie en kennis voor nodig is, vraagt EZ om ondersteuning van externe partijen. Het zijn dan ook deze rapportageonderdelen die in dit onderzoek zijn geëvalueerd (zie paragraaf 1.3).

Vanaf 2004 is er een Wettelijke Onderzoekstaak (WOT) opgericht om EZ te ondersteunen bij de rapportages op grond van internationale verdragen over behoud en herstel van biodiversiteit, zo ook de rapportages op grond van de VR en HR (incl. de SDF's). Deze WOT is getiteld Informatievoorziening Natuur (WOT IN) en ondergebracht als thema binnen de WOT-unit Natuur & Milieu (WOT N&M) van Wageningen Universiteit en Research Centre (Wageningen UR). Uitvoerende organisaties zijn Alterra en IMARES en de PGO's (via uitbestedingen). Sovon heeft een bijzondere positie; zij is de hoofduitvoerder van de VR (Annex 2) en de SDF's over VR-soorten en heeft hiervoor direct opdracht gekregen van EZ. Alterra, IMARES en de PGO's werken nauw samen en stemmen specifieke rapportageonderdelen ook af met het Centraal Bureau voor Statistiek (CBS). Provincies en terreinbeherende instanties staan op wat meer afstand van het rapportageproces, maar leveren (direct of indirect) wel belangrijke data aan voor de rapportages (zie Bijlage 1). Beleidsmatige consensus wordt gezocht door de conceptrapportages voor te leggen aan stakeholders (o.a. provincies) voor commentaar. Dit loopt in de meeste gevallen via EZ, maar in het geval van de VR-rapportage via Sovon. In Bijlage 1 zijn vereenvoudigde processchema's / procesmodellen opgenomen. Een deel hiervan is gebaseerd op eerder opgestelde processchema's voor de Digitale Keten Natuur (Schmidt *et al.*, 2012).

De voorschriften van de EC vergen soms nog een nadere interpretatie en uitwerking. Dit is vooral het geval voor de HR-rapportage en de SDF's aangezien hier ook om een beoordeling wordt gevraagd van respectievelijk de 'staat van instandhouding' van soorten en habitattypen en de 'betekenis van het Natura 2000-gebied voor de instandhouding' van soorten en habitattypen. Hier hebben EZ, Alterra, IMARES, PGO's en CBS in samenwerking met diverse stakeholders (o.a. terreinbeherende organisaties) de laatste jaren hard aan gewerkt. Zo zijn er referentiewaarden vastgesteld voor een gunstige staat van instandhouding van HR-soorten en habitattypen (Bijlsma *et al.*, 2014; Ottburg *et al.*, 2014a) en zijn er maatlatten ontwikkeld om de behoudsstatus van soorten en habitattypen in de Natura 2000-gebieden te beoordelen (Ottburg *et al.*, 2014b; Janssen *et al.*, 2014).

In Bijlage 2 staan de *Facts & Figures* van de verschillende rapportageonderdelen beschreven. In Bijlage 3 worden de formats van desbetreffende rapportageonderdelen kort toegelicht. In hoofdstuk 3 wordt ingegaan op de bevindingen van de evaluatie en volgen er conclusies die hieruit getrokken kunnen worden.

3 Bevindingen

3.1 VR-rapportage artikel 12 Annex 2 (VR-soorten)

Het rapportageformat voor de VR-rapportage Annex 2 (zie Bijlage 3) schrijft voor dat er gerapporteerd wordt per VR-soort (Bijlage 1) over de status en trend in de populatieomvang (population), de status en trend in het verspreidingsgebied (range)¹ en de drukfactoren en bedreigingen (main pressures and threats) en instandhoudingsmaatregelen (conservation measures). Er wordt – in tegenstelling tot de HR-rapportage – (zie paragraaf 3.2) niet gevraagd om een beoordeling uit te voeren van de 'staat van instandhouding' (conservation status) van VR-soorten.

3.1.1 Proces

3.1.1.1 Het rapportageproces was goed georganiseerd en relatief eenvoudig met Sovon als hoofduitvoerder

Het Ministerie van EZ is eindverantwoordelijk voor de VR-rapportage en heeft Sovon opdracht gegeven voor het invullen van Annex 2 van de VR-rapportage. Sovon heeft deze Annex conform de voorschriften van de EC ingevuld en heeft mede gezorgd voor beleidsmatige en inhoudelijke consensus. De resultaten zijn door Sovon gedocumenteerd en toegelicht in een notitie/rapport (Sovon, 2013). De rapportage is centraal door Sovon-medewerkers ingevuld en vervolgens voorgelegd aan experts afkomstig van externe organisaties. Dit staat uitgebreid beschreven in de notitie. Sovon heeft de vereiste kennis en data in huis en beschikt ook over een nationaal en internationaal netwerk.

3.1.1.2 De algemene aanpak was duidelijk en consensus is bereikt

De algemene (inhoudelijke) aanpak is van te voren besproken met o.a. CBS, RWS en EZ. Consensus is bereikt door de resultaten voor te leggen aan belanghebbenden en/of inhoudelijke experts (bv. KNJV, faunafonds, faunaoverleg provincies, EZ, RWS, IPO en Vogelbescherming Nederland). In enkele gevallen heeft een soortenwerkgroep haar medewerking geweigerd of niet gereageerd op een uitnodiging, maar dit heeft geen afbreuk gedaan aan de bereikte consensus.

3.1.1.3 De VR-rapportage is tijdig opgeleverd, maar de periode voor consensus building was wat krap bemeten

Annex 2 van de VR-rapportage is tijdig opgeleverd op 19 december in een door de opdrachtgever goedgekeurde vorm voor de eerste deadline (31 december 2013) en uiteindelijk op 31 maart voor de tweede deadline (31 maart 2014) ingediend en goedgekeurd door de EC. De uiteindelijke doorlooptijd is anderhalf jaar geweest. De periode voor de consensus building was wat krap bemeten.

3.1.1.4 De VR-rapportage kan beter toegankelijk worden gemaakt in Nederland

De VR-rapportage is opgeleverd aan de EC via EIONET in XML-format en de kaarten in shapefiles. De informatie is hiermee slecht toegankelijk voor de Nederlandse gebruikers. Het is ook een zeer complexe en uitgebreide rapportage die bewerkt moet worden om het bijvoorbeeld voor provinciale beleidsambtenaren inzichtelijk en bruikbaar te maken. Het is wenselijk om de VR-rapportage achteraf te bewerken en voor een breder publiek geschikt te maken.

¹ Beperkt tot broedvogels

3.1.2 Inhoud

3.1.2.1 De rapportageformats en handleidingen van de EC zijn voldoende duidelijk

De rapportageformats en handleidingen van de EC waren voldoende duidelijk met een goede indeling per in te vullen deel.

3.1.2.2 Het ontbreekt aan een beoordeling (interpretatie) in het VR-rapportageformat

In tegenstelling tot de HR-rapportage vraagt de EC niet om een beoordeling uit te voeren van de 'staat van instandhouding' van VR-soorten. Door een dergelijke beoordeling toe te voegen krijgt de verzamelde informatie een toegevoegde beleidsmatige waarde bijvoorbeeld informatie over de mate van doelbereik om het beleid desgewenst bij te sturen. Nu worden er cijfers gegevens per vogelsoort over de status en trend in populatieomvang en verspreiding, maar is hiermee nog niet duidelijk in hoeverre de instandhoudingsdoelstellingen zijn behaald. Dit vraagt om een duidelijk beoordelingskader en referentiewaarden conform de HR-rapportage.

3.1.2.3 De informatie in de VR-rapportage is niet toereikend voor nationale toepassingen

De EC vraagt om gegevens van alle in het wild voorkomende vogelsoorten op het grondgebied van de EU-lidstaten. Hiertoe is een lijst vastgesteld voor alle EU-lidstaten van soorten en jaarcyclusfasen, waarvoor gegevens moeten worden aangeleverd. De EC vraagt om gegevens van alle in Nederland voorkomende broedvogels en in aanvulling hierop van een aantal (van deze) soorten ook de overwinterende en/of doortrekkende vogels (veelal watervogels). Deze informatie is voor de EC voldoende om de status van in het wild voorkomende vogelsoorten in de EU vast te stellen, maar dit is niet voldoende om de status van in het wild voorkomende vogelsoorten in Nederland vast te stellen. Voor de broedvogels in Nederland is de informatie volledig. Voor de wintergasten en doortrekkende populaties die van Nederland gebruik maken echter niet (ca. 33% mist). Bovendien geldt voor sommige soorten watervogels dat voor de EC over andere seizoenen moest worden gerapporteerd, dan de seizoenen die voor Nederland het meest relevant zijn voor die soorten.

3.1.2.4 Gegevens over terrestrische overwinteraars en doortrekkers ontbreken voor toepassing op nationaal niveau (aanvullend op de VR-rapportage)

Van de broedvogels in Nederland zijn voldoende gegevens beschikbaar. Deze gegevens zijn afkomstig uit diverse meetnetten van het NEM, waaronder het Broedvogel Monitoring Project (BMP), het Landelijke Soortenonderzoek Broedvogels (LSB), het meetnet Nestkaarten en het project Reproductiesucces van kustbroedvogels in het waddengebied (onderdeel van het Trilateral Monitoring and Assessment Programme, TMAP). Voor de overwinterende en/of doortrekkende vogels is dat niet het geval. Van de watervogels zijn er wel veel gegevens beschikbaar onder meer uit het Meetnet Watervogels en het Meetnet Zoete wateren (beide in opdracht en in samenwerking met RWS), maar vooral van de terrestrische wintergasten en doortrekkers ontbreken er gegevens. Dit is voor de VR-rapportage (levering EC) niet van belang. Los daarvan is het wel aan te bevelen om gelijk met deze cyclus alle relevante populaties mee te nemen, omdat hiermee inzicht wordt gekregen in de status van alle inheemse populaties in Nederland. Deze informatie is nuttig voor het nationale natuurbeleid (VR geldt voor alle inheemse vogels).

3.1.2.5 Methoden om populatieomvang te schatten en trends te berekenen in het verspreidingsgebied van VR-soorten zijn nog niet geformaliseerd

De EC vraagt naast de trend in populatieomvang (een meetdoel van het NEM) ook om de status van de populatieomvang in de vorm van een schatting van het (min. en max.) aantal individuen (zie Bijlage 3). Sovon heeft voor de meer algemeen voorkomende vogelsoorten schattingen gemaakt op basis van een zelf ontwikkelde methode. Deze methode is echter nog niet geformaliseerd. Voor de meer zeldzame vogelsoorten zijn integrale tellingen beschikbaar en gebruikt. De EC vraagt ook om de status en de trends in het verspreidingsgebied van broedvogels. Ook hier geldt dat de methode voor de berekening van de trend in het verspreidingsgebied nog niet is geformaliseerd.

3.1.2.6 De monitoring van de VR-soorten voldoet grotendeels aan de vragen van de EC

Het NEM voorziet in een groot deel van de informatiebehoefte. Andere bronnen zijn de monitoring-meetnetten van Sovon, de vogelatlassen en losse waarnemingen. In Bijlage 5 zijn een aantal statistieken opgenomen gebaseerd op de VR-rapportage, waaruit duidelijk wordt op welke onderdelen er nog verbeteringen mogelijk zijn.

3.1.2.7 Drukfactoren en bedreigingen en instandhoudingsmaatregelen zijn lastig in te vullen rapportageonderdelen

Aparte onderdelen van de VR-rapportage Annex 2 zijn de drukfactoren en bedreigingen en de instandhoudingsmaatregelen. De EC schrijft hier een vaststaande lijst voor en vraagt de EU-lidstaten om per VR-soort aan te geven welke drukfactoren en bedreigingen het meeste impact hebben en idem dito voor de instandhoudingsmaatregelen. Dit onderdeel was lastig in te vullen omdat deze informatie niet op landelijk niveau beschikbaar is en ook kennis vereist over de Natura 2000-gebieden.

3.1.3 Techniek

3.1.3.1 De VR reporting tool is zinvol en bruikbaar, maar verbeteringen zijn wenselijk

Sovon heeft gebruik gemaakt van de door Alterra ontwikkelde reporting tool voor de VR-rapportage. Dit met als doel om de rapportage traceerbaar en reproduceerbaar te maken en ook om eventuele reviews vast te leggen. Alterra heeft deze tool ontwikkeld op basis van de specificaties van de EC. Het invoeren van de data in de tool ging goed. Het invoerproces zou wel versneld kunnen worden door de mogelijkheid van een bulk upload (wat voor drukfactoren en bedreigingen en instandhoudingsmaatregelen niet mogelijk was). De tool is traag. De uitvoer in XML behoefde nog enkele handmatige aanpassingen. De output in excel kan ook worden verbeterd. Deze tabel moet nu handmatig worden geëdit om deze ook goed bruikbaar te maken.

3.1.3.2 Vraagtekens wordt geplaatst bij de door EC voorgeschreven 'range tool'

De EC schrijft de zogenaamde 'range tool' voor om uit verspreiding (distribution) het verspreidingsgebied (range) te berekenen. Na wat technische problemen is deze tool geïnstalleerd en door Sovon toegepast. Nut en noodzaak van deze tool wordt wel in twijfel getrokken aangezien er geen ecologische onderbouwing achter zit (de extrapolatie is gebaseerd op puur topologische criteria) en het in een klein land als Nederland al gauw leidt tot een overschatting. Op Europees niveau kan dit wel een compacter beeld (niet zo versnipperd) geven van het verspreidingsgebied van VR-soorten. Verder wijken de voorschriften vanuit de VR-rapportage artikel 12 voor het aanleveren van verspreidingskaarten (European Topic Centre Biodiversity, 2013) qua dataspecificaties af van die van de INSPIRE-dataspecificaties voor de verspreiding van soorten (European Commission Joint Research Centre, 2013a).

3.1.3.3 Sovon maakt gebruik van eigen databases en niet van de NDFF

Sovon heeft gebruik gemaakt van eigen databases. Er is geen gebruik gemaakt van de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF), omdat er in de database van Sovon informatie in fijner detailniveau beschikbaar is.

3.1.3.4 Data afkomstig van inventarisaties (in opdracht) van provincies en terreinbeherende organisaties zijn (nog) slecht toegankelijk

Provincies en terreinbeherende organisaties verlenen ook opdrachten om het voorkomen van VR-soorten (en andere vogelsoorten) in specifieke gebieden te inventariseren. Deze data worden (anno 2012) niet zonder meer ingevoerd in de NDFF en/of de databases van Sovon. Dit zou beter georganiseerd kunnen/moeten worden. De NDFF zou hierin een goede rol kunnen vervullen. Het is voor de gebruikers wel wenselijk om eenduidige informatie te krijgen over de verspreiding van VR-soorten in NL. De vraag is via welk kanaal (portaal) deze informatie aan de gebruikers moet worden aangeboden (NDFF, PDOK (Publieke Dienstverlening Op de Kaart) etc.).

3.2 HR-rapportage artikel 17 Annex B (HR-soorten)

Het rapportageformat voor de HR-rapportage Annex B (zie Bijlage 3) schrijft voor dat er gerapporteerd wordt per HR-soort (Annex II, IV en V) over de status en trend in het verspreidingsgebied (range), de status en trend in de populatieomvang (population), de oppervlakte (inclusief de trend) en de kwaliteit van het leefgebied van de HR-soort (habitat for species), de drukfactoren en bedreigingen (main pressures and threats) en instandhoudingsmaatregelen (conservation measures). Op basis van deze informatie dient een oordeel geveld te worden over de 'staat van instandhouding' (conservation status) van de HR-soorten, conform de voorschriften van de EC (de beoordelingsmatrix).

3.2.1 Proces

3.2.1.1 Het rapportageproces was goed georganiseerd, maar complex vanwege de veelheid aan deelnemende organisaties (PGO's, CBS, Alterra en IMARES)

Het Ministerie van EZ is eindverantwoordelijk voor de HR-rapportage en heeft de WOT N&M (thema WOT Informatievoorziening Natuur) de opdracht gegeven voor het invullen van Annex B. Alterra en de Vlinderstichting hebben de coördinatie op zich genomen (in een apart deelproject, zie Bijlage 2). De resultaten zijn door Alterra gedocumenteerd en toegelicht in een WOT-technical report (Schmidt *et al.*, 2015). De HR-rapportage Annex B is decentraal per soortgroep door de soortenexperts van PGO's en IMARES ingevuld onder begeleiding van Alterra en de Vlinderstichting. Deze begeleiding kostte veel tijd en het lijkt dan ook efficiënter om voor de volgende HR-rapportage de aanpak van Sovon te volgen, te weten zoveel mogelijk centraal invullen en vervolgens voorleggen aan stakeholders/ experts.

3.2.1.2 De algemene aanpak was niet geheel duidelijk mede door onduidelijkheid van de instructies van de EC

Voorafgaand aan het rapportageproces is met EZ, Alterra, de Vlinderstichting (namens de PGO's) en het CBS in een aantal projectbijeenkomsten besproken op welke wijze welke rapportageonderdelen in te vullen. Dit leidde tot veel discussies, omdat niet alle rapportageonderdelen even helder zijn voorgeschreven door de EC en nog een interpretatie behoeven. Uiteindelijk zijn pragmatische keuzes gemaakt hoe de verschillende onderdelen in te vullen. Deze keuzes zijn vastgelegd in de documentatie van de HR-rapportage (Schmidt *et al.*, 2015). Het is wenselijk om voor de volgende HR-rapportage een Nederlandstalige handleiding/instructie te maken.

3.2.1.3 Inhoudelijke en beleidsmatige consensus is bereikt

Oorspronkelijk werd beoogd een klankbordgroep op te richten voor inhoudelijke consensus building, maar dit heeft uiteindelijk geen doorgang gekregen. De beleidsmatige consensus is via EZ met de belangrijkste stakeholders (Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, de 12 Landschappen, de Bosgroepen, Rijkswaterstaat, Interprovinciaal Overleg (IPO), Wereld Natuur Fonds (WNF), Das en Boom, de Waddenvereniging, Stichting Noordzee, Landschapsbeheer Nederland, de Vereniging Nederlands Cultuurlandschap en de Gegevensautoriteit Natuur) bereikt. Er is weinig respons geweest van desbetreffende stakeholders.

3.2.1.4 De eerste rapportagedeadline is niet gehaald, de tweede (definitieve) rapportagedeadline wel

Annex B van de HR-rapportage is te laat voor de 1^e deadline (1 juli 2013) maar op tijd voor de tweede definitieve deadline (31 december 2013) opgeleverd. De HR-rapportage Annex B is op 18 december 2014 ingediend en goedgekeurd door de EC. De doorlooptijd van de HR-rapportage was ca. 2 jaar (van november 2011 tot december 2013).

3.2.1.5 Het rapportageproces heeft vertraging opgelopen door verschillende deels externe factoren

Het WOT-project 'Referentiewaarden soorten' diende referentiewaarden op te leveren voor een gunstige staat van instandhouding van soorten (Ottburg *et al.*, 2014b) qua populatieomvang en verspreidingsgebied. Het bepalen van deze referentiewaarden is om diverse redenen vertraagd, waarmee ook de HR-rapportage vertraging opliep. Uiteindelijk zijn deze referentiewaarden ook niet naar de EC gerapporteerd maar wel toegepast voor de HR-rapportage.

Voor een aantal HR-soorten werd voorzien om gegevens over verspreiding uit de NDFF te gebruiken. Bij consultering van de soortenexperts en na controle van EZ bleken deze gegevens incompleet te zijn. Vooral de gegevens van terreinbeherende organisaties ontbraken wat tot vertraging van het rapportageproces leidde.

De controle van de consistentie van de informatie (bv. tussen soortgroepen) en de vergelijking met de voortgaande HR-rapportage had zorgvuldiger uitgevoerd kunnen worden. EZ heeft hier uiteindelijk ook op moeten toezien. Ook dit heeft geleid tot vertraging.

3.2.1.6 De HR-rapportage (Annex B) kan beter toegankelijk worden gemaakt in Nederland

De HR-rapportage wordt opgeleverd aan de EC via EIONET in XML-format en de kaarten in shapefiles. De informatie is hiermee slecht toegankelijk voor de Nederlandse gebruikers. Het is ook een zeer complexe en uitgebreide rapportage die bewerkt moet worden om het bijvoorbeeld voor provinciale beleidsambtenaren inzichtelijk en bruikbaar te maken. Het is wenselijk om de HR-rapportage achteraf te bewerken en voor een breder publiek geschikt te maken.

3.2.2 Inhoud

3.2.2.1 De rapportageformats en handleidingen van de EC vragen om nadere uitwerking/interpretatie, vooral wat betreft het aspect leefgebied

Het rapportageformat en de handleiding van de EC vragen wat bepaalde onderdelen betreft nog een nadere uitwerking en interpretatie. Dit geldt vooral voor het aspect leefgebied van soorten. Voor de volgende rapportage is het wenselijk om een Nederlandstalige handleiding/instructie te maken.

3.2.2.2 De beoordeling van de 'staat van instandhouding' van HR-soorten vereist referentiewaarden

Het verschil met de VR-rapportage is dat over elk aspect van de 'staat van instandhouding' van een HR-soort ook een oordeel moet worden geveld in gunstig, matig ongunstig of zeer ongunstig. Hiervoor zijn referentiewaarden nodig. Voor het aspect populatieomvang en verspreidingsgebied zijn – in een apart project - referentiewaarden bepaald (Ottburg *et al.*, 2014b), voor het aspect leefgebied niet. Dat laatste wordt ook niet gevraagd door de EC. Deze referentiewaarden hebben een groot effect op de beoordeling van de staat van instandhouding van HR-soorten. Voor de volgende rapportage is het wenselijk om consensus (draagvlak) te verkrijgen over deze referentiewaarden en in relatie hiermee ook de instandhoudingsdoelstellingen voor HR-soorten.

3.2.2.3 Methoden voor de schattingen van de populatieomvang en de berekening van trends in verspreidingsgebied van HR-soorten zijn nog niet geformaliseerd

De EC vraagt naast trend in populatieomvang ook om de status van de populatieomvang in de vorm van het (min. en max.) aantal individuen (zie Bijlage 3). Hier zijn door de soortenexperts schattingen van gemaakt. Een meer geformaliseerde werkwijze is wenselijk. Voor het verspreidingsgebied en de trend in het verspreidingsgebied is afstemming geweest met de PGO's en CBS over de te volgen methodiek. Uiteindelijk zijn keuzes gemaakt per soort hoe dit afhankelijk van de beschikbaarheid van gegevens te berekenen. Ook hiervoor geldt dat een geformaliseerde werkwijze wenselijk is voor de volgende rapportageronde.

3.2.2.4 Methode voor de beoordeling van het leefgebied is (nog) niet geformaliseerd

Aan de beoordeling van het aspect leefgebied van een soort (oppervlakte en kwaliteit) is een pragmatische invulling gegeven door de oppervlakte van het leefgebied van de soort op verspreidingsgegevens (1x1 km hok) te baseren (voor zover beschikbaar) en de kwaliteit van het leefgebied door experts te laten beoordelen. Het is wenselijk om voor de volgende rapportage een methodiek te ontwikkelen en formaliseren om het leefgebied van HR-soorten op landelijk niveau te beoordelen. Afstemming met de beoordeling van het leefgebiedsniveau (Ottburg *et al.*, 2014b) is wenselijk. Indien gekozen wordt voor de monitoring van het leefgebied van soorten op basis van verspreiding gebaseerd op 1x1 km hok dan heeft dit consequenties voor de meetdoelen van het NEM.

3.2.2.5 De monitoring van HR-soorten voldoet ten dele aan de vragen van de EC

Het NEM voorziet in een groot deel van de informatiebehoefte. Aanvullende bronnen zijn het MWTL (Monitoring Waterstaatkundige Toestand des Lands) en TMAP voor de mariene soorten. Verder wordt gebruik gemaakt van ad hoc verzamelde gegevens opgeslagen in de databases van de PGO's en NDFP. In Bijlage 5 zijn een paar statistieken opgenomen gebaseerd op de HR-rapportage, waaruit duidelijk wordt op welke onderdelen er nog verbeteringen mogelijk zijn.

3.2.2.6 Er is geen gestandaardiseerde monitoring voor de oppervlakte en de kwaliteit van het leefgebied van HR-soorten

Het ontbreekt aan een standaard monitoringsysteem voor het leefgebied van HR-soorten. Alvorens iets dergelijk op te tuigen, zal eerst consensus moeten worden bereikt hoe dit aspect op landelijk en op gebiedsniveau te beoordelen: op basis van welke methode (criteria) en op basis van welke data/informatie.

3.2.2.7 Drukfactoren en bedreigingen en instandhoudingsmaatregelen zijn lastig in te vullen rapportageonderdelen

Aparte onderdelen van de HR-rapportage Annex B zijn de drukfactoren en bedreigingen de instandhoudingsmaatregelen. De EC schrijft hier een vaststaande lijst voor en vraagt de EU-lidstaten om per HR-soort aan te geven welke drukfactoren en bedreigingen het meeste impact hebben en idem dito voor de instandhoudingsmaatregelen. Dit onderdeel was lastig in te vullen omdat deze informatie niet op landelijk niveau beschikbaar is en ook kennis vereist over de Natura 2000-gebieden.

3.2.3 Techniek

3.2.3.1 De HR-reporting tool is zinvol en bruikbaar, maar verbeteringen zijn wenselijk

Alterra heeft een reporting tool ontwikkeld voor de HR-rapportage (Annex B), met als doel om de rapportage traceerbaar en reproduceerbaar te maken (o.a. vast te leggen welke expert welke soort heeft beoordeeld) en ook om eventuele reviews vast te leggen. Alterra heeft deze tool ontwikkeld op basis van de specificaties van de EC. Het invoeren van de data in de tool ging goed. De tool was traag. De uitvoer in XML behoefde nog enige handmatig aanpassingen. De output in excel kan ook worden verbeterd. Deze tabel moet nu handmatig worden geëdit om deze ook goed bruikbaar te maken.

3.2.3.2 Vraagtekens worden geplaatst bij de door EC voorgeschreven 'range tool

De EC schrijft de zogenaamde 'range tool' voor om uit verspreiding (distribution) het verspreidingsgebied (range) te berekenen. Na wat technische problemen is deze tool geïnstalleerd en door Alterra toegepast. Nut en noodzaak van deze tool wordt wel in twijfel getrokken aangezien er geen ecologische onderbouwing achter zit (de extrapolatie is gebaseerd op puur topologische criteria) en het in een klein land als Nederland al gauw leidt tot een overschatting. Op Europees niveau kan dit wel een compacter beeld (niet zo versnipperd) geven van het verspreidingsgebied van HR-soorten. Verder wijken de voorschriften vanuit de HR-rapportage artikel 17 voor het aanleveren van verspreidingskaarten (European Topic Centre Biodiversity, 2013) qua dataspecificaties af van die van de INSPIRE dataspecificaties voor de verspreiding van soorten (European Commission Joint Research Centra, 2013a).

3.2.3.3 De PGO's en IMARES maken veelal gebruik van hun eigen databases en niet van de NDFF

Veel PGO's en IMARES maken gebruik van hun eigen databases en niet van de NDFF. De soortenexperts van PGO's en IMARES hebben ook de kennis in huis om een eerste oordeel te kunnen vellen over de volledigheid van de gegevens bijvoorbeeld voor de verspreiding van HR-soorten in Nederland. Het bleek ook – deels na controle van de EC – dat de verspreidingsgegevens (10x10 km hokken) van enkele HR-soorten niet compleet waren, onder andere door een vergelijking te maken met de Natura 2000-gebieden, die voor desbetreffende HR-soorten zijn aangewezen. Daarom zijn er enkele handmatig aanpassingen gedaan die ook zijn gedocumenteerd (Schmidt *et al.*, 2015).

3.2.3.4 Data afkomstig van inventarisaties (in opdracht) van provincies en terreinbeherende organisaties zijn (nog) slecht toegankelijk

Provincies en terreinbeherende organisaties verlenen ook opdrachten om het voorkomen van HR-soorten in specifieke gebieden te inventariseren. Deze data worden niet zonder meer ingevoerd in de NDFF en/of de databases van de PGO's. Dit bleek ook tijdens het rapportageproces. Dit zou beter georganiseerd kunnen worden. De NDFF zou hierin een goede rol kunnen vervullen. Het is voor de gebruikers echter wel wenselijk om eenduidige informatie te krijgen over de verspreiding van HR-soorten in Nederland. De vraag is via k kanaal (portaal) deze informatie aan de gebruikers moet worden aangeboden (NDFF, PDOK etc.).

3.3 HR-rapportage artikel 17 Annex D (HR-habitattypen)

Het rapportageformat voor de HR-rapportage Annex D (zie Bijlage 3) schrijft voor dat er gerapporteerd wordt per habitatype (Annex I) over de status en trend in het verspreidingsgebied (range), de status en trend in de oppervlakte (area), de structuur en functie inclusief typische soorten (structure and function including typical species) van het habitatype, de drukfactoren en bedreigingen (het toekomstperspectief) en de instandhoudingsmaatregelen (conservation measures). Op basis van

deze informatie dient een oordeel geveld te worden over de 'staat van instandhouding' (conservation status) van de habitattypen, conform de voorschriften van de EC (de beoordelingsmatrix).

3.3.1 Proces

3.3.1.1 Het rapportageproces was goed georganiseerd en relatief eenvoudig met Alterra als hoofdvoerder

Het Ministerie van EZ is eindverantwoordelijk voor de HR-rapportage en heeft de WOT N&M (thema Informatievoorziening Natuur) de opdracht gegeven voor het invullen van Annex D. Alterra heeft de coördinatie op zich genomen (in een apart deelproject, zie Bijlage 3). De resultaten heeft Alterra gedocumenteerd en toegelicht in een WOT-technical report (Schmidt *et al.*, 2015). De HR-rapportage Annex D is centraal - per habitattypengroep - door de habitattypenexperts van Alterra en IMARES ingevuld.

3.3.1.2 De aanpak was niet geheel duidelijk mede door onduidelijkheid van de instructies van de EC

Vooraf aan het rapportageproces is met EZ, Alterra, de Vlinderstichting (namens PGO's) en het CBS in een aantal projectbijeenkomsten besproken op welke wijze welke rapportageonderdelen in te vullen. Dit leidde tot veel discussies, omdat niet alle rapportageonderdelen even helder zijn voorgeschreven door de EC en nog een interpretatie behoeven. Uiteindelijk zijn pragmatische keuzes gemaakt hoe de verschillende onderdelen in te vullen. Deze keuzes zijn vastgelegd in de documentatie van de HR-rapportage (Schmidt *et al.*, 2015). Het is wenselijk om voor de volgende HR-rapportage een Nederlandstalige handleiding/instructie te maken.

3.3.1.3 Inhoudelijke en beleidsmatige consensus is bereikt

Oorspronkelijk werd beoogd een klankbordgroep op te richten voor inhoudelijke consensus building, maar dit heeft uiteindelijk geen doorgang gekregen. De beleidsmatige consensus is via EZ met de stakeholders (Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, de 12 Landschappen, de Bosgroepen, RWS, IPO, WNF, Das en Boom, de Waddenvereniging, Stichting Noordzee, Landschapsbeheer Nederland, de Vereniging Nederlands Cultuurlandschap en de Gegevensautoriteit Natuur) bereikt. Er is weinig respons geweest van desbetreffende stakeholders. Inhoudelijke consensus is deels ook geborgd via de PGO's.

3.3.1.4 De eerste rapportage deadline is niet gehaald, de tweede (definitieve) rapportage deadline wel

Annex D van de HR-rapportage is te laat voor de 1^e deadline (1 juli 2013) maar op tijd voor de tweede definitieve deadline (31 december 2013) opgeleverd. De HR-rapportage Annex B is op 18 december 2014 ingediend en goedgekeurd door de EC. De doorlooptijd van de HR-rapportage was ca. 2 jaar (van november 2011 tot december 2013).

3.3.1.5 Het rapportageproces heeft vertraging opgelopen door interne én externe factoren

Allereerst hebben misverstanden en misvattingen bij de aanlevering en interpretatie van basisgegevens voor de nodige vertraging gezorgd in de controle van habitatkaarten. Discussie en vragen over de toekenning van concrete vegetaties aan vegetatietypen en van (lokale) vegetatietypen aan habitattypen zijn inherent aan de kartering en monitoring van habitattypen (zie ook par. 3.3.2.5). Het ontbreekt momenteel nog aan een platform dat praktijkvragen bespreekt en antwoorden breed communiceert naar betrokken ecologen en de praktijk van vegetatie-kartering.

Het WOT-project 'Referentiewaarden habitattypen' diende referentiewaarden op te leveren voor een gunstige staat van instandhouding van habitattypen (Bijlsma *et al.*, 2014) qua oppervlakte en verspreidingsgebied. De oplevering van deze referentiewaarden is om diverse redenen vertraagd, waarmee ook de HR-rapportage vertraging opliep. Uiteindelijk zijn deze referentiewaarden ook niet naar EC gerapporteerd maar wel toegepast voor de HR-rapportage.

Het Beleidsondersteunend project 'Eindoelen Natura 2000' uit 2013 heeft een methodiek opgeleverd om de structuur en functie van habitattypen te beoordelen (Bijlsma *et al.*, 2015). Deze methodiek diende in 2013 nog te worden uitgezocht en is gebaseerd op de beoordeling van de behoudsstatus van habitattypen in de Natura 2000-gebieden voor de SDF's. Deze methodiek diende in 2013 nog te

worden afgestemd en toegepast op de SDF's. De SDF's werden tijdens het rapportageproces geactualiseerd (van 2011 tot 2013) waardoor het complete beeld ontbrak bij aanvang van het rapportageproces. Ook dit heeft tot vertraging geleid. De oppervlaktegegevens van habitattypen zijn incompleet en kwalitatief nog onvoldoende, onder andere door het laat beschikbaar komen van habitatkaarten en onderschatting van de controle van deze kaarten. Tijdens het rapportageproces werden deze habitattypenkaarten steeds aangepast en verbeterd, waardoor de hieruit berekende cijfers (oppervlakte) in de SDF's en daaruit afgeleide landelijke cijfers telkens weer aangepast moesten worden. Dit heeft niet alleen direct tot vertraging geleid van het rapportageproces, maar ook indirect doordat de Referentiewaarden voor oppervlakte (FRA's) moesten worden bijgesteld.

3.3.1.6 De HR-rapportage (Annex D) kan beter toegankelijk worden gemaakt in Nederland

De HR-rapportage is opgeleverd aan de EC via EIONET in XML-format en de kaarten in shapefiles. De informatie is hiermee slecht toegankelijk voor de Nederlandse gebruikers. Het is ook een zeer complexe en uitgebreide rapportage die bewerkt moet worden om het bijvoorbeeld voor provinciale beleidsambtenaren inzichtelijk en bruikbaar te maken. Het is wenselijk om de VR-rapportage achteraf te bewerken en voor breder gebruikt geschikt te maken.

3.3.2 Inhoud

3.3.2.1 De rapportageformats en handleidingen van de EC vragen om nadere uitwerking/interpretatie, vooral wat betreft het aspect structuur en functie

Het rapportageformat en handleiding van de EC vragen wat bepaalde onderdelen betreft nog een nadere uitwerking en interpretatie. Dit is vooral het geval voor het aspect structuur en functie van een habitatype. Voor de volgende rapportage is het wenselijk om een Nederlandstalige handleiding/instructie te maken.

3.3.2.2 De beoordeling van de 'staat van instandhouding' van habitattypen vereist referentiewaarden

Voor elk aspect van de 'staat van instandhouding' van een habitattypen moet ook een oordeel geveld worden in gunstig, matig ongunstig of zeer ongunstig. Hiervoor zijn referentiewaarden nodig. Voor het aspect oppervlakte en verspreidingsgebied zijn – in een apart project - referentiewaarden bepaald (Bijlsma *et al.*, 2014). Voor het aspect structuur en functie is dit niet bepaald; dit is grotendeels gebaseerd op de beoordeling van de behoudsstatus van de habitattypen in de Natura 2000-gebieden (Bijlsma *et al.*, 2015). De referentiewaarden hebben een groot effect op de beoordeling van de staat van instandhouding van habitattypen. Voor de volgende rapportage is het wenselijk om bredere wetenschappelijke consensus (draagvlak) te verkrijgen over deze referentiewaarden en in relatie hiermee ook de instandhoudingsdoelstellingen voor habitattypen.

3.3.2.3 Methoden voor de berekening/schatting van de status en trend in oppervlakte en verspreidingsgebied van habitattypen zijn nog niet geformaliseerd

De EC vraagt om de status (in aantal km²) en trend in oppervlakte en verspreidingsgebied van habitattypen. Dit is in de afgelopen rapportageperiode op basis van de best beschikbare gegevens berekend ofwel geschat (bij incomplete gegevens). Er is echter geen geformaliseerde werkwijze om deze schattingen te maken. Dit heeft ook te maken met de wijze waarop vegetatiegegevens beschikbaar komen buiten Natura 2000-gebieden (er is geen PGO die deze gegevens inzamelt) en de wijze waarop vegetatieopnamen (kunnen) worden geïnterpreteerd (vegetatietypen zijn abstracties). Het is wenselijk om hier in de toekomst een methode voor vast te leggen en te formaliseren bijvoorbeeld door meetdoelen onder te brengen in het NEM.

3.3.2.4 De methode voor de (landelijke) beoordeling van structuur en functie van habitattypen is (nog) niet geformaliseerd

In het Beleidsondersteunend onderzoek is een methodiek uitgedacht om op landelijk niveau structuur en functie te beoordelen gebaseerd op 1) typische soorten (uitgaande van de rode lijst status; zie ook par. 3.3.2.6) en 2) een aggregatie van de beoordelingen van de behoudsstatus van habitattypen in de Natura 2000-gebieden in de SDF's (Bijlsma *et al.*, 2015). Aan dit laatste liggen maatlatten ten grondslag (Janssen *et al.*, 2014). Het is wenselijk dat deze methodiek van aggregatie van gebiedsinformatie geformaliseerd wordt, waarbij beter dan nu gebeurd is, rekening moet worden gehouden van habitatype buiten Natura 2000-gebieden.

3.3.2.5 Er bestaat (nog) geen gestandaardiseerd(landelijk)meetnet/monitoringsysteem voor habitattypen

In tegenstelling tot soorten zijn habitattypen abstracties waardoor de inwinning, verwerking en interpretatie van basisgegevens fundamenteel anders is dan voor soorten. Habitattypen zijn gedefinieerd aan de hand van vegetatietypen volgens De Vegetatie van Nederland en de SBB-catalogus. De monitoring van habitattypen zal dus moeten verlopen via de monitoring van kwalificerende vegetatietypen (zie ook par. 3.3.1.5).

Er bestaat nog geen landelijk meetnet voor de monitoring van het verspreidingsgebied, de oppervlakte en de structuur en functie ('kwaliteit') van habitattypen (c.q. vegetatietypen). Wel is er een systeem opgezet door provincies voor het monitoren en beoordelen van het nationale natuurnetwerk en Natura 2000-netwerk (BIJ12, 2014). Het ligt voor de hand om de monitoring van habitattypen hieronder te brengen, wat ook de intentie is. Dit roept echter wel vragen op over onder andere de ruimtelijke en temporele dekking van de 'Werkwijze Monitoring en Beoordeling Natuurnetwerk en Natura 2000/PAS' (BIJ12, 2014). Een aantal habitattypen zijn namelijk niet beperkt tot het Nederlandse Natuurnetwerk en het Natura 2000-netwerk. Bovendien is de inventarisatiefrequentie eenmaal per 6 tot 12 jaar, wat voor berekening van trends hoogstwaarschijnlijk ontoereikend is. Dit zal nader uitgewerkt moeten worden alvorens hier concrete afspraken over gemaakt kunnen worden.

Het LMF heeft een beperkte waarde voor de monitoring van structuur en functie van habitattypen omdat het een steekproef is van vegetatieopnamen en dit voor sommige kenmerken van structuur en functie ontoereikend is (b.v. landschappelijke setting). Wel is het raadzaam om de beoordeling van structuur en functie van habitattypen (in SDF's opgeschaald naar landelijk niveau) in de toekomst beter te onderbouwen met onder meer gestandaardiseerde vegetatiegegevens (karteringen in combinatie met opnamen). Zo lang deze gegevens nog slecht beschikbaar zijn is het LMF een van de bronnen naast de LVD.

3.3.2.6 De landelijke beoordeling van structuur en functie van habitattypen vraagt om de monitoring van landelijke trends in typische soorten

Met de kanttekening dat de lijst van typische soorten niet geschikt lijkt te zijn om de kwaliteit van habitattypen op gebiedsniveau te beoordelen (t.b.v. SDF's) en evenmin om een evenwichtig oordeel te vellen over de structuur en functie van een habitattypen op landelijk niveau (zie par. 3.4.2.2), is op landelijk niveau de beoordeling gebaseerd op de Rode-Lijststatus van typische soorten. Een nadeel van deze methode is dat Rode Lijsten van de verschillende soortgroepen niet synchroon worden geactualiseerd en altijd leidt tot abrupte veranderingen in oordeel als een lijst (elke 10 jaar) wordt aangepast. Rode Lijsten werken met trends ten opzichte van 1950. De rapportage vraagt (ook) om landelijke trends gedurende de rapportageperiode (onder NEM). Dit is slechts een onderdeel van structuur en functie aangezien er ook een oordeel moet worden geveld over 'overige kenmerken van een goede structuur en functie'. Het oordeel op basis van typische soorten is echter wel van grote invloed op de eindbeoordeling van structuur en functie aangezien de laagste score telt (stoplicht-benadering). Wenselijk is om de lijst met typische soorten nog eens te heroverwegen voor kwaliteitsindicatie en gebruik binnen een consistent systeem voor landelijke en gebiedsbeoordelingen.

3.3.2.7 Drukfactoren, bedreigingen en instandhoudingsmaatregelen zijn lastig in te vullen rapportageonderdelen

Aparte onderdelen van de HR-rapportage Annex D zijn de drukfactoren, bedreigingen en de instandhoudingsmaatregelen. De EC schrijft hier een vaststaande lijst voor en vraagt de EU-lidstaten om per HR-soort aan te geven welke drukfactoren en bedreigingen het meeste impact hebben en idem dito voor de instandhoudingsmaatregelen. Dit onderdeel was lastig in te vullen omdat deze informatie niet op landelijk niveau beschikbaar is en ook kennis vereist over de Natura 2000-gebieden.

3.3.2.8 De huidige habitatkaarten zijn (nog) onvoldoende van kwaliteit

Er is in de afgelopen jaren hard gewerkt aan habitatkaarten. De kwaliteit van deze kaarten (technisch en inhoudelijk) voldoet (nog) niet aan de eisen. Het is daarom wenselijk om in de toekomst goede afspraken te maken hoe de kwaliteit van habitattypenkaarten te borgen.

3.3.2.9 De Landelijke Vegetatiedatabank vormt een belangrijke basis voor de HR-rapportage

Vooralsnog wordt naast de habitattypenkaarten vooral geput uit de vegetatiegegevens beheerd in de Landelijke Vegetatiedatabank (LVD). De gegevens worden gebruikt om een oordeel te vellen over het verspreidingsgebied en de structuur en functie van habitattypen. De vulling van de database is deels afhankelijk van de welwillendheid van bronhouders (veelal terreinbeherende organisaties) om hun data hiervoor beschikbaar te stellen. Het Landelijk Meetnet Flora (LMF) is een van de bronnen waarmee de LVD wordt gevuld. Er wordt gericht gezocht naar eventuele hiaten in de LVD, die vervolgens worden gedicht voor zover het budget toereikend is. In de LVD zijn ook veel historische gegevens beschikbaar die van belang zijn voor het bepalen referentiewaarden. Zolang er nog geen andere centrale voorziening is voor uitwisseling van vegetatiegegevens is het beheer en onderhoud van de LVD essentieel voor de HR-rapportage.

3.3.3 Techniek

3.3.3.1 De HR-reportingtool is zinvol en bruikbaar, maar verbeteringen zijn wenselijk

Alterra heeft een reporting tool ontwikkeld voor de HR-rapportage (Annex D) met als doel om de rapportage traceerbaar en reproduceerbaar te maken (o.a. vast te leggen welke expert welk habitatype heeft beoordeeld) en ook om eventuele reviews vast te leggen. Alterra heeft deze tool ontwikkeld op basis van de specificaties van de EC. Het invoeren van de data in de tool ging goed. De tool was traag. De uitvoer in XML behoefde nog enige handmatig aanpassingen. De output in excel kan ook worden verbeterd. Deze tabel moet nu handmatig worden geëdit om deze ook goed bruikbaar te maken.

3.3.3.2 Vraagtekens wordt geplaatst bij de door EC voorgeschreven 'range tool'

De EC schrijft de zogenaamde 'range tool' voor om uit verspreiding (distribution) het verspreidingsgebied (range) te berekenen. Na wat technische problemen is deze tool geïnstalleerd en door Alterra toegepast. Nut en noodzaak van deze tool wordt wel in twijfel getrokken aangezien er geen ecologische onderbouwing achter zit (de extrapolatie is gebaseerd op puur topologische criteria) en het in een klein land als Nederland al gauw leidt tot een overschatting. Op Europees niveau kan dit wel een compacter beeld (niet zo versnipperd) geven van het verspreidingsgebied van habitattypen. Verder wijken de voorschriften vanuit de HR-rapportage artikel 17 voor het aanleveren van verspreidingskaarten (European Topic Centre Biodiversity, 2013) qua dataspecificaties af van die van de INSPIRE dataspecificaties voor de verspreiding van habitattypen (European Commission Joint Research Centra, 2013b).

3.3.3.3 Data afkomstig van inventarisaties (in opdracht) van provincies en terreinbeherende organisaties zijn (nog) slecht toegankelijk

Vegetatiekarteringen, vegetatieopnamen en habitattypenkaarten vormen een belangrijke bron voor de beoordeling van de 'staat van instandhouding' van habitattypen. Deze karteringen zijn zeer divers van kwaliteit en vooralsnog slecht toegankelijk. In het kader van de 'Werkwijze Monitoring en Beoordeling Natuurnetwerk en Natura 2000/PAS' (BIJ12, 2014) zal dat worden verbeterd. BIJ12 heeft het voortouw genomen om hiervoor een centrale vegetatiedatabank te ontwerpen en ontwikkelen, gebaseerd op al bestaande voorzieningen.

3.4 SDF hoofdstuk 3.1 - Habitattypen

Het Standaardgegevensformulier Natura 2000 (hoofdstuk 3.1) schrijft voor per Natura 2000-gebied te rapporteren over de relatieve oppervlakte van het habitatype ten opzichte van de landelijke oppervlakte, de representativiteit en de behoudsstatus (bestaande uit de aspecten structuur, functie en herstelmogelijkheid) van het habitatype (zie Bijlage 3). Op basis van deze informatie dient een algemene beoordeling uitgevoerd te worden van de betekenis van het Natura 2000-gebied voor de instandhouding van het desbetreffende habitatype.

3.4.1 Proces

3.4.1.1 Het rapportageproces was goed georganiseerd en relatief eenvoudig met Alterra als hoofduitvoerder

EZ is eindverantwoordelijk voor de aanlevering van de SDF's aan de EC. Hier is geen termijn aan verbonden. EZ heeft via de WOT N&M aan Alterra opdracht verleend de SDF's hoofdstuk 3.1. (habitat-

typen) te actualiseren. Dit is belegd in een apart deelproject met dezelfde deelprojectleider als bij de HR-rapportage artikel 17 (zie Bijlage 2). Hierdoor was er ook inhoudelijke afstemming met de HR-rapportage.

3.4.1.2 Het ontwikkelen van een algemene aanpak heeft veel tijd gekost

In samenwerking met EZ is een algemene aanpak ontwikkeld om de SDF's te actualiseren. Dit heeft veel tijd gekost en de methode is tussentijds herhaaldelijk aangepast.

3.4.1.3 Beleidsmatige consensus is niet nadrukkelijk gezocht en bereikt

De resultaten zijn besproken met habitattypenexperts van EZ, SBB en Alterra. EZ heeft de resultaten ook voorgelegd aan provincies waar weinig respons op is gekomen. Er kan daarom niet echt geconcludeerd worden dat er beleidsmatige consensus is gezocht of bereikt.

3.4.1.4 Het rapportageproces hangt sterk samen met de aanwijzing en beheerplannen van de Natura 2000-gebieden

Bij de aanwijzing van de Natura 2000-gebieden kunnen er nog wijzingen plaatsvinden voor de aanmelding (bv. wat betreft de habitattypen waar de Natura 2000-gebieden voor worden aangewezen). Vandaar dat de actualisatie van de SDF's sterk afhankelijk is van de stand van zaken van de aanwijzingsbesluiten. Het SDF heeft ook een relatie met de beheerplannen aangezien hierin de doelen voor de habitattypen (behoud- en herstelopgaven) nader worden gespecificeerd. Logischerwijs wordt hier – in de toekomst – een link gelegd.

3.4.1.5 De SDF's (hoofdstuk 3.1 - Habitattypen) kunnen beter toegankelijk worden gemaakt

De SDF's (hoofdstuk 3.1 - Habitattypen) worden door EZ aan EC gerapporteerd via EIONET via een Access database. Deze informatie is slecht toegankelijk voor Nederlandse gebruikers. De rapportage is ook vrij omvangrijk en complex en behoeft nadere bewerking om deze ook voor breder publiek bijvoorbeeld provinciale ambtenaren inzichtelijk en bruikbaar te maken. Het is wenselijk om de SDF's achteraf te bewerken en voor breder publiek toegankelijk te maken.

3.4.2 Inhoud

3.4.2.1 De rapportageformats en handleidingen van de EC vragen om nadere uitwerking/ interpretatie, vooral voor de aspecten representativiteit en behoudsstatus

De EC schrijft een rapportageformat voor (Europese Commissie, 2011a) en geeft hierbij enige toelichting. Een beoordeling dient uitgevoerd te worden van de betekenis van het desbetreffende Natura 2000-gebied voor het desbetreffende habitatype op basis van de relatieve oppervlakte (ten opzichte van de landelijke oppervlakte zoals gerapporteerd in de HR-rapportage), de representativiteit en de behoudsstatus van het habitatype. De behoudsstatus dient weer gebaseerd te worden op de structuur, functie en herstelbaarheid van het habitatype. Ook hier ligt weer een link met de HR-rapportage. Maatlatten (Janssen *et al.*, 2014) zijn ontwikkeld om deze aspecten op een navolgbare en reproduceerbare wijze te beoordelen. Het is wenselijk om deze ontwikkelde maatlatten en beoordelingssystematiek te formaliseren.

3.4.2.2 De lijst met typische soorten is beperkt bruikbaar voor een beoordeling van structuur en functie van habitattypen op gebiedsniveau

Bij de ontwikkeling van maatlatten voor de beoordeling van structuur en functie (als onderdeel van behoudsstatus) van habitattypen op gebiedsniveau (in de SDF's) bleek dat de lijst met typische soorten hiervoor beperkt bruikbaar is. Redenen zijn onder meer de ongelijke verdeling van typische soorten over de habitattypen en de (grote) zeldzaamheid van typische soorten wat tot complicaties leidt op gebiedsniveau. In de SDF's zijn voor veel habitattypen diagnostische soorten toegevoegd (en soms ook K(arakteristieke) en E(exclusieve) typische soorten weggelaten) om een evenwichtig oordeel over representativiteit mogelijk te maken. Typische soorten met Rode-Lijststatus 'verdwenen' geven extra problemen. Voor Behoudsstatus konden de betreffende C(onstante) typische soorten ook slechts beperkt worden gebruikt. Dit alles vraagt om een heroverweging van deze lijst, zeker indien er gestreefd wordt naar een samenhangend en consistent systeem voor beoordeling en monitoring op landelijk en gebiedsniveau.

3.4.2.3 De huidige habitattypenkaarten zijn (nog) onvoldoende van kwaliteit

Zie onder HR-rapportage.

3.4.3 Techniek

3.4.3.1 Uitbreiding van de functionaliteit van de SDF manager (Java tool) van de EC is wenselijk

Door de EC is de zogenaamde 'SDF manager', een Java tool gebaseerd op een access database, die EU-lidstaten kunnen gebruiken om de SDF's in te vullen en uiteindelijk via EIONET via XML's aan te bieden aan de EC. Het is wenselijk om net als voor de HR- en VR-rapportage een eigen tool te ontwikkelen en daarmee meer informatie vast te leggen, zodat de rapportage beter traceerbaar en reproduceerbaar is en mogelijk ook voor meerder doeleinden kan worden gebruikt.

3.4.3.2 Gebiedsgegevens en – informatie (nog) slecht toegankelijk

Om de betekenis van de Natura 2000-gebieden voor de instandhouding van VR-soorten te beoordelen, is gebruikt gemaakt van een veelheid aan informatiebronnen (Janssen *et al.*, 2014). De beschikbaarheid van gegevens op gebiedsniveau over bijvoorbeeld vegetatie(structuur) en abiotische condities is beperkt. Het is wenselijk om dit voor de volgende rapportage beter te organiseren.

3.5 SDF hoofdstuk 3.2 - VR-soorten

Het Standaardgegevensformulier Natura 2000(hoofdstuk 3.2) schrijft voor per Natura 2000-gebied te rapporteren over de relatieve populatieomvang van een soort (o.a. VR-soorten) ten opzichte van de landelijke populatieomvang, de isolatie en de behoudsstatus (bestaande uit de aspecten leefgebied en herstelbaarheid) van de soort (zie Bijlage 3). Op basis van deze informatie dient een algemene beoordeling uitgevoerd te worden van de betekenis van het Natura 2000-gebied voor de instandhouding van de desbetreffende soort.

3.5.1 Proces

3.5.1.1 Het rapportageproces was goed georganiseerd en relatief eenvoudig met Sovon als hoofduitvoerder

EZ is eindverantwoordelijk voor de aanlevering van de SDF's aan de EC. Hier is geen termijn aan verbonden. EZ heeft deels via WOT N&M (thema WOT IN) en deels direct aan Sovon opdracht verleend de SDF's hoofdstuk 3.2 (VR-soorten) te actualiseren. Dit is belegd in een apart deelproject met dezelfde deelprojectleider als bij de VR-rapportage artikel 12 (zie Bijlage 2). Hierdoor was er ook inhoudelijke afstemming met de VR-rapportage.

3.5.1.2 Het ontwikkelen van een algemene aanpak heeft veel tijd gekost

In samenwerking met EZ is een algemene aanpak ontwikkeld om de SDF's te actualiseren. Dit heeft veel tijd gekost en de methode is tussentijds herhaaldelijk aangepast. Afstemming heeft plaatsgevonden qua aanpak met het onderdeel HR-soorten.

3.5.1.3 Beleidsmatige consensus is niet nadrukkelijk gezocht en bereikt

EZ heeft de resultaten voorgelegd aan provincies waar weinig respons op is gekomen. Er kan daarom niet echt geconcludeerd worden dat er beleidsmatige consensus is gezocht of bereikt.

3.5.1.4 Het rapportageproces hangt sterk samen met de aanwijzing en beheerplannen van de Natura 2000-gebieden

Bij de aanwijzing van de Natura 2000-gebieden kunnen er nog wijzingen plaatsvinden voor de aanmelding (bv. wat betreft de VR-soorten waar de Natura 2000-gebieden voor worden aangewezen). Vandaar dat de actualisatie van de SDF's sterk afhankelijk is van de stand van zaken van de aanwijzingsbesluiten. Het SDF heeft ook een relatie met de beheerplannen aangezien hierin de doelen voor de VR-soorten (behoud- en herstelopgaven) nader worden gespecificeerd. Logischerwijs wordt hier – in de toekomst – een link gelegd.

3.5.1.5 De SDF's (hoofdstuk 3.2 - VR-soorten) kunnen beter toegankelijk worden gemaakt

De SDF's (hoofdstuk 3.2 - VR-soorten) worden door EZ aan EC gerapporteerd via EIONET via een Access database. Deze informatie is slecht toegankelijk voor Nederlandse gebruikers. De rapportage is ook vrij omvangrijk en complex en behoeft nadere bewerking om deze ook voor breder publiek

bijvoorbeeld provinciale ambtenaren inzichtelijk en bruikbaar te maken. Het is wenselijk om de SDF's achteraf te bewerken en voor breder publiek toegankelijk te maken.

3.5.1.6 Gebiedsgegevens en -informatie (nog) slecht toegankelijk

Om de betekenis van de Natura 2000-gebieden voor de instandhouding van VR-soorten te beoordelen, is gebruikt gemaakt van een veelheid aan informatiebronnen (Van Kleunen *et al.*, 2014). De beschikbaarheid van gegevens op gebiedsniveau over bijvoorbeeld het leefgebied van soorten is beperkt. Het is wenselijk om dit voor de volgende rapportage beter te organiseren.

3.5.2 Inhoud

3.5.2.1 De rapportageformats en handleidingen van de EC vragen om nadere uitwerking/interpretatie, vooral voor de aspecten isolatie en behoudsstatus

De EC schrijft een rapportageformat voor (Europese Commissie, 2011a) en geeft hierbij enige toelichting. Een beoordeling dient uitgevoerd te worden van de betekenis van het desbetreffende Natura 2000-gebied voor de desbetreffende VR-soort op basis van de relatieve populatieomvang (ten opzichte van de landelijke populatieomvang zoals gerapporteerd in de VR-rapportage), de mate van isolatie en de behoudsstatus van de VR-soort. De behoudsstatus dient weer gebaseerd te worden op het mate van instandhouding van het leefgebied en de herstelmogelijkheid van de VR-soort. Ook hier ligt weer een link met de VR-rapportage. Maatlatten (Van Kleunen *et al.*, 2014) zijn ontwikkeld om deze aspecten op een navolgbare en reproduceerbare wijze te beoordelen. Het is wenselijk om deze ontwikkelde maatlatten ofwel de beoordelingssystematiek te formaliseren.

3.5.3 Techniek

3.5.3.1 Uitbreiding van de functionaliteit van de SDF manager (Java tool) van de EC is wenselijk

Door de EC is de zogenaamde 'SDF manager', een Java tool gebaseerd op een access database, die EU-lidstaten kunnen gebruiken om de SDF's in te vullen en uiteindelijk via EIONET via XML's aan te bieden aan de EC. Het is wenselijk om net als voor de HR- en VR-rapportage een eigen tool te ontwikkelen en daarmee meer informatie vast te leggen, zodat de rapportage beter traceerbaar en reproduceerbaar is en mogelijk ook voor meerdere doeleinden kan worden gebruikt.

3.6 SDF hoofdstuk 3.2 - HR-soorten

Het Standaardgegevensformulier Natura 2000(hoofdstuk 3.2) schrijft voor per Natura 2000-gebied te rapporteren over de relatieve populatieomvang van een soort (o.a. HR-soorten) ten opzichte van de landelijke populatieomvang, de isolatie en de behoudsstatus (bestaande uit de aspecten leefgebied en herstelmogelijkheid) van de soort (zie Bijlage 3). Op basis van deze informatie dient een algemene beoordeling uitgevoerd te worden van de betekenis van het Natura 2000-gebied voor de instandhouding van de desbetreffende soort.

3.6.1 Proces

3.6.1.1 Het rapportageproces was goed georganiseerd en relatief eenvoudig met Alterra als hoofduitvoerder

EZ is eindverantwoordelijk voor de aanlevering van de SDF's aan de EC. Hier is geen termijn aan verbonden. EZ heeft via de WOT N&M (Thema WOT IN) aan Alterra opdracht verleend de SDF's hoofdstuk 3.2 (HR-soorten) te actualiseren. Dit is belegd in een apart deelproject met dezelfde deelprojectleider als bij de HR-rapportage artikel 17 (zie Bijlage 2).Hierdoor was er ook inhoudelijke afstemming met de HR-rapportage. PGO's hadden mogelijk meer betrokken kunnen worden.

3.6.1.2 Het ontwikkelen van een algemene aanpak heeft veel tijd gekost

In samenwerking met EZ is een algemene aanpak ontwikkeld om de SDF's te actualiseren. Dit heeft veel tijd gekost en de methode is tussentijds herhaaldelijk aangepast. Afstemming heeft plaatsgevonden qua aanpak met het onderdeel VR-soorten.

3.6.1.3 Beleidsmatige consensus is niet nadrukkelijk gezocht en bereikt

EZ heeft de resultaten voorgelegd aan provincies waar weinig respons op is gekomen. Er kan daarom niet echt geconcludeerd worden dat er beleidsmatige consensus is gezocht of bereikt.

3.6.1.4 Het rapportageproces hangt sterk samen met de aanwijzing en beheerplannen van de Natura 2000-gebieden

Bij de aanwijzing van de Natura 2000-gebieden kunnen er nog wijzingen plaatsvinden voor de aanmelding (bv. wat betreft de HR-soorten waar de Natura 2000-gebieden voor worden aangewezen). Vandaar dat de actualisatie van de SDF's sterk afhankelijk is van de stand van zaken van de aanwijzingsbesluiten. Het SDF heeft ook een relatie met de beheerplannen aangezien hierin de doelen voor de HR-soorten (behoud- en herstelopgaven) nader worden gespecificeerd. Logischerwijs wordt hier – in de toekomst – een link gelegd.

3.6.1.5 De SDF's (hoofdstuk 3.2 - HR-soorten) kunnen beter toegankelijk worden gemaakt

De SDF's (hoofdstuk 3.1 - Habitattypen) worden door EZ aan EC gerapporteerd via EIONET via een Access database. Deze informatie is slecht toegankelijk voor Nederlandse gebruikers. De rapportage is ook vrij omvangrijk en complex en behoeft nadere bewerking om deze ook voor breder publiek bijvoorbeeld provinciale ambtenaren inzichtelijk en bruikbaar te maken. Het is wenselijk om de SDF's achteraf te bewerken en voor breder publiek toegankelijk te maken.

3.6.2 Inhoud

3.6.2.1 De rapportageformats en handleidingen van de EC vragen om nadere uitwerking/interpretatie, vooral voor de aspecten isolatie en behoudsstatus

De EC schrijft een rapportageformat voor (Europese Commissie, 2011a) en geeft hierbij enige toelichting. Een beoordeling dient uitgevoerd te worden van de betekenis van desbetreffende Natura 2000-gebied voor desbetreffende HR-soort op basis van de relatieve populatieomvang (ten opzichte van de landelijke omvang zoals gerapporteerd in de HR-rapportage), de mate van isolatie en de behoudsstatus van de HR-soort. De behoudsstatus dient weer gebaseerd te worden op het mate van instandhouding van het leefgebied en de herstelmogelijkheid van de HR-soort. Ook hier ligt weer een link met de HR-rapportage. Maatlatten (Ottburg *et al.*, 2014a) zijn ontwikkeld om deze aspecten op een navolgbare en reproduceerbare wijze te beoordelen. Het is wenselijk om deze ontwikkelde maatlatten of te wel de beoordelingssystematiek te formaliseren.

3.6.3 Techniek

3.6.3.1 Uitbreiding van de functionaliteit van de SDF manager (Java tool) van de EC is wenselijk

Door de EC is de zogenaamde 'SDF manager', een Java tool gebaseerd op een access database, die EU lidstaten kunnen gebruiken om de SDF's in te vullen en uiteindelijk via EIONET via XML's aan te bieden aan de EC. Het is wenselijk om net als voor de HR- en VR-rapportage een eigen tool te ontwikkelen en daarmee meer informatie vast te leggen, zodat de rapportage beter traceerbaar en reproduceerbaar is en mogelijk ook voor meerder doeleinden kan worden gebruikt.

3.6.3.2 Gebiedsgegevens en -informatie (nog) slecht toegankelijk

Om de betekenis van de Natura 2000-gebieden voor de instandhouding van VR-soorten te beoordelen, is gebruikt gemaakt van een veelheid aan informatiebronnen (Ottburg *et al.*, 2014a). De beschikbaarheid van gegevens op gebiedsniveau over bijvoorbeeld het leefgebied van HR-soorten is beperkt. Het is wenselijk om dit voor de volgende rapportage beter te organiseren.

4 Ontwikkelingen op Europees en nationaal niveau van invloed op de rapportageperiode 2013-2018

4.1 Ontwikkelingen op Europees niveau

4.1.1 Rapportageformats en handleidingen

De rapportageformats zijn aan verandering onderhevig, maar op hoofdlijnen zijn de rapportageformats redelijk stabiel. Mogelijk dat in de toekomst voor de VR-soorten ook informatie gevraagd gaat worden over de oppervlakte en de kwaliteit van het leefgebied en wordt ook een beoordeling gevraagd van de staat van instandhouding van de VR-soorten, al wordt dit een begrip (staat van instandhouding) dat alleen in de Habitatrichtlijn gebezigd wordt.

4.1.2 EU-INSPIRE-richtlijn (kaarten als bijlage bij de rapportages)

De geografische data (kaarten) in de EU-rapportages over de beschermde gebieden (SDF) en de verspreiding van soorten en habitattypen (VR en HR) zijn INSPIRE-plichtig. Er zijn dataspecificaties opgesteld voor soortverspreiding (European Commission Joint Research Centre, 2013a), habitattypen (European Commission Joint Research Centre, 2013b) en beschermde gebieden (European Commission Joint Research Centre, 2013c). Onduidelijk is hoe binnen de EC (DG Environment) de rapportageformats en de eisen voor geografische data (kaarten) en de EU-INSPIRE-dataspecificaties zijn afgestemd. Idealiter komen deze specificaties overeen, maar dat was afgelopen rapportageronde nog niet het geval. Het is zaak om op deze ontwikkelingen te anticiperen.

4.2 Ontwikkelingen op nationaal niveau

4.2.1 Decentralisatie van het Natuurbeleid

In het onderhandelingsakkoord decentralisatie natuur zijn – op hoofdlijnen – afspraken gemaakt en vastgelegd over de taakverdeling tussen rijk en provincies. Een van de afspraken betreft: *“de ontwikkeling van de stand van soorten en de kwaliteit van habitats via een door het Rijk en provincies uit te werken eenvoudig monitoringsystematiek. Deze gaat niet verder dan de Europese rapportageverplichting. Provincies verzamelen de data die het Rijk aanbiedt aan de EC. Dit kan geïnterpreteerd worden als dat alle ecologische data (over soorten en habitattypen) die nodig is voor de EU-rapportages door de provincies wordt verzameld en beschikbaar wordt gesteld.”* Dit is niet geheel juist geformuleerd, want het gaat hier dus om de ‘staat van instandhouding’ van soorten en habitattypen (op landelijk niveau beoordeeld) en de ‘behoudsstatus’ van de soorten en habitattypen in de Natura 2000-gebieden (op gebiedsniveau beoordeeld), te beoordelen zoals voorgeschreven door de EC.

Tot op heden wordt er voor de EU-rapportages afgetapt van het Netwerk Ecologische Monitoring (NEM) en aanvullende informatiebronnen (bv. de NDFF, LVD en BGR). Door de provincies en terreinbeheerders en andere ketenpartners is onder leiding van BIJ12 de ‘Werkwijze monitoring en beoordeling Natuurnetwerk en Natura 2000/PAS’ ontwikkeld. Deze beoordelingssystematiek van deze werkwijze wijkt (vooralsnog) af van de beoordelingssystematiek zoals voorgeschreven door de EC gericht op soorten (bijlage 1 en 2 van de VR en Annex II, IV en V van de HR) en habitattypen (Annex I van de HR). Idealiter vullen beide systemen elkaar aan. Hierover dienen nadere afspraken te worden gemaakt tussen Rijk en provincies.

De vraag is ook welke rol de provincies in de toekomst gaan spelen bij de EU-rapportages. Dit kan variëren van het mee organiseren van de monitoring en het aanleveren van basisdata, de onderste twee fasen van het rapportageproces tot en met het bewerken van data tot informatie (zie Figuur 2). Ook hier dienen duidelijke afspraken over gemaakt te worden tussen Rijk en provincies.

Omdat de EU-rapportages in een Wettelijke Onderzoekstaak Informatievoorziening Natuur (WOT IN) zijn ondergebracht bij de unit WOT Natuur & Milieu van Wageningen UR dienen ook afspraken gemaakt te worden over de samenwerking / afstemming met de WOT N&M.

4.2.2 Beleidsmatige aanpassingen

In 2015 worden de instandhoudingsdoelen VR en HR geëvalueerd op basis van de afgelopen rapportages en onderliggende documenten, waaronder de referentiewaarden (Bijlsma *et al.*, 2014 & Ottburg *et al.*, 2014a). Ook wordt er op Europees niveau een 'Fitness check' gedaan van de VR en HR. Dit kan mogelijk leiden tot beleidsmatige aanpassingen met consequenties voor de volgende rapportageronde. Zo worden naar aanleiding van de afgelopen rapportages bijvoorbeeld de profielendocumenten van de habitattypen aangepast, wat consequenties kan hebben voor de eisen voor de monitoring.

4.2.3 Ontwikkeling mariene monitoring

Op 11 juli 2014 heeft de Ministerraad de Mariene Strategie Deel 2 vastgesteld. Deel 2 gaat over de monitoring van de Noordzee. Het Ministerie van Infrastructuur & Milieu en het Ministerie van Economische Zaken hebben samengewerkt aan een monitoringprogramma dat zowel de doelen van de Kaderrichtlijn Marien als die van de Vogelrichtlijn, Habitatrichtlijn en Natura 2000 zal bedienen. Het Informatiehuis Marien heeft een rol bij de organisatie rondom deze monitoring.

5 Conclusies en aanbevelingen

In Bijlage 6 wordt per rapportageonderdeel een overzicht gegeven van de conclusies en aanbevelingen en daaruit voortvloeiende acties om te anticiperen op de volgende rapportageperiode. Ook is in deze tabel aangegeven op welke aspect (proces, inhoud en/of techniek) en welke laag van de MIDAR-keten deze aanbeveling van toepassing is en ook wat het belang is van de hieruit voortvloeiende actie, te weten: de efficiëntie van het rapportageproces, de kwaliteit van de informatie en/of de doorwerking van het beleid naar lagere bestuurlijke niveaus.

Eenzelfde aanbeveling kan herhaaldelijk terugkomen bij de verschillende rapportageonderdelen, zoals het beter toegankelijk maken van de informatie uit de rapportages voor gebruikers in Nederland, het formaliseren van ontwikkelde methoden, de vraagtekens bij de 'range tool' etc. Voor de volledigheid zijn de desbetreffende aanbevelingen elke keer weer opgenomen.

Literatuur

- BIJ12 (2014). Werkwijze Monitoring en Beoordeling Natuurnetwerk en Natura 2000/PAS. Versie 05032014. Bij12, Utrecht.
- Bijlsma R.J., J.A.M. Janssen, E.J. Weeda en J.H.J. Schaminée (2014). *Gunstige referentiewaarden voor oppervlakte en verspreidingsgebied van Natura 2000-habitattypen in Nederland*. WOt-rapport 125. WOT Natuur & Milieu, Wageningen UR, Wageningen
- Bijlsma *et al.* (2015). *Documentatie artikel 17-rapportage Habitattypen Structuur & Functie*. WOt-technical report, WOT Natuur & Milieu, Wageningen UR, Wageningen (nog te verschijnen)
- Knegt, B. de, T. van der Meij, S. Hennekens, J.A.M. Janssen & W. Wamelink (2014). *Status en trend van structuur- en functiekenmerken van Natura 2000-habitattypen op basis van het Landelijk Meetnet Flora (LMF) en de Landelijke Vegetatie Databank (LVD)*. Achtergrondrapport voor de Artikel 17-rapportage. WOt-technical report 7. WOT Natuur & Milieu, Wageningen UR, Wageningen.
- European Commission Joint Research Centre (2013a). *INSPIRE Data Specification for the spatial data theme Species Distribution v 3.0*. Technical Guidelines Annex II & III, Ispra, Italy.
- European Commission Joint Research Centre (2013b). *INSPIRE Data Specification for the spatial data theme Habitats and Biotopes v 3.0*. Technical Guidelines Annex II & III, Ispra, Italy.
- European Commission Joint Research Centre (2013c). *INSPIRE Data Specification for the spatial data theme Protected sites v 3.0*. Technical Guidelines Annex II & III, Ispra, Italy.
- European Topic Centre (2013). *Delivery Manual for Articles 12 and 17: 1. Role of National Coordinator 2. How to ensure data are technically valid 3. Uploading your data 4. What happens after submission? Version 1.8*. Date: 25 June 2013. European Topic Centre, Paris, France.
- Europese Commissie (2011a). *Uitvoeringsbesluit van de commissie van 11 juli 2011 betreffende een gebiedsinformatieformulier voor Natura 2000-gebieden C(2011) 4892 (2011/484/EU)*.
- Europese Commissie (2011b). *Assessment and reporting under Article 17 of the Habitats Directive*. Reporting Formats for the period 2007-2012, May 2011.
- Europese Commissie (2011c). *Assessment and reporting under Article 12 of the Bird Directive*. Reporting Formats for the period 2008-2012, July 2011.
- Europese Commissie (2011d). *Assessment and reporting under Article 17 of the Habitats Directive Explanatory Notes & Guidelines for the period 2007-2012. Final version. July 2011*. Compiled by Douglas Evans and Marita Arvela of the European Topic Centre on Biological Diversity.
- Europese Commissie (2011e). *Assessment and reporting under Article 12 of the Birds Directive. Explanatory Notes & Guidelines for the period 2008-2012. Final Version December 2011*. Compiled by the N2K Group under contract to the European Commission.
- Janssen, J., E. Weeda, P. Schipper, R.-J. Bijlsma, J. Schaminée, C. Deerenberg, O. Bos, R. en Jak, 2014. Habitattypen in Natura 2000-gebieden. Beoordeling van oppervlakte, representativiteit en behoudsstatus in de Standard Data Forms (SDF), WOt-technical report8. WOT unit Natuur en Milieu, Wageningen.
- Kleunen, A. van, M. van Roomen, L. van den Bremer, A. Lemaire, J. W. Vergeer & E. van Winden (2014). *Ecologische gegevens van vogels voor de Standard Gegevensformulieren Vogelrichtlijngebieden*. WOt-technical report 2. WOT Natuur & Milieu, Wageningen UR, Wageningen/ SOVON Vogelonderzoek Nederland.
- Knegt, B. de, T. van der Meij, S. Hennekens, J.A.M. Janssen & W. Wamelink (2014). *Status en trend van structuur- en functiekenmerken van Natura 2000-habitattypen op basis van het Landelijk Meetnet Flora (LMF) en de Landelijke Vegetatie Databank (LVD)*. Achtergrondrapport voor de Artikel 17-rapportage. WOt-technical report 7., WOT Natuur & Milieu Wageningen UR, Wageningen.

-
- Ottburg, F.G.W.A. & J.A.M. Janssen (2014a). *Habitatrichtlijnsoorten in Natura2000-gebieden. Beoordeling van populatie, leefgebied en isolatie in de Standard Data Forms (SDF)*. WOt-technical report 9. WOT Natuur & Milieu, Wageningen UR, Wageningen.
- Ottburg, F.G.W.A. en C.A.M. van Swaaij (2014b). *Habitatrichtlijnsoorten. Referentiewaarden voor de populatieomvang en de range van soorten van bijlage II, IV en V van de Europese Habitatrichtlijn*. WOt-rapport 124. WOT Natuur en Milieu, Wageningen UR, Wageningen (in prep).
- Schmidt, A.M. (2015). *Toelichting op Annex B en D van de Habitatrichtlijn artikel 17 rapportage 2007-2012*. WOt-technical report. WOT Natuur en Milieu, Wageningen UR, Wageningen (nog te verschijnen)
- Schmidt, A.M., L.A.E. Vullings, & P. van den Pol (2012). *De Digitale Keten Natuur: advies aan EZ en IPO over de informatievoorziening voor het natuurbeleid*. Alterra rapport 2386. Alterra Wageningen UR, Wageningen.
- Sovon (2013). *Toelichting op de geleverde vogelinformatie voor de Vogelrichtlijnrapportage 2008-2012 van Nederland*. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Strien, A. J. van, C.A.M van Swaay & T. Termaat (2013). Opportunistic citizen science data of animal species produce reliable estimates of distribution trends if analysed with occupancy models. *Journal of Applied Ecology*. Volume 50, Issue 6, pages 1450–1458.

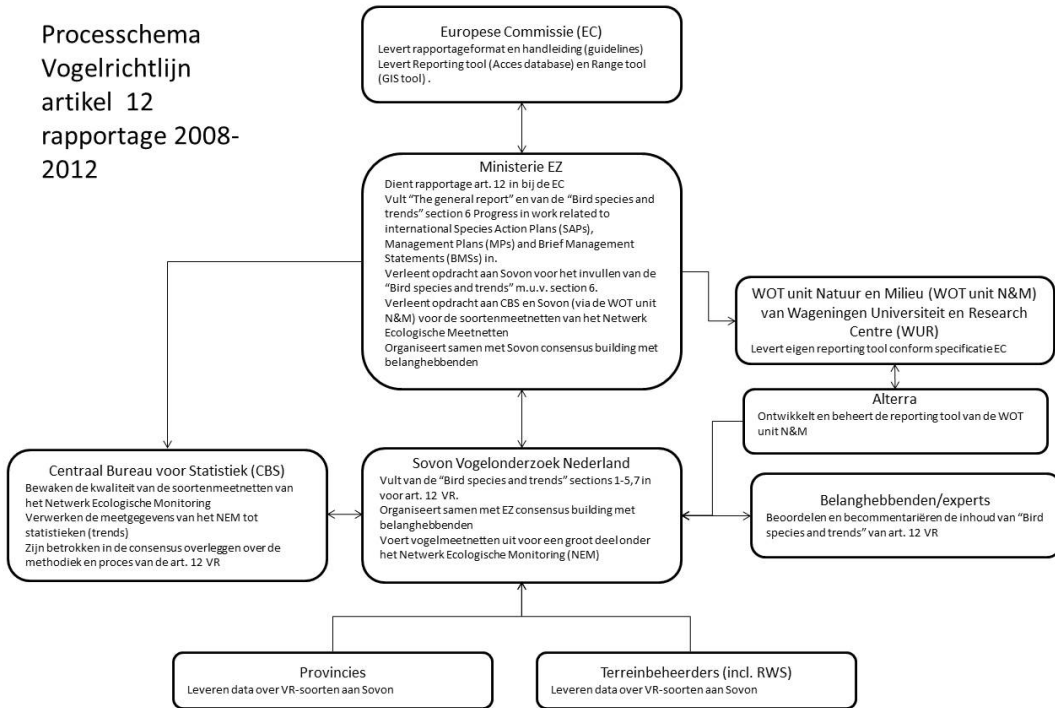
Verantwoording

Dit project werd begeleid door Wilmar Remmelts (Directie Natuur & Biodiversiteit van DG Natuur & Regio) en Annemiek Adams (Programmadirectie Natura 2000) van het Ministerie van Economische Zaken. De werkwijze is vooraf doorgesproken met de opdrachtgevers. De evaluatie is gebaseerd op interviews met de meest betrokkenen bij de totstandkoming van de rapportages. Daarnaast is gebruik gemaakt van de op- en aanmerkingen die verwerkt zijn in de deelrapporten, waarop de EC-rapportages zijn geënt. De resultaten van de evaluatie zijn voorgelegd aan de geïnterviewden en aan de opdrachtgevers.

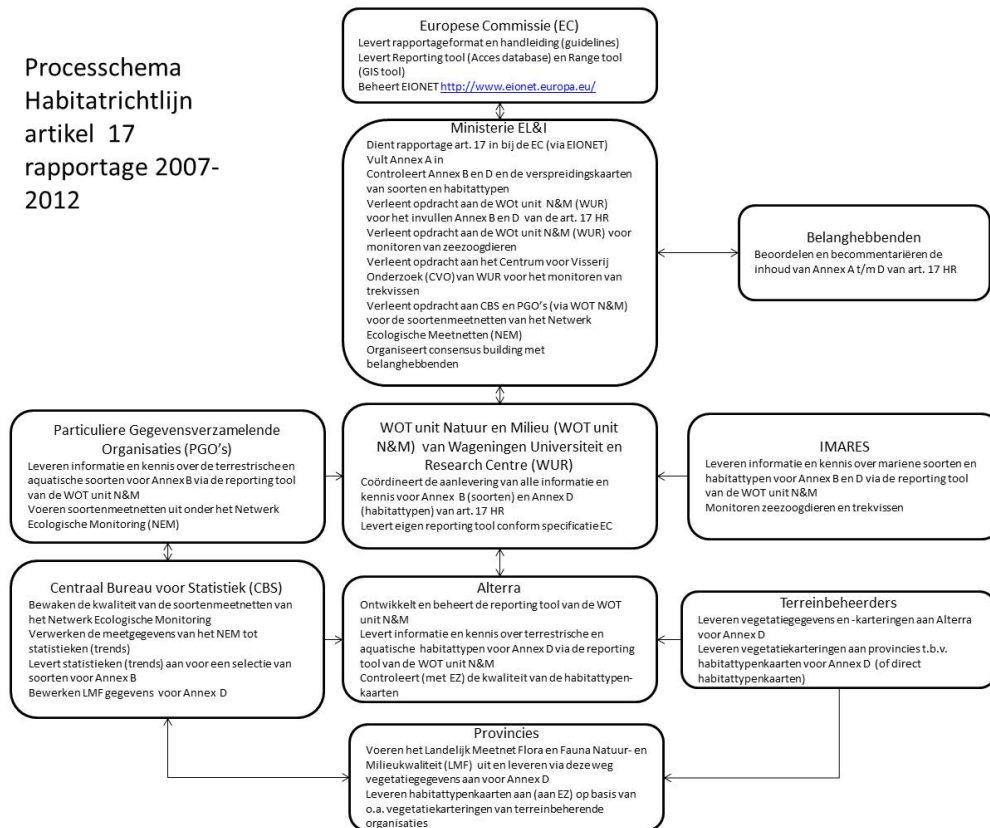
De auteurs bedanken allen voor hun bijdrage aan het tot stand komen van deze rapportage.

Bijlage 1 Processchema's EU-rapportages

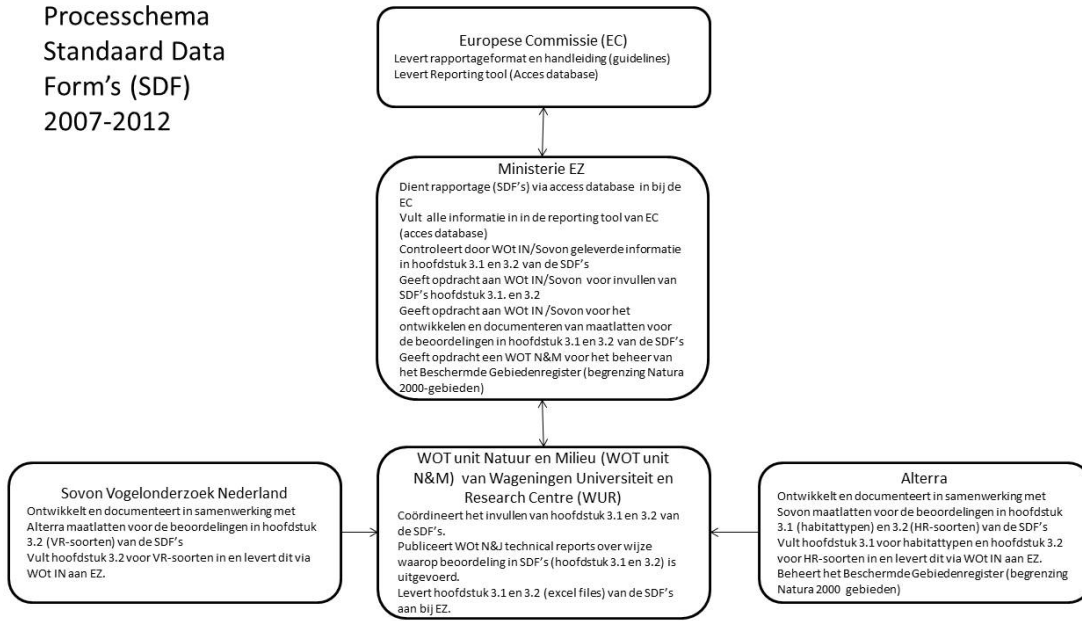
Processchema Vogelrichtlijn artikel 12 rapportage 2008-2012

Processchema Habitatrichtlijn artikel 17 rapportage 2007-2012

Processchema
 Standaard Data
 Form's (SDF)
 2007-2012

Bijlage 2 Facts en figures rapportages

	VR artikel 12 annex 2 VR soorten	HR artikel 17 Annex B HR soorten	HR artikel 17 Annex D habitattypen	SDF hoofdstuk 3.1 habitattypen	SDF hoofdstuk 3.2 VR soorten	SDF hoofdstuk 3.2 HR soorten
Opdracht- gever	EZ	EZ	EZ	EZ	EZ	EZ
Opdracht- nemer	Sovon	WOT N&M (WUR)	WOT N&M (WUR)	WOT N&M (WUR)	WOT N&M (WUR)	WOT N&M (WUR)
Project- leider	Andre van Kleunen (Sovon)	Anne Schmidt (Alterra)	Anne Schmidt (Alterra)	John Janssen (Alterra)	John Janssen (Alterra)	John Janssen (Alterra)
Deelproject- leider	Nvt	Fabrice Ottburg (Alterra) en Chris van Swaaij (VS)	John Janssen (Alterra)	John Janssen (Alterra)	Andre van Kleunen (Sovon)	Fabrice Ottburg (Alterra) en Chris van Swaaij (VS)
Uitvoering door:	Sovon	Alterra, IMARES, VS, RAVON, FLORON, EIS, VZZ, BLWG	Alterra en IMARES	Alterra en IMARES	Sovon	Alterra, IMARES, VS, RAVON, FLORON, EIS, VZZ, BLWG
Inhoud opdracht	Annex 2	Annex B	Annex D	Hoofdstuk 3.1 habitat-typen	Hoofdstuk 3.2 VR soorten	Hoofdstuk 3.2 HR soorten
Startdatum project	2013	2011	2011	2011	2011	2011
Einddatum project	2014	2013	2013	2014	2014	2014
Producten	Annex 2 inclusief kaarten, documentatie	Annex B inclusief kaarten, documentatie	Annex D inclusief kaarten, documentatie	Hoofdstuk 3.2. habitat-typen (excel), WOT rapport	Hoofdstuk 3.1 VR soorten (excel), WOT rapport	Hoofdstuk 3.1 HR soorten (excel), WOT rapport

Bijlage 3 Rapportageformats

De rapportageformats van de EU-rapportages zijn samengevat in onderstaande overzichtstabellen. De rapportages vertonen een grote overlap qua type informatie. Informatie wordt gevraagd over de verspreiding van soorten en habitattypen (waar komen ze voor?), de populatieomvang van soorten en de oppervlakte van habitattypen (in welke hoeveelheid?), het leefgebied van de soorten en de structuur en functie van habitatype (onder welke condities/kwaliteit?), drukfactoren en bedreigingen (met wat voor toekomstperspectief?) en instandhoudingsmaatregelen (wat is er aan maatregelen genomen om de huidige situatie te behouden of te verbeteren?). Informatie wordt gevraagd op verschillende schaalniveaus, te weten landelijk (per biogeografische regio), voor het Natura 2000-netwerk en voor de Natura 2000-gebieden.

VR artikel 12 Annex 2 (VR-soorten): overzicht en beschrijving rapportageonderdelen.

Rapportageonderdelen	Beschrijving
1. Species information	Identificatie van de vogelsoort via codering en naamgeving.
2. Population size	Populatieomvang (status)
3. Population trend	Trend in de populatieomvang
4. Breeding distribution map en range size	Kaart (bijlage) van de verspreiding (distribution) en oppervlakte in km ² (status) van het verspreidingsgebied (range)
5. Breeding range trend	Trend in het verspreidingsgebied
6. Progress in work related to international Species Action Plans (SAPs), Management Plans (MPs) and Brief Management Statements (BMSs)	Soortbeschermingsplan, Beheerplan en ...
7. Main pressures and threats	Belangrijkste drukfactoren en bedreigingen
8. SPA (Special Protection Area) coverage and conservation measures	
8.1 Population size in the SPA network	Populatieomvang (status) en de trend in populatieomvang binnen de Vogelrichtlijngebieden
8.2 Conservation measures	Instandhoudingsmaatregelen: type maatregel (type), belang (ranking), locatie (location): binnen en/of buiten Natura 2000-netwerk, effect van de maatregel (broadevaluation of the measure)

HR-rapportage Artikel 17 Annex B (HR-soorten): overzicht en beschrijving rapportageonderdelen.

Rapportageonderdelen	Beschrijving
0. Field name	
0.1 Member state	Naam lidstaat (NL)
0.2 Species	Identificatie van de HR-soorten via codering en naamgeving
1. National level	
1.1 Maps	Kaarten met de verspreiding (distribution) en het verspreidingsgebied (range)
2. Biogeographical level	
2.1 Biogeographical regions	Biogeografische regio (in Nederland: Atlantisch of Marien Atlantisch)
2.2 Published sources	Verwijzing naar achterliggende informatiebronnen (literatuur, websites etc.)
2.3 Range	Verspreidingsgebied: status (oppervlakte in km ²) en trend
2.4 Population size	Populatieomvang: status (aantal individuen) en trend
2.5 Habitat for species	Leefgebied: status (oppervlakte in km ² en kwaliteit) en trend
2.6 Main pressures	Belangrijkste drukfactoren
2.7 Main threats	Belangrijkste bedreigingen
2.8 Complementary information	Aanvullende informatie
2.9 Conclusions	Beoordeling de staat van instandhouding op basis van het verspreidingsgebied, populatieomvang, leefgebied en toekomstperspectief (afhankelijk drukfactoren en bedreigingen)
3. Natura 2000 coverage & conservation measures	
3.1 Population size	Populatieomvang: status (aantal individuen) en trend
3.2 Conservation measures	Instandhoudingsmaatregelen: type maatregel (type), belang (ranking), locatie (location): binnen en/of buiten Natura 2000-netwerk, effect van de maatregel (broad evaluation of the measure)

HR-rapportage Artikel 17 Annex D (habitattypen): overzicht en beschrijving rapportageonderdelen.

Rapportageonderdelen		Beschrijving
0.	Field name	
0.1	Member state	Naam lidstaat (NL)
0.2	Habitat code	Identificatie van de habitattypen via codering
1.	National level	
1.1	Maps	Kaarten met de verspreiding (distribution) en het verspreidingsgebied (range)
2.	Biogeographical level	
2.1	Biogeographical regions	Biogeografische regio (in Nederland: Atlantisch of Marien Atlantisch)
2.2	Published sources	Verwijzing naar achterliggende informatiebronnen (literatuur, websites etc.)
2.3	Range	Verspreidingsgebied: status (oppervlakte in km ²) en trend
2.4	Area covered by habitat	Oppervlakte: status (oppervlakte in km ²) en trend
2.5	Main pressures	Belangrijkste drukfactoren
2.6	Main threats	Belangrijkste bedreigingen
2.7	Complementary information	Aanvullende informatie, waaronder typische soorten (typical species) en structuur en functie (structure and function)
2.8	Conclusions	Beoordeling van de staat van instandhouding op basis van het verspreidingsgebied, oppervlakte, structuur en functie (inclusief typische soorten) en toekomstperspectief (afhankelijk drukfactoren en bedreigingen)
3.	Natura 2000 coverage & conservation measures	
3.1	Area covered by habitat	Oppervlakte : status (oppervlakte in km ²) en trend
3.2	Conservation measures	Instandhoudingsmaatregelen: type maatregel (type), belang (ranking), locatie (location): binnen en/of buiten Natura 2000-netwerk, effect van de maatregel (broad evaluation of the measures)

SDF's hoofdstuk 3.1 habitattypen: overzicht rapportageonderdelen en beschrijving.

Rapportageonderdelen	Beschrijving
Annex I habitattypes	
Code	Identificatie via codering
Priority Forms (PF)	Prioriteit habitatype (prioritaire habitattypes)
Non-Presence (NP)	Habitatype niet langer aanwezig in gebied
Cover (ha)	Oppervlakte in ha
Caves (number)	n.v.t. voor NL
Data kwaliteit (G/M/P/DD)	Data kwaliteit
Site assessment	Beoordeling gebied
Representativity (A/B/C/D)	Mate van representativiteit van het habitatype in het gebied
Habitat surface (A/B/C)	Relatieve oppervlakte van het habitatype ten opzichte van het landelijke oppervlakte
Conservation (A/B/C)	Behoudsstatus
i) Structure	i) Structuur
ii) Function	ii) Functie
iii) Restoration possibility	iii) Herstelmogelijkheid
Gobale (A/B/C)	Algemene beoordeling gebied

SDF's hoofdstuk 3.2 (HR- VR-soorten): overzicht rapportageonderdelen en beschrijving.

Rapportageonderdelen	Beschrijving
Species	Soorten
Group	Soortengroep
Code	Identificatie via codering
Scientific name	Wetenschappelijke naam
Sensitivity (S)	Gevoeligheid informatie over aanwezigheid soort in gebied
Non-Presence (NP)	Soort niet langer aanwezig in gebied
Population on the site	
Type	Type aanwezigheid (permanent, reproducerend, tijdelijke verblijf voor migratie en overwinterend)
Size (min / max)	Populatieomvang (aantal)
Unit	Eenheden
Category (C/R/V/P)	Categorie (algemeen, zeldzaam, zeer zeldzaam, aanwezig)
Data quality (G/M/P/DD)	Datakwaliteit
Site assessment	Beoordeling gebied
Population (A/B/C/D)	Relatieve populatieomvang t.o.v. landelijke populatieomvang
Conservation status (A/B/C)	Behoudsstatus
i) Degree of conservation of the features of the habitat important for the species	i) Staat van instandhouding van de elementen van het leefgebied van belang voor de soort
ii) Restoration possibility	ii) Herstelmogelijkheid
Isolation (A/B/C)	Isolatie
Global (A/B/C)	Algemene beoordeling gebied

Bijlage 4 Vragenlijst evaluatie EU-rapportages

Proces

Actoren (wie)

1. Welke organisaties en personen waren verantwoordelijk voor de uitvoering welke fasen en daarbij behorende activiteiten in het rapportageproces (zie MDIAR keten)? Wat viel binnen / buiten de opdracht²?
2. Zijn er organisaties en personen die wel/niet betrokken hadden moeten worden bij het rapportageproces?

Aanpak (hoe)

3. Zijn er duidelijke afspraken gemaakt over rol-/taakverdeling? Wie had de leiding over welke activiteit(en)?
4. Zijn er duidelijke afspraken gemaakt over de algemene aanpak van de rapportage (bv. aanleveren van data/informatie en wijze van verwerking van data)?
5. Hadden er betere afspraken kunnen worden gemaakt over rol-/taakverdeling en over de algemene aanpak van het rapportageproces? Zo ja licht toe.
6. Voldeed de algemene aanpak of zijn er verbeterpunten? Zo ja welke?

Tijdspad (wanneer)

7. Zijn er duidelijk afspraken gemaakt over het tijdspad (voorbereiding, uitvoering oplevering)?
8. Zijn deze deadlines ook gehaald? Zo nee waarom niet?
9. Kan het rapportageproces ook sneller verlopen? Zo ja hoe?

Inhoud

Rapportageformats en Guidelines

1. Waren de rapportage formats en de bijbehorende guidelines voldoende duidelijk? Zo nee wat was niet duidelijk (welk onderdeel)?
2. Wat valt er aan de rapportageformats en bijbehorende guidelines te verbeteren? Licht toe.

Data- informatie- en kennisbronnen

3. Uit welke data-, informatie en kennisbronnen is geput? Noem deze per rapportageonderdeel (zie rapportageformat) ?
4. Voldeden deze data-, informatie- en kennisbronnen ook aan de eisen van de EC? Zo nee waarom niet?
5. Zijn er hiaten in data-, informatie en kennis? Zo ja benoem deze.

Monitoring en meetnetten

6. Is gebruik gemaakt van data-/informatie uit bestaande monitoringprogramma's/meetnetten? Zo ja noem deze.
7. Sluiten deze monitoringprogramma's/meetnetten voldoende aan op de eisen vanuit de rapportageverplichtingen (de rapportage formats en guidelines). Zo nee waarom niet?
8. Wat kan er worden verbeterd in bestaande monitoringprogramma's/meetnetten?

² De opdracht van EZ tot rapporteren behelst meestal niet de monitoring en data (zie MDIAR keten), maar het bewerken van bestaande data en gebruik van kennis voor het invullen van de rapportage formats.

Techniek

Reporting tool(s) (invoer informatie in rapportage format inclusief de beoordeling)

1. Van welke reporting tools is gebruik gemaakt?
2. Voldeden deze reporting tools aan de gebruikerseisen/wensen? Zo nee waarom niet?
3. Is er nog behoefte aan extra reporting tools of uitbreiding van de functionaliteit van bestaande reporting tools?

Data-analyse tools (bewerking data tot informatie)

4. Is er gebruik gemaakt van data analyse tools, tools voor de bewerking van data tot informatie (bv. trendberekeningen)?
5. Voldeden deze tools aan de gebruikerswensen/eisen? Zo nee waarom niet?
6. Is er nog behoefte aan extra data analyse tools of uitbreiding van de functionaliteit van bestaande data analyse tools?

Databases / Informatiesystemen (invoer, opslag en uitwisseling data)

7. Is gebruik gemaakt van bestaande databases en/of informatiesystemen? Zo ja welke?
8. Voldeden deze databases aan de gebruikerswensen/-eisen (qua functionaliteit)? Zo nee waarom niet?
9. Is er nog behoefte aan extra tools of uitbreiding van de functionaliteit van bestaande databases en/of informatiesystemen

Monitoring tools (inwinnen van gegevens)

10. Is er gebruik gemaakt van ICT middelen / tools bij het inwinnen van de gegevens (bv. mobiele apps)? Zo ja welke?
11. Voldeden deze tools aan de gebruikerswensen/-eisen (qua functionaliteit)? Zo nee waarom niet?
12. Is er nog behoefte aan extra tools of uitbreiding van de functionaliteit van bestaande ICT middelen /tools voor monitoring?

Bijlage 5 Kwaliteit gegevens VR en HR-rapportage

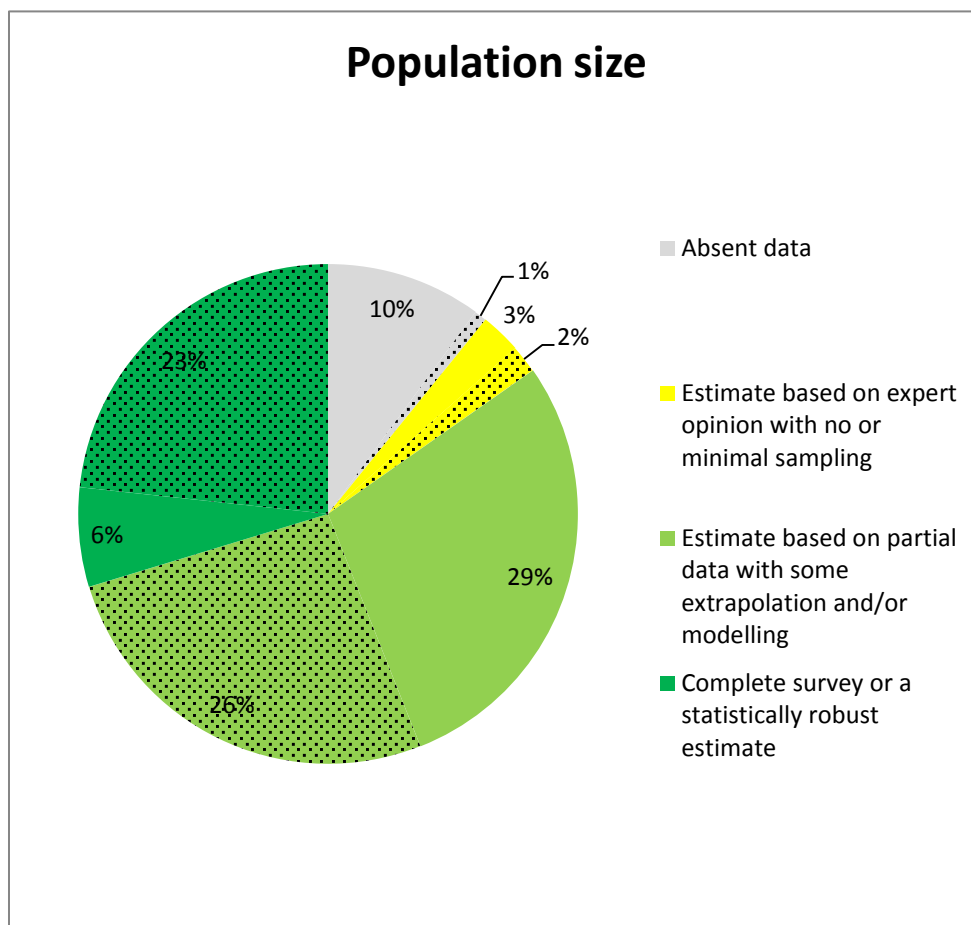
De EC vraagt bij de verschillende rapportageonderdelen (beoordelings-aspecten) ook aan te geven op basis van welke type methode desbetreffende aspecten zijn beoordeeld. De EC maakt daarbij onderscheid tussen:

1. Estimate based on expert opinion with no or minimal sampling.
2. Estimate based on partial data with some extrapolation and/or modelling.
3. Complete survey or statistically robust estimate.

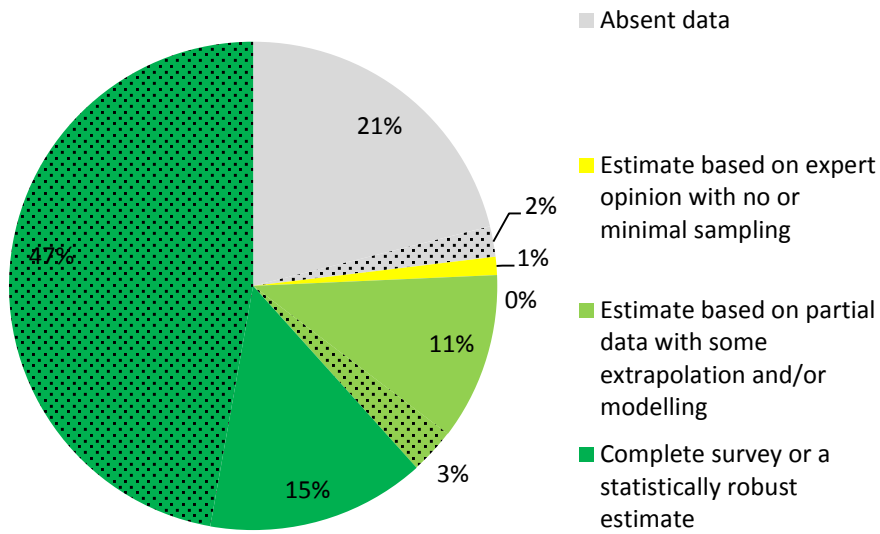
Hierachter zit een kwaliteitsoordeel aangezien EC het liefst ziet dat de beoordeling gebaseerd is op statistisch robuuste methoden. Dat is echter niet voor alle soorten en habitattypen en bijbehorende aspecten haalbaar. In onderstaande grafieken zijn voorbeelden opgenomen van statistieken gebaseerd op de VR-rapportage en de HR-rapportage om een indruk te geven van de verschillen zijn qua wijze van beoordeling (en daarmee ook kwaliteit) tussen soortgroepen, habitatgroepen en beoordelingsaspecten.

VR-rapportage: vogelsoorten

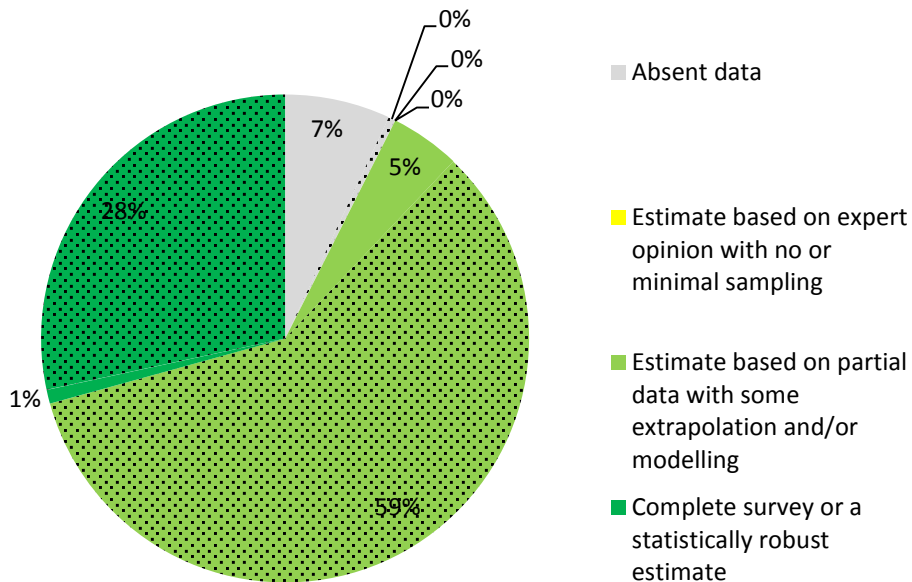
Het aantal gerapporteerde vogelpopulaties dat aan de EU moest worden is in onderstaande figuren apart aangegeven door middel van arcering. Het niet gearceerde deel zijn de overige populaties die voor nationale toepassingen relevant zijn inclusief de exoten.

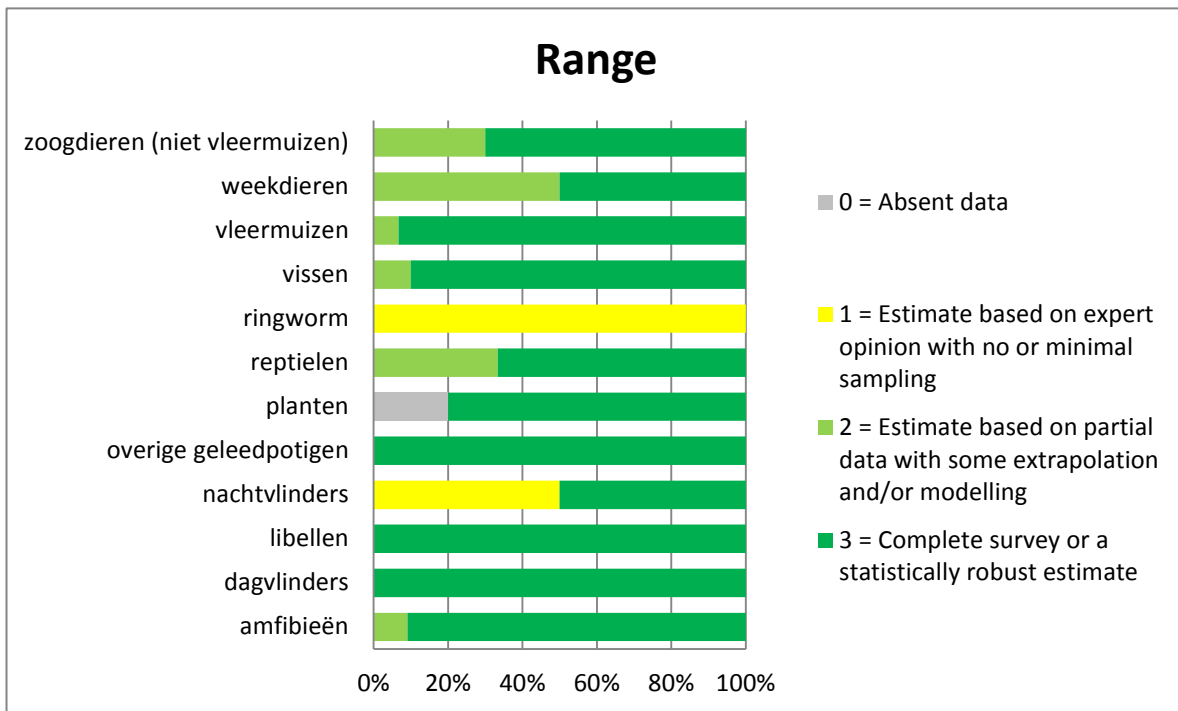
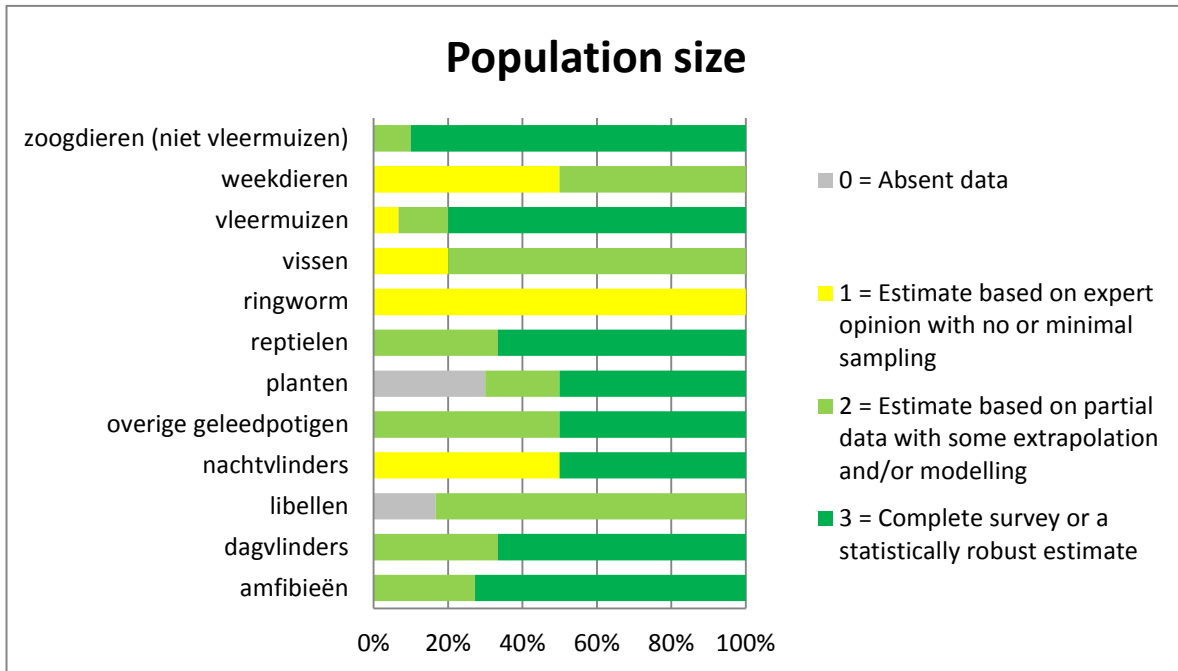
Population trend

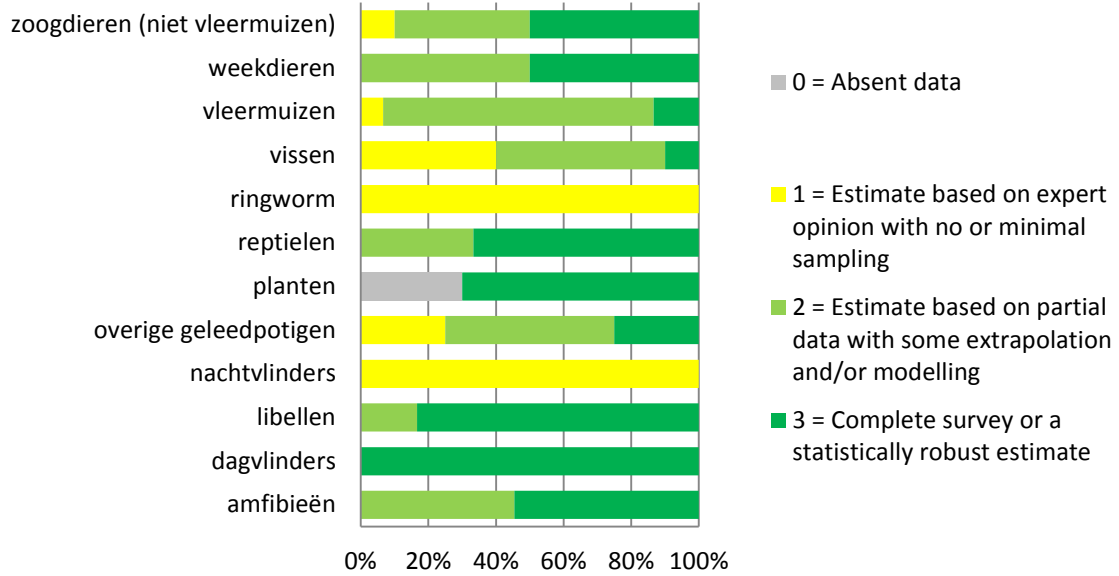
Distribution

HR-rapportage: HR-soorten

Habitat for species

Bijlage 6 Conclusies, aanbevelingen en
hieruit voortvloeiende acties per
rapportageonderdeel

VR-rapportage artikel 12									
Rapportageonderdeel	Conclusies en aanbevelingen	Paragraaf	Aspect	MDIAR	Belang	Acties	Forum (actoren)	Geadviseerde planning	Opmerkingen
Annex 2 VR-soorten	De aanpak centraal invullen door Sovon en vervolgens voorleggen aan stakeholders/experts werkt efficiënt. Sovon is de organisatie in Nederland die beschikt over uitgebreide kennis (en ook data) over VR-soorten (vogelsoorten in het algemeen) en heeft ook een breed nationaal en internationaal netwerk op dit terrein.	3.1.1.1	proces	R, I	efficiëntie, kwaliteit informatie	Sovon opdracht verlenen om volgende VR-rapportage (Annex 2) in te vullen .	EZ, Sovon	2017-2019	
	Er had meer tijd genomen kunnen worden voor consensus building.	3.1.1.3	proces	R, I	kwaliteit informatie	Een doorlooptijd van ca. 2 jaar nemen voor de volgende VR-rapportage. Zeker als er ook een beoordeling aan VR-rapportage wordt toegevoegd (zie volgende punt).	EZ, Sovon	2017-2019	
	De VR-rapportage (Annex 2) wordt opgeleverd aan de EC via EIONET in XML format en de kaarten in shapefiles. De informatie is hiermee slecht toegankelijk voor de Nederlandse gebruikers, waaronder provinciale ambtenaren.	3.1.1.4	proces	R,I	doorwerking beleid, kwaliteit informatie	De VR-rapportage (Annex 2) bewerken tot informatie die voor breder gebruik toepasbaar is.	EZ, Sovon	2014-2015	Dit onderdeel loop al in kader BO project in opdracht van BIJ en EZ.
	Grottere betrokkenheid van provincies en eventueel ook terreinbeheerders bij de VR-rapportage is wenselijk vanwege de decentralisatie van het natuurbeleid, maar ook vanwege de afstemming met de beleidsuitvoering (bv. de beheerplannen Natura 2000-gebieden).	H4	proces	R, I	doorwerking beleid, kwaliteit informatie	Afspraken maken voor de volgende VR-rapportage op welke wijze de provincies en terreinbeherende organisaties beter bij de VR-rapportage betrokken kunnen worden.	EZ, Sovon, BIJ12	2015-2016	Er is een verschil tussen beleidsmatige consensus (politiek/bestuurlijk) en consensus over uitvoerende taken (technisch/inhoudelijk). BIJ12 richt zicht op uitvoerende taken ("service centre"), dus het is de vraag welk platform hiervoor geschikt is.
	De informatie uit Annex 2 heeft een hogere gebruikswaarde voor het beleid indien er ook een beoordeling van de "staat van instandhouding" van VR-soorten (of op zijn minst een interpretatie van de cijfers) aan wordt toegevoegd conform de HR rapportage Annex B.	3.1.2.2	inhoud	A	kwaliteit informatie, doorwerking beleid	Sovon opdracht verlenen om een beoordelingskader te ontwikkelen voor de het interpreteren van de in de VR Annex 2 opgenomen informatie en vervolgens opdrachtverlening voor toepassing ervan bij de volgende rapportage.	EZ, Sovon	2015-2016	
	De informatie in de VR rapportage Annex 2 is beperkt bruikbaar voor Nederlandse beleidstoepassingen, omdat een deel van de voor NL relevante overwinterende en doortrekkende vogelsoorten hierin ontbreekt. Een deel van deze populaties ontbreekt in de soortenlijst waarvan Nederland data aan de EU moest leveren.	3.1.2.3	inhoud	R, I	kwaliteit informatie, doorwerking beleid	Sovon opdracht verlenen om ook voor de in NL relevante overwinterende en doortrekkende vogelsoorten gegevens aan te leveren tegelijkertijd met de volgende VR-rapportage.	EZ, Sovon	2018-2019	
	Gegevens over terrestrische doortrekkende en/of overwinterende vogelsoorten ontbreken in de VR-rapportage. Voor Nederland is dit wel relevant. Er is voor de wintervogels al een meetnet PTT, maar geen NEM-meetnet. Ook is er de wintervogelatlas, waarvoor nu gegevens worden verzameld, dat biedt aanknopingspunten. Er bestaan nu geen meetnetten voor (algemenere) terrestrische doortrekkers.	3.1.2.4	inhoud	I	kwaliteit informatie	Sovon opdracht verlenen om te onderzoeken hoe een meetnet voor (algemenere) terrestrische doortrekkers op te zetten of te wel een methode laten ontwikkelen hoe deze groep het beste zou kunnen worden gevolgd.	EZ, Sovon, NEM	2015-2016	

VR-rapportage artikel 12									
Rapportageonderdeel	Conclusies en aanbevelingen	Paragraaf	Aspect	MDIAR	Belang	Acties	Forum (actoren)	Geadviseerde planning	Opmerkingen
	De methoden voor de landelijke schattingen van de populatieomvang (min. en max. aantal individuen) en de trends (stabiel, negatief of positief) in het verspreidingsgebied van VR-soorten zijn door Sovon i.s.m. anderen uitgedacht en toegepast, maar nog niet geformaliseerd. Beide zouden als aanvullend meetdoelen (zonder veel extra inspanningen) onder het NEM kunnen worden ondergebracht.	3.1.2.5	inhoud	I	efficiëntie, kwaliteit informatie	Meetdoelen status populatieomvang (min. en max. aantal individuen) en trend in verspreidingsgebied van VR-soorten onderbrengen in het NEM en een methode hiervoor vastleggen en formaliseren.	EZ, Sovon, NEM	2015-2016	
	Informatie over drukfactoren en bedreigingen en over instandhoudingsmaatregelen is slecht toegankelijk. Het is aan te bevelen om hier een centrale voorziening (bv. een informatiesysteem) voor te treffen voor de volgende rapportageronde. Dit dan wel in samenhang met de HR-rapportage en de SDF's (en beheerplannen), aangezien daar ook om deze informatie wordt gevraagd.	3.1.2.7	inhoud, techniek	I	kwaliteit informatie	Opzetten van een centrale voorziening (een informatiesysteem) met informatie over drukfactoren en bedreigingen en instandhoudingsmaatregelen.	EZ, WOT IN (Alterra, IMARES en PGO's), BIJ12	2015-2016	Dit onderdeel is ook van belang voor de evaluatie van de instandhoudingdoelen VR en HR in 2015. In kader BO 2014 worden al voorbereidingen getroffen welke informatie uit de beheerplannen van de Natura 2000-gebieden gehaald kan worden.
	De VR-reporting tool is zinvol en bruikbaar, maar verbeteringen zijn wenselijke voor volgende rapportageperiode o.a. qua bulk upload, snelheid en uitvoer (XML en excel).	3.1.3.1	techniek	I	efficiëntie, kwaliteit informatie	Inventariseren van knelpunten en wensen t.a.v. de VR-reporting tool en verwerken in een advies aan EZ en BIJ over nieuw ontwerp voor de volgende VR-rapportage.	EZ, WOT IN, BIJ12	2014-2015	Dit onderdeel loopt al in kader WOT IN infrastructuur IN 2014. Afstemming vindt plaats met de activiteiten van BIJ12 (bv. de actualisatie van de procesmodellen).
	De door EC voorgeschreven Range tool werkt naar behoren, maar nut en noodzaak ervan worden sterkt betwijfeld. Bovendien sluit de output van de Range tool (qua datamodel) niet aan bij de dataspecificaties van de EU INSPIRE richtlijn t.a.v. de verspreiding van soorten. Het is ook inefficiënt dat de verspreidingskaarten van VR-soorten op 2 verschillende plekken (via EIONET en via PDOK) conform verschillend dataspecificaties moeten worden aangeleverd.	3.1.3.2	techniek	I	kwaliteit informatie, efficiëntie	Bij EC aankarten dat Range tool weinig toegevoegde waarde heeft voor NL en ook niet aansluit op dataspecificaties van de INSPIRE richtlijn.	EC, EZ	2014-2015	
	Sovon maakt gebruik van eigen databases, omdat de NDFF is gericht is op verpreidng van soorten (op locatie-niveau) en niet geschikt is voor het analyseren van tijdreeksen.	3.1.3.3	techniek	D	proces, kwaliteit informatie	Duidelijke afspraken maken over de rol die de NDFF wel/niet heeft in de VR-rapportage. Goede afspraken maken over het stroomlijnen van data over VR-soorten. Zie ook volgende punt.	EZ, Sovon, BIJ12	2015-2016	Het is belangrijk voor gebruikers om eenduidige informatie te krijgen over de verspreiding van VR-soorten. De vraag is of en welke rol NDFF hier speelt/moet spelen.
	De data die in opdracht van provincies en terreinbeherende organisaties wordt ingewonnen over VR-soorten (en andere vogelsoorten) worden niet altijd doorgegeven aan landelijke meetnetten.	3.1.3.4	techniek, proces	D	proces, kwaliteit informatie	Duidelijke afspraken maken over het stroomlijnen van data over VR-soorten (en andere vogelsoorten).	EZ, Sovon, BIJ12	2015-2016	Hierin zou de NDFF een goede rol kunnen vervullen, het ontsluiten van alle data over vogelsoorten in Nederland afkomstig van diverse bronhouders. Afstemming met de databases van Sovon is zeer belangrijk gezien hun rol bij de VR-rapportage.

HR-rapportage artikel 17									
Rapportageonderdeel	Conclusies en aanbevelingen		Aspect	MDIAR	Belang	Acties	Forum (actoren)	Geadviseerde planning	Opmerkingen
Annex B HR-soorten	De aanpak decentraal invullen door soorten-experts PGO's en IMARES vereist veel tijd aan inhoudelijke begeleiding en afstemming en is daarom niet efficiënt. Voor de volgende rapportage is een aanpak conform Sovon wenselijk, waarbij zoveel mogelijk centraal wordt ingevuld op basis van beschikbare data (o.a. via NEM en TMAP/MWTL) en dan wordt voorgelegd aan stakeholders en/of experts. De PGO's en IMARES zijn de organisaties in Nederland die beschikken over uitgebreide kennis (en ook data) over HR-soorten en ook een breed nationaal en internationaal netwerk hebben op dit terrein.	3.2.1.1	proces	R, I	efficiëntie, kwaliteit informatie	Via de WOT IN Annex B centraal in laten vullen (bv. door CBS i.s.m. Alterra en IMARES en vertegenwoordiger PGO's) met o.a. NEM en TMAP/MWTL data en andere databronnen van o.a. de PGO's en dan vervolgens voorleggen aan stakeholders en experts.	EZ, WOT IN, PGO's	2017-2019	Randvoorwaarde is dat de er goede afspraken worden gemaakt over het tijdig beschikbaar stellen van de vereiste data via NEM, TMAP/MWTL en PGO's.
	Grotere betrokkenheid van provincies en terreinbeheerders bij de HR-rapportage is wenselijk vanwege de decentralisatie van het natuurbeleid, maar ook vanwege de afstemming met de beleidsuitvoering (bv. de beheerplannen Natura 2000-gebieden).	H4	proces	R, I	doorwerking beleid, kwaliteit informatie	Afspraken maken voor de volgende VR-rapportage op welke wijze de provincies en terreinbeherende organisaties beter bij de VR-rapportage betrokken kunnen worden.	EZ, BIJ12, stakeholders	2015-2016	Er is een verschil tussen beleidsmatige consensus (politiek/bestuurlijk) en consensus over uitvoerende taken (technisch/inhoudelijk). BIJ12 richt zicht op uitvoerende taken ("service centre"), dus het is de vraag welk platform hiervoor geschikt is.
	De doorlooptijd van 2 jaar bleek uiteindelijk krap te zijn. Dit had vooral te maken met de vele onduidelijkheden en beslissingen die nog genomen moesten worden over hoe welke rapportage-onderdelen in te vullen. Het is wenselijk om de voorbereiding van de volgende HR-rapportage eerdere te starten o.a. met uitwerken van duidelijk instructies (zie eerder punt).	3.2.1.4	proces	R, I	efficiëntie, kwaliteit informatie	Meer doorlooptijd (niet zozeer budget) nemen voor de volgende HR-rapportage. Eerder starten met de voorbereiding van de rapportage.	EZ, WOT IN, PGO's	2017-2019	
	Het rapportageproces heeft vertraging opgelopen door de afhankelijkheid van andere deels externe projecten. Dit is risicovol aangezien er juridische en financiële consequenties zijn bij het te laat aanleveren van de rapportage aan EC (infractieprocedures/boetes).	3.2.1.5	proces	R, I	efficiëntie	Voor volgende HR-rapportage de risico's van vertraging zien te beperken door het proces niet teveel afhankelijk te maken van externe factoren.	EZ, WOT IN, PGO's	2017-2019	
	De HR-rapportage (Annex B) wordt opgeleverd aan de EC via EIONET in XML format en de kaarten in shapefiles. De informatie is hiermee slecht toegankelijk voor de Nederlandse gebruikers, waaronder provinciale ambtenaren.	3.2.1.6	proces	R,I	doorwerking beleid, kwaliteit informatie	De HR-rapportage (Annex B) bewerken tot informatie die voor breder gebruik toepasbaar is.	EZ, WOT IN, PGO's	2014-2015	Dit onderdeel loop al in kader BO project in opdracht van BIJ en EZ.
	De voorschriften van de EC (rapportageformats en handleiding) zijn niet op alle rapportage-onderdelen voldoende duidelijk. Dit heeft tot discussie en ook vertraging geleid in het rapportageproces. Het is wenselijk voor de volgende HR-rapportage om eerder in het proces helder afspraken en instructies vast te leggen op welke wijze welke rapportage-onderdelen in te vullen bv. in een Nederlandse toelichting.	3.2.2.1	inhoud, proces	R, I	efficiëntie, kwaliteit informatie	Voor de volgende rapportage een Nederlandse handleiding/instructie opstellen hoe en op basis van welke bronnen welke rapportage-onderdelen in te vullen. Dit kan per HR-soort verschillen. De documentatie van de HR-rapportage kan hierbij als uitgangspunt dienen.	EZ, WOT IN, PGO's, stakeholders	2014-2016	

HR-rapportage artikel 17									
Rapportageonderdeel	Conclusies en aanbevelingen		Aspect	MDIAR	Belang	Acties	Forum (actoren)	Geadviseerde planning	Opmerkingen
	De referentiewaarden voor een "gunstige" populatieomvang en verspreidingsgebied van HR-soorten hebben een groot effect op de beoordeling van de staat van instandhouding van HR-soorten. Voor de volgende rapportage is het wenselijk om consensus (draagvlak) te verkrijgen over deze referentiewaarden en in relatie hiermee ook de instandhoudingsdoelstellingen t.a.v. HR-soorten.	3.2.2.2	inhoud, proces	R, I	doorwerking beleid, kwaliteit informatie	Consensus/draagvlak creëren over referentiewaarden voor een "gunstige" staat van instandhouding van HR-soorten.	EZ, stakeholders	2014-2016	Dit heeft een relatie met de BO projecten evaluatie Natura 2000 doelen I en II en het vervolg hierop in 2015.
	De methoden voor de schattingen van de populatieomvang (min. en max. aantal individuen) en de trends (stabiel, negatief of positief) in het verspreidingsgebied van HR-soorten zijn door Alterra, IMARES, PGO's en CBS uitgedacht en toegepast, maar nog niet geformaliseerd. Beide zouden als aanvullend meetdoelen (zonder veel extra inspanningen) onder het NEM kunnen worden ondergebracht.	3.2.2.3	inhoud	I	efficiëntie, kwaliteit informatie	Meetdoelen status populatieomvang (min. en max. aantal individuen) en trend in verspreidingsgebied van HR-soorten onderbrengen in het NEM en een methode hiervoor vastleggen en formaliseren.	EZ, PGO's, NEM	2015-2016	IMARES neemt niet deel aan het NEM. De mariene soorten worden in opdracht van EZ en/of RWS gemonitord. Afstemming vindt plaats tussen EZ en RWS hierover buiten NEM om.
	De wijze waarop het oppervlak en de kwaliteit van het leefgebied van HR-soorten te beoordelen was afgelopen HR-rapportage onvoldoende duidelijk en kon daarom ook moeilijk worden onderbouwd. T.b.v. de SDF's zijn hiervoor inmiddels maatlaten ontwikkeld. Het is wenselijk om voor de volgende rapportage een methode te ontwikkelen voor de landelijke beoordeling afgestemd op gebiedsbeoordelingen (SDF's).	3.2.2.4	inhoud	I, D	kwaliteit informatie, doorwerking beleid	Voor de volgende rapportage een methodiek ontwikkelen voor de beoordeling van het oppervlak en de kwaliteit van het leefgebied van HR-soorten mede afgestemd op de gebiedsbeoordelingen (SDF's).	EZ, WOT IN	2014	Dit onderdeel loopt al in kader WOT IN. Alterra werkt samen met o.a. CBS en PGO's aan methode. Dit zal wel afgestemd moeten worden met (alle) stakeholders, vooral als die eisen stelt aan de monitoring.
	Het ontbreekt aan de standaard monitoringsysteem voor het monitoring van het leefgebied van HR-soorten. Alvorens iets dergelijk op te tuigen zal eerst consensus moeten worden bereikt hoe dit aspect op landelijk en op gebiedsniveau te beoordelen: op basis van welke methode (criteria) en op basis van welke data/informatie (zie andere punt over leefgebied van HR-soorten).	3.2.2.6	inhoud	M	kwaliteit	In afwachting van beoordelingssystematiek voor de beoordeling van leefgebied op landelijk en gebiedsniveau een systeem opzetten om het leefgebied van HR-soorten te monitoren.	EZ, WOT IN (Alterra, Imares, PGO's), BIJ12, stakeholders	2015-2016	Momenteel bestaat er een grote diversiteit in de wijze waarop leefgebied van soorten wordt gedefinieerd, gemonitord en beoordeeld. Binnen diverse kaders (rapportages, beheerplannen, PAS etc.) zijn er allerlei ontwikkelingen gaande die niet echt op elkaar afgestemd lijken te zijn.
	Informatie over drukfactoren en bedreigingen en over instandhoudingsmaatregelen is slecht toegankelijk. Het is aan te bevelen om hier een centrale voorziening (bv. een informatiesysteem) voor te treffen voor de volgende rapportageronde. Dit dan wel in samenhang met de VR-rapportage en de SDF's (en beheerplannen), aangezien daar ook om deze informatie wordt gevraagd.	3.2.2.7	inhoud	I	kwaliteit informatie	Opzetten van een centrale voorziening (een informatiesysteem) met informatie over drukfactoren en bedreigingen en instandhoudingsmaatregelen.	EZ, WOT IN (Alterra, IMARES en PGO's), BIJ12	2015-2016	Dit onderdeel is ook van belang voor de evaluatie van de instandhoudingdoelen VR en HR in 2015. In kader BO 2014 worden al voorbereidingen getroffen welke informatie uit de beheerplannen van de Natura 2000-gebieden gehaald kan worden.
	De HR-reporting tool is zinvol en bruikbaar, maar verbeteringen zijn wenselijke voor volgende rapportageperiode o.a. qua bulk upload, snelheid en uitvoer (XML en excel).	3.2.3.1	techniek	I	efficiëntie, kwaliteit informatie	Inventariseren van knelpunten en wensen t.a.v. de HR-reporting tool en verwerken in een advies aan EZ en BIJ over nieuw ontwerp voor de volgende VR-rapportage.	EZ, WOT IN, BIJ12	2014-2015	Dit onderdeel loopt al in kader WOT IN infrastructuur IN 2014. Afstemming vindt plaats met de activiteiten van BIJ12 (bv. de actualisatie van de procesmodellen).

HR-rapportage artikel 17									
Rapportageonderdeel	Conclusies en aanbevelingen		Aspect	MDIAR	Belang	Acties	Forum (actoren)	Geadviseerde planning	Opmerkingen
	De door EC voorgeschreven Range tool werkt naar behoren, maar nut en noodzaak ervan worden sterkt betwijfeld. Bovendien sluit de output van de Range tool (qua datamodel) niet aan bij de dataspecificaties van de EU INSPIRE richtlijn t.a.v. de verspreiding van soorten. Het is ook inefficiënt dat de verspreidingskaarten van HR-soorten op 2 verschillende plekken (via EIONET en via PDOK) conform verschillend dataspecificaties moeten worden aangeleverd.	3.2.3.2	techniek	I	kwaliteit, efficiëntie	Bij EC aankarten dat Range tool weinig toegevoegde waarde heeft en ook niet aansluit op dataspecificaties van de INSPIRE richtlijn.	EC, EZ	2014-2015	
	De PGO's en zeker IMARES maken veelal gebruik van hun eigen databases en niet van de NDFF.	3.2.3.3	techniek, proces	D	proces, kwaliteit	Duidelijke afspraken maken over de rol die de NDFF wel/niet heeft in de HR-rapportage. Goede afspraken maken over het stroomlijnen van data over VR-soorten. Zie ook volgende punt.	EZ, PGO's, BIJ12	2015-2016	Het is belangrijk voor gebruikers om eenduidige informatie te krijgen over de verspreiding van HR-soorten. De vraag is of en welke rol NDFF hier speelt/moet spelen.
	De data die in opdracht van provincies en terreinbeherende organisaties wordt ingewonnen over HR-soorten zijn (nog)slecht toegankelijk.	3.2.3.4	techniek, proces	D	proces, kwaliteit	Duidelijke afspraken maken over het stroomlijnen van data over HR-soorten.	EZ, BIJ12	2015-2016	Hierin zou de NDFF een goede rol kunnen vervullen, het ontsluiten van alle data over HR-soorten in Nederland afkomstig van diverse bronhouders. Afstemming met de databases van de PGO's (en IMARES?) is zeer belangrijk gezien hun rol bij de HR-rapportage.
Annex D habitattypen	De aanpak centraal invullen door Alterra en vervolgens voorleggen aan stakeholders/experts (al is laatste dit maar beperkt gebeurd) werkt efficiënt. Alterra (i.s.m. Imares) is de organisatie in Nederland die beschikt over uitgebreide kennis over habitat- en vegetatietypen (vegetatiekunde) en heeft ook een breed nationaal en internationaal netwerk op dit terrein (o.a. via ETC Biodiversiteit en EEA).	3.3.1.1	proces	R, I	efficiëntie, kwaliteit informatie	Alterra (i.s.m. Imares) via WOT IN (of andere centraal punt) opdracht verlenen om de volgende HR-rapportage (Annex D) in te vullen en dit vervolgens voorleggen aan stakeholders/experts.	EZ, WOT IN Alterra, Imares, stakeholders	2017-2019	
	Grottere betrokkenheid van provincies en terreinbeheerders bij de HR-rapportage is wenselijk vanwege de decentralisatie van het natuurbeleid, maar ook vanwege de afstemming met de beleidsuitvoering (bv. de beheerplannen Natura 2000-gebieden).	H4	proces	R, I	doorwerking beleid, kwaliteit informatie	Afspraken maken voor de volgende VR-rapportage op welke wijze de provincies en terreinbeherende organisaties beter bij de VR-rapportage betrokken kunnen worden.	EZ, BIJ12, stakeholders	2015-2016	Er is een verschil tussen beleidsmatige consensus (politiek/bestuurlijk) en consensus over uitvoerende taken (technisch/inhoudelijk). BIJ12 richt zicht op uitvoerende taken ("service centre"), dus het is de vraag welk platform hiervoor geschikt is.
	De doorlooptijd van 2 jaar bleek uiteindelijk krap te zijn. Dit had vooral te maken met de vele onduidelijkheden en beslissingen die nog genomen moesten worden over hoe welke rapportage-onderdelen in te vullen. Het is wenselijk om de voorbereiding van de volgende HR-rapportage eerdere te starten o.a. met uitwerken van duidelijk instructies (zie eerder punt).	3.3.1.4	proces	R, I	efficiëntie, kwaliteit informatie	Meer doorlooptijd (niet zozeer budget) nemen voor de volgende HR-rapportage. Eerder starten met de voorbereiding van de rapportage.	EZ, WOT IN	2017-2019	

HR-rapportage artikel 17									
Rapportageonderdeel	Conclusies en aanbevelingen		Aspect	MDIAR	Belang	Acties	Forum (actoren)	Geadviseerde planning	Opmerkingen
	Het rapportageproces heeft vertraging opgelopen door de afhankelijkheid van andere deels externe projecten. Dit is risicovol aangezien er juridische en financiële consequenties zijn bij het te laat aanleveren van de rapportage aan EC (infractieprocedures/boetes).	3.3.1.5	proces	R, I	efficiëntie	Voor volgende HR-rapportage de risico's van vertraging zien te beperken door het proces niet teveel afhankelijk te maken van externe factoren.	EZ, WOT IN	2017-2019	
	De HR-rapportage (Annex D) wordt opgeleverd aan de EC via EIONET in XML format en de kaarten in shapefiles. De informatie is hiermee slecht toegankelijk voor de Nederlandse gebruikers, waaronder provinciale ambtenaren.	3.3.1.6	proces	R,I	doorwerking beleid, kwaliteit informatie	De HR-rapportage (Annex D) bewerken tot informatie die voor breder gebruik toepasbaar is.	EZ, WOT IN, Sovon	2014-2015	Dit onderdeel loop al in kader BO project in opdracht van BIJ en EZ.
	De voorschriften van de EC (rapportageformats en handleiding) zijn niet op alle rapportageonderdelen voldoende duidelijk. Dit heeft tot discussie en ook vertraging geleid in het rapportageproces. Het is wenselijk voor de volgende HR-rapportage om eerder in het proces helder afspraken en instructies vast te leggen op welke wijze welke rapportageonderdelen in te vullen bv. in een Nederlandse toelichting.	3.2.3.1	inhoud, proces	R, I	efficiëntie, kwaliteit informatie	Voor de volgende rapportage een Nederlandse handleiding/instructie opstellen hoe en op basis van welke bronnen welke rapportageonderdelen in te vullen. Dit kan per HR-soort verschillen. De documentatie van de HR-rapportage kan hierbij als uitgangspunt dienen.	EZ, WOT IN, stakeholders	2014-2016	
	De referentiewaarden voor een "gunstig" oppervlak en verspreidingsgebied van habitattypen hebben een groot effect op de beoordeling van de staat van instandhouding van habitattypen. Voor de volgende rapportage is het wenselijk om consensus (draagvlak) te verkrijgen over deze referentiewaarden en in relatie hiermee ook de instandhoudingsdoelstellingen t.a.v. habitattypen.	3.3.2.2	inhoud, proces	R, I	doorwerking beleid, kwaliteit informatie	Consensus/draagvlak creëren over referentiewaarden voor een "gunstige" staat van instandhouding van habitattypen.	EZ, stakeholders	2014-2016	Dit heeft een relatie met de BO projecten evaluatie Natura 2000 doelen I en II en vervolg hierop in 2015.
	De schattingen van het oppervlak en de trends in het verspreidingsgebied van habitattypen zijn door Alterra en Imares uitgevoerd, maar hier is nog geen geformaliseerde methode voor bedacht (deels door het ontbreken van gegevens). Dit zou als aanvullende meetdoelen (met wel wat extra inspanningen) onder het NEM kunnen worden ondergebracht.	3.3.2.3	inhoud	A, I	efficiëntie, kwaliteit informatie	Meetdoelen oppervlak en trend in verspreidingsgebied van habitattypen onderbrengen in het NEM en een methode hiervoor vastleggen en formaliseren.	EZ, WOT IN, Alterra, IMARES, NEM	2015-2016	
	De wijze waarop de structuur en functie van habitattypen te beoordelen was afgelopen HR-rapportage onvoldoende duidelijk. T.b.v. de SDF's zijn hiervoor inmiddels maatlaten ontwikkeld. Voor de afgelopen HR-rapportage is een methode ontwikkeld voor de landelijke beoordeling gebaseerd op gebiedsbeoordelingen (SDF's). Het is wenselijk om deze methode te formaliseren	3.3.2.4	inhoud	I, D	kwaliteit informatie, doorwerking beleid	Voor de volgende rapportage de methodiek voor de beoordeling van de structuur en functie van habitattypen gebaseerd op de gebiedsbeoordelingen (SDF's) formaliseren.	EZ, WOT IN, Alterra	2014	

HR-rapportage artikel 17									
Rapportageonderdeel	Conclusies en aanbevelingen		Aspect	MDIAR	Belang	Acties	Forum (actoren)	Geadviseerde planning	Opmerkingen
	Er bestaat nog geen landelijk meetnet voor de monitoring van het verspreidingsgebied, het oppervlak en de structuur en functie van habitattypen. Wel is er een systeem opgezet door provincies voor de monitoring en beoordeling van het NNN en Natura2000/PAS. Het ligt voor de hand om de monitoring van habitattypen hieronder te brengen, hetgeen ook de intentie is. Dit roept echter wel vragen op over onder andere de ruimtelijke en temporele dekking van dit systeem. Habitattypen zijn namelijk niet beperkt tot de Natura 2000-netwerk en NNN. Dit zal nader uitgewerkt moeten worden alvorens hier concrete afspraken over gemaakt kunnen worden.	3.3.2.5	inhoud	M	kwaliteit informatie, efficiëntie	Uitwerken van een samenhangend monitoringsysteem voor habitattypen dat toepasbaar is op landelijk (t.b.v. HR artikel 17) en gebiedsniveau (t.b.v. SDF's, beheerplannen en PAS).	EZ, BIJ12, Alterra, Imares, stakeholders	2014-2015	Dit onderdeel loopt al. In kader van een BO project wordt in opdracht van BIJ12 en EZ gewerkt aan een advies over de opzet van een samenhangend monitoring- en beoordelingsstelsel voor habitattypen t.b.v. de EU rapportages. BIJ12 is in breder kader (ook voor beheerplannen en PAS) dit te organiseren.
	De lijst van typische soorten leent zich niet zondermeer voor een beoordeling van structuur en functie op gebiedsniveau (bleek bij de beoordeling van de behoudstatus van habitattypen in de SDF's). Het is daarom wenselijk om deze lijst te herbezielen en te werken aan een consistent systeem voor monitoring en beoordeling van structuur en functie op landelijk en gebiedsniveau.	3.3.2.6	inhoud	A, I, M	kwaliteit informatie, doorwerking beleid	Onderzoek uitvoeren naar de mogelijkheid om een geïntegreerd en consistent monitoring en beoordelingsstelsel te ontwikkelen voor de beoordeling van structuur en functie van habitattypen op landelijk en gebiedsniveau. Op basis hiervan herziening van de lijst met typische soorten.	EZ, WOT IN, Alterra	2014-2015	Dit onderdeel is deels gestart in kader BO in opdracht van EZ en BIJ12 over advisering van een geïntegreerd monitoring en beoordelingsstelsel voor landelijk en gebiedsniveau. De lijst met typische soorten wordt hierin echter niet herzien.
	Informatie over drukfactoren en bedreigingen en over instandhoudingsmaatregelen is slecht toegankelijk. Het is aan te bevelen om hier een centrale voorziening (bv. een informatiesysteem) voor te treffen voor de volgende rapportageronde. Dit dan wel in samenhang met de VR-rapportage en de SDF's (en beheerplannen), aangezien daar ook om deze informatie wordt gevraagd.	3.3.2.7	inhoud	I	kwaliteit informatie	Opzetten van een centrale voorziening (een informatiesysteem) met informatie over drukfactoren en bedreigingen en instandhoudingsmaatregelen.	EZ, WOT IN (Alterra, IMARES en PGO's), BIJ12	2015-2016	Dit onderdeel is ook van belang voor de evaluatie van de instandhoudingsdoelen VR en HR in 2015. In kader BO 2014 worden al voorbereidingen getroffen welke informatie uit de beheerplannen van de Natura 2000-gebieden gehaald kan worden.
	Er is in de afgelopen jaren hard gewerkt aan habitattypenkaarten. De kwaliteit van deze kaarten (technisch en inhoudelijk) voldoet niet aan de eisen (va+B57n EZ?).	3.3.2.8	inhoud	D	kwaliteit	Afspraken moeten worden gemaakt hoe in de toekomst de kwaliteit van habitattypenkaarten te borgen (zie ook volgende punt).	EZ, BIJ12, stakeholders	2014-2015	De huidige werkwijze voor het tot standkomen van de habitattypenkaarten is m.i. (= Anne Schmidt) niet efficiënt, ik vraag me daarom af of op deze weg moeten worden voortgegaan, maar dat is een persoonlijke mening.

HR-rapportage artikel 17									
Rapportageonderdeel	Conclusies en aanbevelingen		Aspect	MDIAR	Belang	Acties	Forum (actoren)	Geadviseerde planning	Opmerkingen
	Vooralsnog wordt naast de habitattypenkaarten vooral geput uit de vegetatiegegevens beheerd in de Landelijke Vegetatiedatabank (LVD). De gegevens worden gebruikt om een oordeel te vellen over het verspreidingsgebied en de structuur en functie van habitattypen. In de LVD zijn ook veel historische gegevens beschikbaar die van belang zijn voor het bepalen referentiewaarden. Zolang er nog geen andere centrale voorziening is voor uitwisseling van vegetatiegegevens is het beheer en onderhoud van de LVD essentieel voor de HR-rapportage.	3.3.2.9	inhoud	D	kwaliteit	Onderhoud en beheer van de Landelijke Vegetatiedatabank organiseren.	EZ, WOT IN, Alterra, stakeholders	2015-2016	
	De HR-reporting tool is zinvol en bruikbaar, maar verbeteringen zijn wenselijke voor volgende rapportageperiode o.a. qua bulk upload, snelheid en uitvoer (XML en excel).	3.3.3.1	techniek	I	efficiëntie, kwaliteit informatie	Inventariseren van knelpunten en wensen t.a.v. de HR-reporting tool en verwerken in een advies aan EZ en BIJ over nieuw ontwerp voor de volgende VR-rapportage.	EZ, WOT IN, BIJ12	2014-2015	Dit onderdeel loopt al in kader WOT IN infrastructuur IN 2014. Afstemming vindt plaats met de activiteiten van BIJ12 (bv. de actualisatie van de procesmodellen).
	De door EC voorgeschreven Range tool werkt naar behoren, maar nut en noodzaak ervan worden sterkt betwijfeld. Bovendien sluit de output van de Range tool (qua datamodel) niet aan bij de dataspecificaties van de EU INSPIRE richtlijn t.a.v. de verspreiding van habitattypen. Het is ook inefficiënt dat de verspreidingskaarten van habitattypen op 2 verschillende plekken (via EIONET en via PDOK) conform verschillend dataspecificaties moeten worden aangeleverd.	3.3.3.2	techniek	I	kwaliteit, efficiëntie	Bij EC aankarten dat Range tool weinig toegevoegde waarde heeft en ook niet aansluit op dataspecificaties van de INSPIRE richtlijn.	EC, EZ	2014-2015	
	De data die in opdracht van provincies en terreinbeherende organisaties wordt ingewonnen over habitattypen en vegetatie zijn (nog) slecht toegankelijk.	3.3.3.3	techniek, proces	D	proces, kwaliteit	Duidelijke afspraken maken over het stroomlijnen van data over habitattypen en vegetatie.	EZ, BIJ12	2014-2015	Dit onderdeel loopt inmiddels. BIJ12 is bezig met het ontwikkelen van een centrale vegetatiedatabank. Dit wordt afgestemd op de bestaande voorzieningen zoals de Landelijke Vegetatiedatabank. Habitattypenkaarten worden hierin meegenomen.

Standaard Data Forms (SDF's)									
Rapportage-onderdeel	Conclusies en aanbevelingen		Aspect	MDIAR	Belang	Acties	Forum (actoren)	Geadviseerde planning	Opmerkingen
Hoofdstuk 3.1 habitattypen	EZ is eindverantwoordelijk voor het aanbieden van de SDF's aan de EC. Alterra heeft de deskundigheid over habitattypen in huis en heeft hoofdstuk 3.1 van SDF's ingevuld. Dit is een efficiënte werkwijze. EZ wil - deel van - verantwoordelijkheid voor SDF's beleggen bij provincies.	3.4.1.1	proces	R	efficiëntie	Goede afspraken maken tussen EZ, provincies en WOT IN over de aanlevering SDF's (specifiek hoofdstuk 3.1 habitattypen) aan de EC. Afstemming bewaken met HR-rapportage.	EZ, BIJ12, WOT IN, Alterra	2015-2016	
	De SDF's hebben een directie relatie met de aanmelding en aanwijzing van de Natura 2000-gebieden en ook met de beheerplannen voor de Natura 2000-gebieden. Het is wenselijk om in de toekomst deze link explicieter te leggen en te zorgen voor consistentie tussen deze verschillende informatiebronnen.	3.4.1.4	proces, inhoud	R,A, I	kwaliteit informatie, doorwerkingbeleid	Zorgdragen voor afstemming tussen SDF's, aanmelding en aanwijzing gebieden en beheerplannen voor Natura 2000-gebieden	EZ, BIJ12, WOT IN, stakeholders	2015-2016	
	De SDF's (hoofdstuk 3.1) worden opgeleverd aan de EC via EIONET in de vorm van XML's (gegenereerd uit een Java Tool gebaseerd open access database. De informatie is hiermee slecht toegankelijk voor de Nederlandse gebruikers, waaronder provinciale ambtenaren.	3.4.1.5	proces, inhoud	R,I	doorwerking beleid, kwaliteit informatie	De SDF's (hoofdstuk 3.1) bewerken tot informatie die voor breder gebruik toepasbaar is.	EZ, WOT IN, BIJ12, Alterra	2014-2015	Dit onderdeel loop al in kader BO project in opdracht van BIJ en EZ.
	Alterra heeft een methode inclusief maatlaten ontwikkeld voor de beoordeling van de betekenis van de Natura 2000-gebieden voor de instandhouding van habitattypen. Deze methode zou vastgelegd en geformaliseerd moeten worden. Consensus moet dan bereikt worden over de methode i.s.m. stakeholders (o.a. provincies).	3.4.2.1	inhoud, proces	R, A	doorwerking beleid, kwaliteit informatie	De methode voor de beoordeling van de betekenis van de Natura 2000-gebieden voor de instandhouding van habitattypen voorleggen aan stakeholders en eventueel aanpassen, vastleggen en formaliseren.	EZ, BIJ12, WOT IN, Alterra	2015-2016	
	De lijst van typische soorten leent zich niet zondermeer voor een beoordeling van structuur en functie op gebiedsniveau (bleek bij de beoordeling van de behoudstatus van habitattypen in de SDF's). Het is daarom wenselijk om deze lijst te herbezien en te werken aan een consistent systeem voor monitoring en beoordeling van structuur en functie op landelijk en gebiedsniveau. Zie ook onder HR-rapportage.	3.4.2.2	inhoud	A, I, M	kwaliteit informatie, doorwerking beleid	Onderzoek uitvoeren naar de mogelijkheid om een geïntegreerd en consistent monitoring en beoordelingsstelsel te ontwikkelen voor de beoordeling van structuur en functie van habitattypen op landelijk en gebiedsniveau. Op basis hiervan herziening van de lijst met typische soorten.	EZ, WOT IN, BIJ12	2014-2015	Dit onderdeel is deels gestart in kader BO in opdracht van EZ en BIJ12 over advisering van een geïntegreerd monitoring en beoordelingsstelsel voor landelijk en gebiedsniveau. De lijst met typische soorten wordt hierin echter niet herzien.
	Er is in de afgelopen jaren hard gewerkt aan habitattypenkaarten. De kwaliteit van deze kaarten (technisch en inhoudelijk) voldoet niet aan de eisen. Zie ook onder HR-rapportage.	3.4.2.3	inhoud	D	kwaliteit	Afspraken moeten worden gemaakt hoe in de toekomst de kwaliteit van habitattypenkaarten te borgen.	EZ, BIJ12, stakeholders	2014-2015	
	Het is wenselijk om net als voor de HR- en VR-rapportage een eigen rapportage tool te ontwikkelen conform de specificaties van de EC en daarmee meer informatie vast te leggen, zodat de rapportage beter traceerbaar en reproduceerbaar is en mogelijk ook voor meerder doeleinden kan worden gebruikt.	3.4.3.1	techniek	R, I, A	informatie, efficiëntie, doorwerking beleid	Verkennen wat de wensen/eisen zijn van de gebruikers van de SDFmanager en afhankelijk daarvan een eigen reporting tool ontwerpen en realiseren.	EZ, WOT IN, BIJ12	2014-2015	Dit onderdeel loopt al in kader WOT IN infrastructuur IN 2014. Afstemming vindt plaats met de activiteiten van BIJ12 (bv. de actualisatie van de procesmodellen).

Standaard Data Forms (SDF's)									
Rapportage-onderdeel	Conclusies en aanbevelingen		Aspect	MDIAR	Belang	Acties	Forum (actoren)	Geadviseerde planning	Opmerkingen
	De data die in opdracht van provincies en terreinbeherende organisaties wordt ingewonnen over vegetatie en habitattypen zijn (nog) slecht toegankelijk.	3.4.3.2	techniek	I, D	informatie, efficiëntie	Duidelijke afspraken maken over het stroomlijnen van data over vegetatie en habitattypen	EZ, WOT IN, BIJ12	2014-2015	
Hoofdstuk 3.2 VR-soorten	EZ is eindverantwoordelijk voor het aanbieden van de SDF's aan de EC. Sovon heeft de deskundigheid over VR-soorten in huis en heeft hoofdstuk 3.2 VR soorten van SDF's ingevuld. Dit is een efficiënte werkwijze. EZ wil - deel van - verantwoordelijkheid voor SDF's beleggen bij provincies.	3.5.1.1	proces	R	efficiëntie	Goede afspraken moeten gemaakt worden tussen EZ en provincies over de aanlevering SDF's (specifiek hoofdstuk 3.2 VR-soorten) aan EC. Voorheen liep dit via de WOT IN en vulde Alterra als habitattypendeskundige hoofdstuk 3.1 in.	EZ, BIJ12, WOT IN, Alterra	2015-2016	
	De SDF's hebben een directie relatie met de aanmelding en aanwijzing van de Natura 2000-gebieden en ook met de beheerplannen voor de Natura 2000-gebieden. Het is wenselijk om in de toekomst deze link explicieter te leggen en te zorgen voor consistentie tussen deze verschillende informatiebronnen.	3.5.1.4	proces, inhoud	R,A, I	kwaliteit informatie, doorwerkingbeleid	Zorgdragen voor afstemming tussen SDF's, aanmelding en aanwijzing gebieden en beheerplannen voor Natura 2000-gebieden	EZ, BIJ12, WOT IN, stakeholders	2015-2016	
	De SDF's (hoofdstuk 3.2 VR soorten) worden opgeleverd aan de EC via EIONET in de vorm van XML's (gegenereerd uit een Java Tool gebaseerd opeen access database. De informatie is hiermee slecht toegankelijk voor de Nederlandse gebruikers, waaronder provinciale ambtenaren.	3.5.1.5	proces, inhoud	R,I	doorwerking beleid, kwaliteit informatie	De SDF's (hoofdstuk 3.2 VR-soorten) bewerken tot informatie die voor breder gebruik toepasbaar is.	EZ, WOT IN, BIJ12, Alterra	2014-2015	Dit onderdeel loop al in kader BO project in opdracht van BIJ en EZ.
	Sovon heeft een methode inclusief maatlatten ontwikkeld voor de beoordeling van de betekenis van de Natura 2000-gebieden voor de instandhouding van VR-soorten. Deze methode zou vastgelegd en geformaliseerd moeten worden. Consensus moet dan bereikt worden over de methode i.s.m. stakeholders (o.a. provincies).	3.5.2.1	inhoud, proces	R, A	doorwerking beleid, kwaliteit informatie	De methode voor de beoordeling van de betekenis van de Natura 2000-gebieden voor de instandhouding van VR-soorten voorleggen aan stakeholders en eventueel aanpassen, vastleggen en formaliseren.	EZ, BIJ12, WOT IN, Sovon	2015-2016	
	Het is wenselijk om net als voor de HR- en VR-rapportage een eigen rapportage tool te ontwikkelen conform de specificaties van de EC en daarmee meer informatie vast te leggen, zodat de rapportage beter traceerbaar en reproduceerbaar is en mogelijk ook voor meerder doeleinden kan worden gebruikt.	3.5.3.1	techniek	R, I, A	informatie, efficiëntie, doorwerking beleid	Verkennen wat de wensen/eisen zijn van de gebruikers van de SDFmanager en afhankelijk daarvan een eigen reporting tool ontwerpen en realiseren.	EZ, WOT IN, BIJ12	2014-2015	Dit onderdeel loopt al in kader WOT IN infrastructuur IN 2014. Afstemming vindt plaats met de activiteiten van BIJ12 (bv. de actualisatie van de procesmodellen).
	De data die in opdracht van provincies en terreinbeherende organisaties wordt ingewonnen over VR-soorten zijn (nog) slecht toegankelijk.	3.5.3.2	techniek	I,D	informatie, efficiëntie	Duidelijke afspraken maken over het stroomlijnen van data over HR-soorten en leefgebied van HR-soorten	EZ, WOT IN, BIJ12	2014-2015	

Standaard Data Forms (SDF's)									
Rapportage-onderdeel	Conclusies en aanbevelingen		Aspect	MDIAR	Belang	Acties	Forum (actoren)	Geadviseerde planning	Opmerkingen
Hoofdstuk 3.2 HR-soorten	EZ is eindverantwoordelijk voor het aanbieden van de SDF's aan de EC. Alterra heeft de deskundigheid over HR-soorten in huis en heeft hoofdstuk 3.1 van SDF's ingevuld. Dit is een efficiënte werkwijze. EZ wil - deel van - verantwoordelijkheid voor SDF's beleggen bij provincies.	3.6.1.1	proces	R	efficiëntie	Goede afspraken moeten gemaakt worden tussen EZ en provincies over de aanlevering SDF's (specifiek hoofdstuk 3.1 habitattypen) aan EC. Voorheen liep dit via de WOT IN en vulde Alterra als habitattypendeskundige hoofdstuk 3.1 in.	EZ, BIJ12, WOT IN, Alterra, PGO's	2015-2016	
	De SDF's hebben een directie relatie met de aanmelding en aanwijzing van de Natura 2000-gebieden en ook met de beheerplannen voor de Natura 2000-gebieden. Het is wenselijk om in de toekomst deze link explicieter te leggen en te zorgen voor consistentie tussen deze verschillende informatiebronnen.	3.6.1.3	proces, inhoud	R,A, I	kwaliteit informatie, doorwerkingbeleid	Zorgdragen voor afstemming tussen SDF's, aanmelding en aanwijzing gebieden en beheerplannen voor Natura 2000-gebieden	EZ, BIJ12, WOT IN, stakeholders	2015-2016	
	De SDF's (hoofdstuk 3.2 HR soorten) worden opgeleverd aan de EC via EIONET in de vorm van XML's (gegenereerd uit een Java Tool gebaseerd op een access database. De informatie is hiermee slecht toegankelijk voor de Nederlandse gebruikers, waaronder provinciale ambtenaren.	3.6.1.4	proces, inhoud	R,I	doorwerking beleid, kwaliteit informatie	De SDF's (hoofdstuk 3.2 HR-soorten) bewerken tot informatie die voor breder gebruik toepasbaar is.	EZ, WOT IN, BIJ12, Alterra	2014-2015	Dit onderdeel loop al in kader BO project in opdracht van BIJ en EZ.
	Alterra heeft een methode inclusief maatlaten ontwikkeld voor de beoordeling van de betekenis van de Natura 2000-gebieden voor de instandhouding van HR-soorten. Deze methode zou vastgelegd en geformaliseerd moeten worden. Consensus moet dan bereikt worden over de methode i.s.m. stakeholders (o.a. provincies).	3.6.2.1	inhoud, proces	R, A	doorwerking beleid, kwaliteit informatie	De methode voor de beoordeling van de betekenis van de Natura 2000-gebieden voor de instandhouding van HR-soorten voorleggen aan stakeholders en eventueel aanpassen, vastleggen en formaliseren.	EZ, BIJ12, WOT IN, PGO's	2015-2016	
	Het is wenselijk om net als voor de HR- en VR-rapportage een eigen rapportage tool te ontwikkelen conform de specificaties van de EC en daarmee meer informatie vast te leggen, zodat de rapportage beter traceerbaar en reproduceerbaar is en mogelijk ook voor meerder doeleinden kan worden gebruikt.	3.6.3.1	techniek	R, I, A	informatie, efficiëntie, doorwekring beleid	Verkennen wat de wensen/eisen zijn van de gebruikers van de SDFmanager en afhankelijk daarvan een eigen reporting tool ontwerpen en realiseren.	EZ, WOT IN, BIJ12	2014-2015	Dit onderdeel loopt al in kader WOT IN infrastructuur IN 2014. Afstemming vindt plaats met de activiteiten van BIJ12 (bv. de actualisatie van de procesmodellen).
	De data die in opdracht van provincies en terreinbeherende organisaties wordt ingewonnen over HR-soorten zijn (nog) slecht toegankelijk.	3.5.3.2	techniek	I,D	informatie, efficiëntie	Duidelijke afspraken maken over het stroomlijnen van data over HR-soorten en leefgebied van HR-soorten	EZ, WOT IN, BIJ12	2014-2015	

Bijlage 7 Lijst met afkortingen

Anemoon	ANalyse Educatie en Marien Oecologisch ONderzoek
BGR	Beschermde Gebiedenregister
BIJ12	Uitvoeringsorganisatie voor de samenwerkende provincies
BLWG	Bryologische + Lichenologische Werkgroep van de KNNV (Mossen en korstmossenonderzoek)
BMP	Broedvogel Monitoring Project
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
EC	Europese Commissie
EIONET	European Environment Information and Observation Network
EIS	Kenniscentrum Insecten en andere ongewervelden
EU	Europese Unie
EZ	Ministerie van Economische Zaken
FLORON	FLORistisch Onderzoek Nederland
HR	Habitatrichtlijn
INSPIRE	Infrastructure for Spatial Information in the European Community
IPO	Interprovinciaal Overleg
KNJV	Koninklijke Jagersvereniging
KNNV	Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging
LMF	Landelijke Meetnet Flora
LSB	Landelijke Soortenonderzoek Broedvogels
LVD	Landelijke Vegetatiedatabank
MDIAR	monitoring/data/information/assessment/reporting (keten)
MWTL	Monitoring Waterstaatkundige Toestand des Lands
NDFF	Nationale Databank Flora- en Fauna
NEM	Netwerk Ecologische Monitoring
OBN	Kennisnetwerk Ontwikkeling en Beheer Natuurkwaliteit (OBN)
PAS	Programmatische Aanpak Stikstof
PBL	Planbureau voor de Leefomgeving
PDOK	Publieke Dienstverlening Op de Kaart
PGO	Particuliere Gegevensinwinnende Organisatie
RAVON	Reptielen, Amfibieën Vissen Onderzoek Nederland
RWS	Rijkswaterstaat
SDF	Standaarddataformulier
Sovon	Sovon Vogelonderzoek Nederland
TMAP	Trilateral Monitoring and Assessment Programme
VR	Vogelrichtlijn
VZZ	Zoogdiervereniging
WNF	Wereld Natuur Fonds
WOT IN	WOT Informatievoorziening Natuur
WOT N&M	Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu

Verschenen documenten in de reeks Technical reports van de Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu

WOT-Technical reports zijn verkrijgbaar bij het secretariaat van Unit Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu te Wageningen. T 0317 – 48 54 71; E info.wnm@wur.nl

WOT-Technical reports zijn ook te downloaden via de website www.wageningenUR.nl/wotnatuurenmilieu

1	Arets, E.J.M.M., K.W. van der Hoek, H. Kramer, P.J. Kuikman & J.-P. Lesschen (2013). <i>Greenhouse gas reporting of the LULUCF sector for the UNFCCC and Kyoto Protocol. Background to the Dutch NIR 2013.</i>	11	Vader, J. & M.J. Bogaardt (2014). <i>Natuurverkenning 2 jaar later; Over gebruik en doorwerking van Natuurverkenning 2010-2040.</i>
2	Kleunen, A. van, M. van Roomen, L. van den Bremer, A.J.J. Lemaire, J-W. Vergeer & E. van Winden (2014). <i>Ecologische gegevens van vogels voor Standaard Gegevensformulieren Vogelrichtlijngebieden.</i>	12	Smits, M.J.W. & C.M. van der Heide (2014). <i>Hoe en waarom bedrijven bijdragen aan behoud van ecosysteemdiensten; en hoe de overheid dergelijke bijdragen kan stimuleren.</i>
3	Bruggen, C. van, A. Bannink, C.M. Groenestein, B.J. de Haan, J.F.M. Huijsmans, H.H. Luesink, S.M. van der Sluis, G.L. Velthof & J. Vonk (2014). <i>Emissies naar lucht uit de landbouw in 2012. Berekeningen van ammoniak, stikstofoxide, lachgas, methaan en fijn stof met het model NEMA</i>	13	Knegt, B. de (ed.) (2014). <i>Graadmeter Diensten van Natuur; Vraag, aanbod, gebruik en trend van goederen en diensten uit ecosystemen in Nederland.</i>
4	Verburg, R.W., T. Selnes & M.J. Bogaardt (2014). <i>Van denken naar doen; ecosysteemdiensten in de praktijk. Case studies uit Nederland, Vlaanderen en het Verenigd Koninkrijk.</i>	14	Beltman, W.H.J., M.M.S. Ter Horst, P.I. Adriaanse, A. de Jong & J. Deneer (2014). <i>FOCUS_TOXSWA manual 4.4.2; User's Guide version 4.</i>
5	Velthof, G.L. & O. Oenema (2014). <i>Commissie van Deskundigen Meststoffenwet. Taken en werkwijze; versie 2014</i>	15	Adriaanse, P.I., W.H.J. Beltman & F. Van den Berg (2014). <i>Metabolite formation in water and in sediment in the TOXSWA model. Theory and procedure for the upstream catchment of FOCUS streams.</i>
6	Berg, J. van den, V.J. Ingram, L.O. Judge & E.J.M.M. Arets (2014). <i>Integrating ecosystem services into tropical commodity chains- Cocoa, Soy and Palm Oil: Dutch policy options from an innovation system approach</i>	16	Groenestein, K., C. van Bruggen en H. Luesink (2014). <i>Harmonisatie diercategorieën</i>
7	Knegt de, B., T. van der Meij, S. Hennekens, J.A.M. Janssen & W. Wameling (2014). <i>Status en trend van structuur- en functiekenmerken van Natura 2000- habitattypen op basis van het Landelijke Meetnet Flora (LMF) en de Landelijke Vegetatie Databank (LVD). Achtergronddocument voor de Artikel 17-rapportage.</i>	17	Kistenkas, F.H. (2014). <i>Juridische aspecten van gebiedsgericht natuurbesluit (Natura 2000)</i>
8	Janssen, J.A.M., E.J. Weeda, P. Schippers, R.J. Bijlsma, J.H.J. Schaminée, G.H.P. Arts, C.M. Deerenberg, O.G. Bos & R.G. Jak (2014). <i>Habitattypen in Natura 2000-gebieden. Beoordeling van oppervlakte representativiteit en behoudsstatus in de Standard Data Forms (SDFs).</i>	18	Koeijer, T.J. de, H.H. Luesink & C.H.G. Daatselaar (2014). <i>Synthese monitoring mestmarkt 2006 – 2012.</i>
9	Ottburg, F.G.W.A., J.A.M. Janssen (2014). <i>Habitatrichtlijnsoorten in Natura 2000-gebieden. Beoordeling van populatie, leefgebied en isolatie in de Standard Data Forms (SDFs)</i>	19	Schmidt, A.M., A. van Kleunen, L. Soldaat & R. Bink (2014). <i>Rapportages op grond van de Europese Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn. Evaluatie rapportageperiode 2007-2012 en aanbevelingen voor de periode 2013-2018</i>
10	Arets, E.J.M.M. & F.R. Veeneklaas (2014). <i>Costs and benefits of a more sustainable production of tropical timber.</i>	20	Fey F.E., N.M.A.J. Dankers, A. Meijboom, P.W. van Leeuwen, M. de Jong, E.M. Dijkman & J.S.M. Cremer (2014). <i>Ontwikkeling van enkele mosselbanken in de Nederlandse Waddenzee, situatie 2013.</i>
		21	Hendriks, C.M.A., D.A. Kamphorst en R.A.M. Schrijver (2014). <i>Motieven van actoren voor verdere verduurzaming in de houtketen.</i>
		22	Selnes, T.A. and D.A. Kamphorst (2014). <i>International governance of biodiversity; searching for renewal</i>

Thema Informatievoorziening Natuur
Wettelijke Onderzoekstaken
Natuur & Milieu
Postbus 47
6700 AA Wageningen
T (0317) 48 54 71
E info.wnm@wur.nl

ISSN 2352-2739

[www.wageningenUR.nl/
wotnatuurenmilieu](http://www.wageningenUR.nl/wotnatuurenmilieu)

De WOT Natuur & Milieu voert wettelijke onderzoekstaken uit op het beleidsterrein natuur en milieu. Deze taken worden uitgevoerd om een wettelijke verantwoordelijkheid van de minister van Economische Zaken te ondersteunen. De WOT Natuur & Milieu werkt aan producten van het Planbureau voor de Leefomgeving, zoals de Balans van de Leefomgeving en de Natuurverkenning. Verder brengen we voor het ministerie van Economische Zaken adviezen uit over (toelating van) meststoffen en bestrijdingsmiddelen, en zorgen we voor informatie voor Europese rapportageverplichtingen over biodiversiteit.

De WOT Natuur & Milieu is onderdeel van de internationale kennisorganisatie Wageningen UR (University & Research centre). De missie is 'To explore the potential of nature to improve the quality of life'. Binnen Wageningen UR bundelen 9 gespecialiseerde onderzoeksinstituten van stichting DLO en Wageningen University hun krachten om bij te dragen aan de oplossing van belangrijke vragen in het domein van gezonde voeding en leefomgeving. Met ongeveer 30 vestigingen, 6.000 medewerkers en 9.000 studenten behoort Wageningen UR wereldwijd tot de aansprekende kennisinstellingen binnen haar domein. De integrale benadering van de vraagstukken en de samenwerking tussen verschillende disciplines vormen het hart van de unieke Wageningen aanpak.